

POLENSKO

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK

ROČNÍK 32 ■ 2023

Slovo úvodem

Díky ochotě kmenových autorů se podařilo připravit další ročník regionálního vlastivědného sborníku Polensko, který nese v označení číslovku 32. Autorský kolektiv se postupem let zmenšil až na tři, čtyři pravidelné přispěvatele, kterým zatím stále zdatně sekunduje písemná pozůstlost MUDr. Františka Půži, uložená ve Státním okresním archivu v Havlíčkově Brodě.

S postupným odchodem starší generace ubylo autorů zapálených pro regionální vlastivědu, neboť řady přispěvatelů se v posledních letech téměř nerozšířily. Tento trend je podporován i komercionalizací odborné publikační činnosti. Nerecenzovaná, neimpaktovaná periodika obtížně hledají články, neboť autorům nemohou zajistit grantovou podporu a jejich institucím kýžené body, potřebné k ukrojení lepšího dílku z veřejných financí. Nad pocitem, že vlastivědný sborník vydávaný v malém městě působí v současné uspěchané společnosti anachronicky, nezbývá než pokrčit rameny. Polensko, jako sborník čistě nekomerčního charakteru, bylo od svého počátku určeno „srdcařům“ – lidem, kterým není lhostejné, kde žijí, kteří se chtějí dozvědět něco o minulosti svého bydliště a kteří jsou ochotni se do vlastivědné práce třeba i sami zapojit, aniž za to něco očekávají. Je vlastně potěšitelné, že dosud ještě takové osoby existují, byť se z nich stává exotický a ohrožený druh, stejně jako ze čtenářů regionálních sborníků obecně.

Je možné učinit ještě pár slov k obsahu sborníku, jehož články jsou řazeny chronologicky dle svého obsahu, jak je obvyklé:

Článek Filipa Plašila *O původu polenské mrkvancové pouti* se vrací do barokního období. S pomocí archiválií z Národního archivu a Moravského zemského archivu poodhaluje zákulisí vzniku slavnosti sv. Liguriáše, která postupem času zcela vytlačila původní farní pouť, v dnešní době již zcela zapomenutou, a převzala její místo.

Příspěvek k dějinám soukenictví v Polné v 18. století pochází z výše zmíněné pozůstalosti příbyslavského regionálního badatele Františka Půži. Článek není rozsáhlý, ani nepostihuje téma polenského soukenictví v celé šíři, avšak přináší údaje z dnes již nezvěstných archivních pramenů bývalé dietrichsteinské spisovny ze zámku v Příbyslavi.

Ivan Prokop v článku *Hospodyně Marie Stejskalová* připomíná zajímavou rodačku z nedaleké obce Jamné, která většinu svého života strávila jako hospodyně v domácnosti slavného hudebního skladatele Leoše Janáčka. Především na podkladě nedávno vydané knihy *Mářina kuchařka* autor příspěvku nejenom přibližuje osudy Janáčkovy hospodyně, ale jako bonus přináší také několik jejích receptů.

Jan Prchal je znám nejenom coby regionální historik, ale též odborník v odvětví filatelie. Ve svém příspěvku *Polenské revoluční přetisky z května 1945 na protektorátních známkách* souhrnně pojednává o nejznámější

filatelistické raritě z Polné – revolučních přetiscích „Junák národu“ a „Národní výbor Polná“, které jsou vyhledávány a ceněny sběrateli. Ve svém článku krátce pojednává také o Filatelistickém klubu v Polné.

Nejrozsáhlejší příspěvek poskytla do letošního sborníku Marta Vomelová. Článek *Z Polenska až za polární kruh* se věnuje málo známému tématu, a sice totálnímu nasazení v Norsku. Pojem totální nasazení si většina čtenářů spojí pravděpodobně s nucenými pracemi ve válečném Německu, avšak nemalý počet mladých Čechů se kvůli nacistům nedobrovolně dostal až na daleký sever. Marta Vomelová i za pomoci potomků totálně nasazených z Polné a blízkých obcí shromáždila cenný materiál, obsahující kromě jiného také vzpomínky některých jednotlivců na léta odloučení od domova a práce pro německou válečnou mašinérii.

Posledních věcí člověka se dotýká Rozhovor s Bohumírem Jahodou o pohřebnictví v Polné, který připravil Jan Prchal. V příspěvku se čtenář, kromě samotného rozhovoru, dočte o minulosti i současnosti pohřební služby v Polné.

Smutnou tečku letošního sborníku Polensko představuje vzpomínka na dlouholetého předsedu Klubu Za historickou Polnou Jiřího Klusáčka, který 28. listopadu zemřel.

Protože obsah sborníku je časově i tematicky velmi různorodý, doufáme, že si každý čtenář najde příspěvek odpovídající jeho zájmu. Stejně tak chováme naději, že tento ročník není posledním.

za redakci Filip Plašil

O původu polenské mrkvancové pouti

V období rekatolizace se významně rozvinula církevní tradice poutí, a to nejenom ve smyslu cest k uctění ostatků svatých či zázračných obrazů nebo soch (na polensko-přibyslavském panství se jednalo o pouti k obrazu Panny Marie Pasovské v kostele Navštívení Panny Marie v Sopotech a k dnes již neexistující kapli sv. Vavřince poblíž Ranska), ale i prostších poutí konaných v každé farnosti na den svátku světce, jemuž byl zasvěcen farní kostel.¹ O takové typické farní pouti lze nalézt sporadické zmínky z období 17. a počátku 18. století i v Polné. Zde se však atypicky vyvinula ještě druhá církevní slavnost k uctění ostatků sv. Liguriáše, přijímaného za patrona města i panství. Liguriášská slavnost postupem času původní farní pouť zcela vytlačila a nahradila ji, takže v současné době zůstává fakt, že původní pouť v Polné se slavila v jiném datu a k uctění Panny Marie či jejího nanebevzetí, zcela neznámý. Cílem tohoto příspěvku je shromáždit zmínky o obou polenských poutích z pramenů a pokusit se o vysvětlení, kdy a jak vznikla slavnost sv. Liguriáše a jak původní pouť nahradila.

Pouť Nanebevzetí Panny Marie

Katolická tradice, dodržovaná do dnešní doby, zavedla farní poutě obvykle k uctění památky toho světce, jemuž je zasvěcen farní kostel. Je tedy potřebné pozastavit se nad zasvěcením farního a později děkanského kostela v Polné. Ačkoliv nejstarší zprávy ještě z renesančního období uvádějí v Polné farní kostel Matky Boží, už v 17. století se v matričních zápisech pravidelně objevuje přesnější „titul“ (dnešní terminologií zasvěcení) farního kostela: Nanebevzetí Panny Marie. V letech 1677 a 1691 i zdejší děkan Václav Vojtěch Čapek uvádí „titul“ či patrocinium kostela Blahoslavené Panenky Marie Nanebevzaté (*sub titulo Beatae Mariae Virginis in caelos assumptae*).² Polenská farní pouť v pobělohorském období se tedy zpočátku nejspíše konala právě na svátek Nanebevzetí Panny Marie, který se už v té době slavil 15. srpna. První dopátranou zmínku o této původní rekatolizační pouti v Polné představuje seznam dluhů zdejšího děkana Jana Václava Gottharda, zemřelého 25. června 1670, který se dochoval v jeho pozůstalostním spisu. Mezi Gotthardovými dluhy se uvádí útraty 50 zl. při pouti

---

¹ Z literatury k poutní tradici v Čechách zejména KALISTA, Z. *Česká barokní pouť: k religiozitě českého lidu v době barokní*. 1. vydání. ŽDÁR NAD SÁZAVOU: Cisterciána Sarensis, 2001, ROYT, J. *Křesťanská pouť po barokních Čechách*, in: Český lid 79, 1992, s. 323-339, ROYT, J. *Barokní pouť a poutní místa*. In: Dějiny a současnost 13, č. 3, s. 27-31.

² Národní archiv Praha (dále NA Praha), Archiv Pražského arcibiskupství, kart. 933, sig. C 96 (recepta 1691, X-XII).

Nanebevzetí Blahoslavené Panenky Marie dle starodávného zvyku.³ Pokud se pouť konala skutečně 15. srpna, pak se muselo jednat o událost z předcházejícího roku 1669. Z vyjádření o starodávném zvyku je patrné, že pouť na svátek Nanebevzetí Panny Marie se v Polné tou dobou slavila již nějaký čas.

Ostatky sv. Liguriáše

Běžná tradice jedné farní pouti na den svátku světce, jemuž je zasvěcen farní kostel, v Polné dostala brzy trhlínu. Někdy po roce 1650 se totiž do Polné dostaly ostatky svatého mučedníka – sv. Liguriáše, který se stal církevním patronem města. Roku 1676 jej vrchnostenský hejtman Martin Willisch označuje dokonce za patrona celého polensko-přibyslavského panství.⁴ Původ ostatků pak sám polenský děkan Čapek osvětluje ve zprávě pražskému arcibiskupství z roku 1677: uvádí, že v Polné sice není žádného zázračného obrazu, avšak chová se zde tělo sv. Liguriáše, mučedníka, dovezene z Říma novým patronem kostela, knížetem z Dietrichsteina, a darované zdejšímu kostelu.⁵ Čapkovo hlášení potvrzuje, že ostatky svatého mučedníka do Polné přivezl tehdejší patron kostela – Ferdinand kníže z Dietrichsteina (1636–1698). Z autentiky (listiny potvrzující pravost ostatků), vydané v Římě 14. prosince 1652 a uložené do prosklené skříňky s ostatky,⁶ celkem zřetelně plyne, že kníže Ferdinand musel získat ostatky v době své kavalírské cesty. Tedy ještě před usednutím na knížecí stolec po svém otci Maxmiliánovi z Dietrichsteina, zemřelém roku 1655. Podle autentiky daroval ostatky knížeti František Tadeáš Altirus, biskup porfyřský, z vůle papeže Inocence X. Ostatky tak nejspíše představovaly osobní dar papeže. Pro takovou obzvláštní papežovu přízeň k mladému šlechtici z Moravy hovoří skutečnost, že Ferdinand byl prasynovcem a potažmo i dědicem kardinála Františka z Dietrichsteina (1570–1636), význačné

---

³ NA Praha, Archiv Pražského arcibiskupství, sig. E 1, 1-4, kart. 2896. V pozůstalostním spisu Gotthardova předchůdce Kryštofa Kazimíra Burešovského z Lendžan, zemřelého 1665, se zmínky o pouti nebo jiných slavnostech v Polné nevyskytují. Burešovský byl prvním polenským děkanem v pobělohorském období, který v této funkci zemřel, a proto nejsou k dispozici relevantní pozůstalostní spisy dřívějších polenských děkanů, v nichž by se mohly zmínky o pouti objevit.

⁴ Moravský zemský archiv v Brně (dále MZA Brno), F 188, kart. 165, i. č. 2058.

⁵ MZA Brno – Státní okresní archiv Jihlava (dále SOKA Jihlava), fond Římskokatolický děkanský úřad Polná, i. č. 2 – *Liber memorabilium venerabilis Domini Adalberti Čapek, II, Anno 1680*, nefol. Originál Čapkova hlášení v Národní archiv, Archiv Pražského arcibiskupství, sig. B 12-7.

⁶ Šeferisová Loudová, Michaela; Plašil, Filip: *Architektonická perla Dietrichsteinů v Polné*. Polná 2012, s. 24. Skříňka s ostatky a autentikou je umístěna na oltáři sv. Liguriáše a 14 svatých pomocníků v děkanském kostele Nanebevzetí Panny Marie v Polné.

církevní osobnosti českých a zejména moravských dějin 1. poloviny 17. století, který měl zásluhy na rekatolizaci Moravy.⁷

Není patrné, zda Liguriášovy ostatky kníže Ferdinand věnoval do Polné ihned po svém návratu z kavalírské cesty do Českých zemí – tedy nejdříve roku 1653, neboť během dvou týdnů do konce prosince 1652 se z Říma do Polné s tehdejšími dopravními možnostmi jistě nedokázal dostat. Muselo se tak ale stát dříve než v roce 1672, protože už předchozího roku 1671 se v Polné konala slavnost k uctění Liguriášovy památky, jak bude uvedeno dále. František Půža uvádí, že ostatky měly být do Polné převezeny v roce 1662, avšak bez bližšího údaje, odkud tuto informaci čerpal.⁸

O uložení světcových ostatků muselo být náležitě postaráno. Nejpozději v roce 1692 stál v některém polenském kostele oltář sv. Liguriáše, neboť jak praví kostelní účet z toho roku, byly za 18 krejcarů koupeny $\frac{4}{8}$ měřic vápna „*k potřebování do zdi při stavění nového oltáře sv. Liguriáše*“.⁹ Snad se jednalo o děkanský kostel Nanebevzetí Panny Marie. Nabízí se ale v úvahu i špitální kostel sv. Anny: podle pozdější zprávy byly roku 1733 ostatky sv. Liguriáše přeneseny do děkanského kostela právě z kostelíka sv. Anny.¹⁰ Chronogram 1733 obsahuje i nápis na pozlacené skříňce s Liguriášovými ostatky, který je dnes umístěna na menze oltáře sv. Judy Tadeáše a 14 sv. pomocníků a sv. Liguriáše v děkanském kostele. Je možné se domnívat, že do špitálního kostelíka se ostatky dostaly kvůli zboření původního gotického děkanského kostela v roce 1700 a následné stavbě barokního kostela.¹¹

---

⁷ Byť dary ostatků méně známých světců nebyly v té době výjimečné – srov. např. dar ostatků sv. Agathonica kardinálu-knížeti hessenskému roku 1676, Národní archiv, Řádový archiv kapucínů, Díl I.- Listiny 1364-1906, i. č. 49. O Františku z Dietrichsteinu Balcárek, Pavel: *Kardinál František Dietrichštejn 1570-1636*. Gubernátor Moravy. České Budějovice 2007; Libosvár, Zdeněk: *Moravský biskup František Dietrichštejn*. Olomouc 2004; Parma, Tomáš: *František kardinál Dietrichstein a jeho vztahy k římské kurii. Prostředky a metody politické komunikace ve službách moravské církve*. Brno 2011.

⁸ Půža, František: *Církevní poměry na panství polenskopřibyslavském v 16. a 17. století*. Zvláštní otisk z 3. svazku Vlastivědného sborníku východočeského, s. 14. Vzhledem k tomu, že dr. Půža využíval tehdy ještě nezničenou Dietrichsteinskou spisovnu na půdě přibyslavského zámku, je dobře možné, že při svém bádání narázil na pramen věrohodně dokládající právě tento rok.

⁹ Městské muzeum Polná, Po-FS 38.819 – kostelní účet za rok 1692.

¹⁰ Městské muzeum Polná, Po-20/B/3085 (rukopisná kniha poznámek P. Karla Pražana *Výpisy a výňatky z děl svrchu uvedených týkajících se dějin hradu, města a panství Polná*), pag. 376-377.

¹¹ O stavbě děkanského kostela Nanebevzetí Panny Marie viz záznam děkana P. A. Haberlandta v pamětní knize děkana Čapka; překlad Karla Tureckého zveřejněn v příspěvku *Pamětihodný záznam o novém polenském kostele*. Polensko, roč. 1939, č. 1, s. 7-9, č. 2, s. 19-21 a č. 3, s. 37-39.

Oltář sv. Judy Tadeáše a 14 svatých pomocníků, na menze je umístěna skříňka s ostatky sv. Liguriáše (foto Jan Prchal)

Počátky slavnosti sv. Liguriáše a dvě pouti

Jakmile se do Polné dostala relikvie mimořádného významu, započala přirozeně i její úcta ze strany věřících. Podle dochovaných archiválií zavedl slavnost ke cti sv. Liguriáše vrchní hejtman Dietrichsteinských panství Bedřich Vavřinec Smilkovský z Palmberka.¹² Učinil tak prý na radu jihlavských jezuitů, kteří pak se svými žáky v Polné na náměstí konali pobožné hry. Smilkovský dokonce nesl útraty slavnosti, které obnášely ke 30 zlatým, ze svých peněz. Někdy na jaře 1672 napsal o této slavnosti patronu kostela – Ferdinandu knížeti z Dietrichsteina, kterému vylíčil úspěch slavnosti mezi obyvatelstvem. Kníže pak 2. června 1672 zaslal dopis provinciálovi české jezuitské provincie Simonu Schürerovi, ve kterém kvituje s povděkem průběh slavnosti a žádá, aby se jezuité podíleli na jejích přípravách i nadále. Provinciál zaslal jezuitské koleji do Jihlavy příslušný pokyn, což pak kníže 24. července oznamuje hejtmanu Smilkovskému do Polné.¹³ Dietrichstein měl jezuitům za náhamu při slavnosti darovat 3 centy kaprů.¹⁴

Kníže ve svých dopisech z roku 1672 označuje událost jako „slavnost nanebevzetí naší milé paní a přenesení (Translacionis) sv. Liguriáše mučedníka“. Takové označení není dobře pochopitelné. Svátek Nanebevzetí Panny Marie se už v té době slavil 15. srpna, avšak z pozdějších zpráv plyne, že slavnost sv. Liguriáše se v Polné konala druhou nebo třetí nedělí v září. Je snad možné, že by se ostatky sv. Liguriáše dostaly do Polné právě při konání zdejší farní pouti Nanebevzetí Panny Marie a v prvních letech by byla liguriášská pobožnost konána současně s farní poutí jako památka na jejich přenesení do Polné toho data, zatímco brzy poté by se začala slavit samostatně? Zdá se, že přinejmenším od roku 1670 se totiž v Polné slavily pouti dvě. Děkan Václav Vojtěch Čapek ve své odpovědi pražskému arcibiskupství na 42 bodů, navržených na kněžském shromáždění dne 12. ledna 1677, uvádí v bodech 26 a 27 následující: „*Od sedmi let má děkan- ský kostel povolenu pouť ve svátek Nanebevzetí Panny Marie a zasvěcení chrámu.*“ „*Dvakráte ročně vychází do Polné dle starodávného zvyku procesí, a to na den Nanebevzetí Panny Marie, a zasvěcení kostela a v tento den za- svěcení neseny jsou na náměstí svaté ostatky zmíněného svatého mučedníka za doprovodu a shromáždění velikého množství venkovanů.*“ Čapkova zpráva vnáší jistý zmatek. Přestože polenský děkan- ský kostel nesl podle samotného Čapka „titul“ Panny Marie Nanebevzaté, považuje Čapek za

---

¹² První dohledaná zmínka o Smilkovském ve funkci hejtmana pochází z roku 1650. Není bez zajímavosti, že Smilkovský jako vrchní hejtman Dietrichsteinských panství stál počátkem 60. let 17. století i za obnovou zdevastované kaple sv. Vavřince poblíž Ranska, k níž se následně také začala konat pouť. Příčiněním Smilkovského byly tedy na polensko-přibyslavském panství zavedeny hned dvě nové církevní slavnosti (pouti). Srov. Půža, František: *Kronika Přibyslavská*. Přibyslav 1914, s. 334.

¹³ MZA Brno, F 188, kart. 142, i. č. 1848.

¹⁴ MZA Brno, F 188, kart. 165, i. č. 2058.

den zasvěcení jiný (pozdější) svátek než přímo Nanebevzetí Panny Marie dne 15. srpna. Kdy přesně se konala slavnost zasvěcení kostela, objasňuje výňatek ze záznamů některého bratra Václava Vojtěcha Čapka, tehdy příbyslavského faráře, který byl přítomen v Polné dne 18. září 1672: „*Roku 1672 dne 18. září v městě Polné, patřícím knížeti Dietrichsteinovi, v neděli po Povýšení sv. Kříže, kteráž každý rok se tam slaví co slavnost sv. Liguriáše, jehož mučednické tělo se tu v kostele chová, toto se prý stalo, jak mi bratr můj Václav Vojtěch Čapek, farář příbyslavský, jenž přítomen byl, napsal: jistý postříhač jihlavský, jménem Pirschedl, toho času co obyčejně každý rok „Comoedia“ se děje na rynku ke cti a chvále svatého Liguriáše,...*“¹⁵ Z tohoto výňatku plyne, že slavnost sv. Liguriáše byla tou dobou slavena až v září v neděli po svátku Povýšení sv. Kříže, a že v rámci této slavnosti bylo sehráváno divadelní představení. Povýšení sv. Kříže se slaví 14. září, slavnost tedy probíhala třetí neděli v září. Proč mínil děkan V. V. Čapek dnem zasvěcení děkanského kostela právě neděli odpovídající jinak svátku Povýšení sv. Kříže, není zcela jasné. Avšak nabízí se celkem pravděpodobná možnost, že Čapek považoval kostel za zasvěcený právě sv. Liguriáši, jehož ostatky kostel uchovával – někteří duchovní té doby snad mezi názvem (titulem) kostela a zasvěcením nedělali v každém případě rovnítko.

Jasnější údaj obsahuje podobné Čapkovo hlášení Pražskému arcibiskupství z roku 1700. Čapek zde v bodech 25 a 26 uvádí, že v Polné jsou chovány ostatky sv. Liguriáše mučedníka, darované zdejšímu kostelu patronem Ferdinandem knížetem z Dietrichsteina i s patřičnou autentikou. Tyto ostatky jsou v neděli po svátku Narození Panny Marie kněžím neseny ve slavnostním procesí a sv. Liguriáš je celým panstvím přijat za patrona. Z Příbyslavi a z Nížkova pak že se do Polné konají dvakrát ročně procesí, a to na svátek Nanebevzetí Panny Marie a na den sv. Liguriáše mučedníka, zatímco z Polné vychází podle starodávného zvyku procesí do Nížkova druhou Velikonoční neděli a do Příbyslavi na den sv. Jana Křtitele.¹⁶ Je patrné, že kromě běžné farní pouti související se zasvěcením kostela se v Polné v poslední třetině 17. století konala i další pout' k ostatkům světce – sv. Liguriáše, považovaného za nového patrona města i panství.

Ze zmínky v Čapkově starším hlášení z roku 1677, že děkanský kostel má povolenu pout' „od sedmi let“, by se dal datovat počátek slavnosti sv. Liguriáše zhruba do roku 1670. Tomu by odpovídala i korespondence vrchního hejtmána Smilkovského s knížetem Dietrichsteinem a dopisy knížete jezuitskému provinciálovi z roku 1672. Není zcela jasné, zda byla liguriášská slavnost hned od prvopočátku koncipována jako zcela samostatná

---

¹⁵ Městské muzeum Polná, Po-20/B/3085 (rukopisná kniha poznámek P. Karla Pražana *Výpisy a výňatky z děl svrchu uvedených týkajících se dějin hradu, města a panství Polná*) – text dopisu faráře Čapka. Publikováno také v Turecký, Karel: *Polenská pout' roku 1672*. Polensko. 1940, roč. 3, s. 56–57

¹⁶ NA Praha, Archiv Pražského arcibiskupství I, sig. B 14/10.

v zářijovém datu, nebo zda se první rok či dva slavila společně s běžnou farní poutí na svátek Nanebevzetí Panny Marie 15. srpna. Z dopisů knížete Dietrichsteina pak vysvítá ještě třetí, poněkud podivná možnost, že by se na základě církevního povolení sloučila původní farní pout' Nanebevzetí Panny Marie se slavností sv. Liguriáše jako patrona panství a přesunula se na třetí neděli v září. V roce 1700 však již byly najisto slaveny poutě dvě – na svátek Nanebevzetí Panny Marie a na den sv. Liguriáše, při čemž liguriášská slavnost se konala v neděli po svátku Narození Panny Marie, tj. druhou neděli v září.

Slavnost sv. Liguriáše v dalších letech a zánik farní pouti

Liguriášská slavnost zjevně došla mezi lidem velké obliby, zejména mezi chudými, kteří byli podělováni po jednom krejcaru z panské a městské pokladny. Vrchní hejtman Smilkovský proto připravil slavnost svým nákladem i na další léta. Naposledy to bylo na rok 1676. Jejího konání se však nedožil, neboť zemřel 7. srpna 1676.¹⁷ Nový hejtman polenského panství Martin Antonín Willisch proto požádal 12. srpna 1676 knížete Ferdinanda, aby umožnil uspořádání slavnosti na náklady vrchnostenské pokladny. Dietrichstein souhlasil, a tak se mohla slavnost konat – tentokrát 13. září, to znamená druhou neděli v září. Ve svém následném dopise z 18. září Willisch podrobně popsal její průběh. Do Polné se kromě chudiny sjelo na 2000 dalších lidí. Toho roku neuspořádali jezuité žakovské divadelní představení s náboženskou tematikou jako doposud, ale slavnost měla odlišný průběh: průvod s ostatky světce za účasti 12 cizích duchovních a cechů s praporci procházel od kostela k horní bráně špalírem 360 chudých z okolních vesnic i měst, kteří klečeli s papírovou mučednickou palmou v rukou a hlasitě se modlili růženec. To prý vyvolalo jak u obyvatel, tak u duchovních velké pohnutí. U horní brány pak uložili kněží prosklenou skříňku se světcovými ostatky na ozdobený stůl, načež zahrála hudba, nejspíše členové místního literátského bratrstva zazpívali písně a kněží vykonali modlitby. Po návratu průvodu do kostela byla sloužena slavná mše svatá a bylo zazpíváno *Te Deum laudamus*. Na zakončení slavnosti nechala městská rada třikrát vypálit salvu z 12 hákovnic. Nová podoba slavnosti prý byla přijata velice pozitivně i ze strany samotných jihlavských jezuitů. Náklady na slavnost, hrazené zčásti panstvím a zčásti městem, obnášely 37 zlatých, z čehož almužny pro chudé přišly na 18 zl. 30 kr. – panství zaplatilo 8 zl., město pak 10 zl. 30 kr. Kníže poskytl také pohoštění pro duchovní, které se konalo na děkanství.¹⁸ Na příkaz knížete Ferdinanda se

---

¹⁷ MZA Brno, E 67, kniha 6805, pag. 166.

¹⁸ Poskytnuto bylo hovězí maso za 1 zl., 1 tele, 1 skopek, 2 krocani, 4 slepice, 2 husy, 3 kapouni, 4 kachny, 8 kuřat, 2 mázy sádla, 3 mázy soli, 52 moravských mázů vína, 1/2 sudu piva, chleba za 24 kr. a jakési nespecifikované teplé a studené pokrmy. MZA Brno, F 188, kart. 142, i. č. 1848.

poté konala slavnost i v dalších letech a zůstalo zachováno podělování chudých peněží (z pokladny panství bylo k tomu účelu určeno 7 zl.) a pohostění duchovních, vrchnostenských úředníků a zástupců města Polné.¹⁹

V prvním období se slavnost sv. Liguriáše konala obvykle třetí neděli v září po svátku Povýšení sv. Kříže, občas snad už druhou neděli jako roku 1676. V roce 1701 nicméně požádal nový polenský děkan a vikář Pavel Antonín Haberlandt Pražské arcibiskupství, aby slavnost sv. Liguriáše mučedníka, jehož tělo se chová v Polné, byla napevno slavena v neděli po narození Panny Marie, tj. po 8. září. Slavnost se tudíž oproti prvotnímu období přesunula o týden dříve,²⁰ na druhou neděli v září. V tomto termínu je slavena dodnes. Děkan Haberlandt situoval právě do tohoto data i posvěcení nového děkanského kostela v Polné, které se konalo ve dnech 8. až 12. září 1707 – první den svěcení byl vybrán na svátek Narození Panny Marie, což zároveň nepřímě odkazovalo i k patrociniu kostela.²¹ Zároveň jde o další zmínku o pokusu fakticky sloučit farní pouť na den Nanebevzetí Panny Marie a slavnost sv. Liguriáše do jednoho data, byť s pomocí jiného mariánského svátku.

Právě církevní slavnost sv. Liguriáše lze považovat za předchůdce dnešní mrkvové či mrkvancové pouti. To s ohledem na datum jejího konání, její spojení se sv. Liguriášem a velkou účast venkovanů, kterou děkan Čapek u běžné farní pouti Nanebevzetí Panny Marie koncem 17. století nezmiňuje. Zatímco procesí s ostatky sv. Liguriáše se konalo každoročně i v dalších historických obdobích, původní farní pouť na svátek Nanebevzetí Panny Marie postupně upadala v zapomnění.

Panství udržovalo slavnost sv. Liguriáše i v 18. století. Z panských důchodů bylo financováno pohostění polenského děkana pro 24 osob z kruhu duchovních, vrchnostenských úředníků a hostů z městské rady, celkem za 83 zl. 58 kr.²² Pohostění duchovních a jiných hostů při církevní slavnosti sv. Liguriáše v Polné, při pouti na den Navštívení Panny Marie v Sopotech a pouti ke sv. Vavřinci na Ransku přišlo panství na nemálo peněz a činilo potíže obročnímu kvůli organizaci (zejména doprava potravin a nádobí do Sopot a na Ransko, kde nesídlili panští úředníci). Proto byla roku 1782 přenechána režie pohostění při poutích na místních duchovních a z panské

---

¹⁹ MZA Brno, F 188, kart. 165, i. č. 2058; Půža, František: *Církevní poměry na panství polenskopřibyslavském v 16. a 17. století*. Zvláštní otisk z 3. svazku Vlastivědného sborníka východočeského, s. 14–15.

²⁰ Národní archiv, Archiv Pražského arcibiskupství I, sig. A 38/5, receptorium 1701, fol. 29.

²¹ Turecký, Karel: *Pamětihodný záznam o novém polenském kostele*. Polensko, roč. 1939, č. 2, s. 21 a č. 3, s. 37–38.

²² Půža, František: *Církevní poměry na panství polenskopřibyslavském v 16. a 17. století*. Zvláštní otisk z 3. svazku Vlastivědného sborníka východočeského, s. 15.

pokladny byl vyměřen příspěvek 20 zl. polenskému děkanovi a sopotskému lokálnímu kaplanovi a 15 zl. krucemburskému faráři.²³

Husovo náměstí o pouti, pohlednice z r. 1901

O slavnosti sv. Liguriáše v 1. polovině 19. století se dále objevuje zmínka v přípisku osvěcenského kněze Karla Killara, že měl být slavnostně instalován do úřadu polenského děkana 13. září 1807 na svátek sv. Liguriáše, kdy bylo slaveno sté výročí od posvěcení děkanského kostela.²⁴ Kronikář Jan Alois Sadil v roce 1836 zaznamenal, že odnepaměti („seit undenklichen Zeiten“) každoročně o slavnosti sv. Liguriáše („Ligorifest“) věnovalo panství z důchodu částku 5 zl. (původně to bylo ovšem 8 a později 7 zl. viz výše) k rozdělení chudým prostřednictvím polenského děkana. V té době už se tato drobná dobročinnost vnímala spíše jako anachronismus, a proto se uvažovalo zahrnout uvedený příspěvek do zvláštního fondu pro zřízení ústavu chudých v Polné.²⁵ Je patrné, že slavnost sv. Liguriáše pokračovala i v dalším století.

Důležitá zmínka pochází z 10. září 1842. Tehdy zavítal do Polné bývalý zdejší kaplan, tehdy již kanovník u sv. Víta v Praze, Václav Michal Pešina.

²³ MZA Brno, F 188, kart. 142, i. č. 1848.

²⁴ SOKa Jihlava, Děkanský úřad Polná, i. č. 3, fol. 97 – vlastnoruční přípisek děkana Killara ve starší pamětní knize děkana Floriána.

²⁵ SOKa Jihlava, Archiv města Polná, i. č. 268 – *Kniha památní města Polny, díl druhý, počínajíc od roku 1836*, pag. 19.

Slavnou mši svatou v děkanském kostele sloužil „na druhý den o pouti *Jména Panny Marie neboli sv. Liguriáše*“.²⁶ Z uvedeného je zřejmé, že polenská pouť již nebyla v první polovině 19. století vnímána jako pouť na svátek Nanebevzetí Panny Marie, nýbrž na svátek Jména Panny Marie. Ten vznikl rozhodnutím papeže Inocence XI. v roce 1683 jako oslava vítězství nad Turky u Vídně a slaví se 12. září. Tímto způsobem došlo zřejmě už k definitivnímu faktickému spojení jak běžné farní pouti, tak i zvláštní slavnosti sv. Liguriáše do jediné události. V této podobě zůstala církevní slavnost až do dnešní doby, ačkoliv je známa spíš pod lidovým označením mrkvancová či mrkvová pouť, neboť mrkev se ve starších dobách sklízela právě v září, a pouťoví hosté tak byli pohoštěni mrkvovými pokrmy.

Závěr

V rekatolizačním období byla v Polné slavena běžná farní pouť na den Nanebevzetí Panny Marie – tedy nejspíše 15. srpna. Někdy mezi lety 1653–1671 do Polné Ferdinand kníže z Dietrichsteina věnoval ostatky sv. Liguriáše, které získal v prosinci 1652 v Římě při své kavalírské cestě. Tato událost, paradoxně, znamenala postupný zánik polenské farní pouti. Asi roku 1670 totiž vrchní hejtman Dietrichsteinských panství Bedřich Vavřinec Smilkovský z Palmberka z vlastního přičinění a vlastním nákladem za pomoci jihlavských jezuitů zavedl v Polné novou slavnost sv. Liguriáše k uctění světcových ostatků. Nová církevní slavnost si díky promyšlené režii, podělování chudých almužnami a přízni majitele panství i Smilkovského nástupce hejtmama Martina Willische už v prvních letech získala takové obliby mezi obyvatelstvem, že začala vytlačovat farní pouť do pozadí. Už od prvních let lze pozorovat tendenci ke spojení farní pouti s liguriášskou slavností do jedné události konané v září, a to zejména za pomoci jiných, pozdějších mariánských svátků (Narození Panny Marie, Jména Panny Marie). Není jisté, kdy došlo k definitivnímu sloučení obou církevních slavností, avšak nejpozději před polovinou 19. století farní pouť v podstatě zanikla a její úlohu zcela převzala pouť k ostatkům sv. Liguriáše. Ten byl už v 70. letech 17. století označován nejenom za nového patrona města Polné, ale i celého polensko-přibyslavského panství. Původní termín konání slavnosti sv. Liguriáše býval nejčastěji zřejmě třetí neděle v září, avšak brzy se ustálil na druhou zářijovou neděli. Po zásahu děkana Haberlandta v roce 1701 u Pražského arcibiskupství byl tento termín stanoven závazně, což je až na malé výjimky dodržováno dodnes. Novou pouť k ostatkům sv. Liguriáše lze díky jejímu mimořádnému úspěchu jistě označit za úspěch rekatolizačních prací na vždy konfesně rozpolcené Českomoravské výsočině.

---

²⁶ Městské muzeum Polná, Po-FS 49797 – pamětní kniha Petra Ferdinanda Pokorného *Číslo IIIé, Příhody městské*, fol. 20.

Polenská pouť kolem roku 1910 (pohlednice)

Polenská pouť kolem roku 1930 (foto Karel Bezouška)

Málokdo si je vědom skutečnosti, že v Polné není v současnosti slavena běžná farní pouť podle patrocinia farního kostela, jako je zvykem v jiných farnostech, ale jedná se o zvláštní církevní slavnost k uctění památky ostatků místního světce, která původní farní pouť zcela pohltila a nahradila. Zároveň ji lze vnímat jako památku na světce, jehož jméno by jinak nejspíš úplně zapadlo.

Publikace o životě, zázracích a uctívání sv. Liguriáše, patrona města Polné, od Františka Pojmona, 1843

Příspěvek k dějinám soukenictví v Polné v 18. století¹

Soukenictví kvetlo v Polné, pokud jsou známe záznamy, nejvíce v 18. století. Tím není řečeno, že by se zde jindy nacházelo na nízkém stupni rozvoje. Dne 8. ledna 1694 sděluje polenský hejtman Adam František Marschak knížeti Ferdinandovi z Dietrichsteinu, že dle tříměsíčního počtu vyrobí se v Polné téměř každého měsíce 100–150 kusů sukna, takže není-li mistr soukeník ochlasta aneb jinak peníze lehkomyšlně nerozhazuje, může se lehce uživit. Obchod sukrem a vlnou zprostředkovávali ponejvíce Židé. Roku 1693 objednal jistý polenský Žid u místních mistrů soukeníků na 200 kusů suken. Pěkný obchod sukny měli také, dle sdělení hejtmanova, polenští obchodníci Krum a Filipenský. Mimo to soukeníci sami dováželi své výrobky na jarmarky a zde sukna stříhali. Potřebnou vlnu dodávala jim správa panství a především Židé. Vrchnost z velké části dodané vlny žádala sukna pro potřebu svou a svého služebnictva na livreje, na objednané vojenské mundury apod. Hejtman Marschak zadával práci pro vrchnost raději soukeníkům jihlavským, poněvadž polenští prý draho pracují.

Roku 1694 měl hejtman dosti značnou zásobu vlny. Polenští soukeníci o ni nestáli. Všechny regimenty byly již mundury zásobeny, a tak bylo nutno vlnu zpracovat na objednávku knížecí. Jak se zdá, polenští soukeníci nestáli mnoho o práci pro vrchnost, snad že tato za ni mnoho neplatila. Hejtman knížeti radil a žádal o svolení, aby mohl prodat nashromážděnou vlnu do Jihlavy, a to co nejdříve, poněvadž tamější soukeníci mají touto dobou hojnost práce a vlnu pěkně platí. Tobíáš Sigl, kupec z Jihlavy, nabízel za kámen² vlny 8 zl. 37 ½ kr., to je za cent 43 zl. 7 ½ kr., a zavazoval se peníze na začátku února složit knížeti ve Vídni hotově. Před rokem platil se cent toliko za 41 zl. 15 kr.

Zájem vrchnosti vyžadoval, aby soukeníci byli stále zaměstnáni, aby měli dostatek suroviny. Plynul z jejich řemesla, z valch, barvíren apod. pěkný zisk do pokladny knížecí. Aby se hejtman vyhnul výtce, že prodejem vlny do ciziny poškodil domácí mistry, respektive vrchnost, když by nemohli pro nedostatek suroviny provozovat řemeslo, ujišťoval knížete, že

---

¹ Příspěvek pochází z písemné pozůstalosti Františka Půži, uložené v Moravském zemském archivu-Státním okresním archivu v Havlíčkově Brodě, fond Půža František, MUDr., Příbyslav (osobní písemná pozůstalost), kart. 3, i. č. 103 – Drobnosti z dějin panství polensko-příbyslavského. Text byl redakcí mírně stylisticky upraven, aby více vyhovoval modernímu jazykovému úzu, a byly doplněny vysvětlivky pod čarou.

² Stará měrná jednotka hmotnosti, používaná zejména pro tržní komodity. Byla proměnlivá, nejčastěji se uvádí mezi 6–10 kilogramy.

kdyby někdo přišel a chtěl objednat sukna, zjedná prostřednictvím Židů okamžitě soukeníkům vlnu pro 200–300 kusů.

Soukenický cech v Polné viděl se roku 1732 nucen postavit si novou barvírnu. Stará byla dřevěná a zubem času úplně zchátralá. Nebyla opatřena cínovými mísami potřebnými k tzv. vysokému barvení. Soukeníci byli nuceni k velké škodě místní výroby nosit vyrobená sukna k vysokému barvení (*in die hohe Farbe*) do Jihlavy a jinam. Kníže Walter z Dietrichsteinu, kterému bylo o tomto stavu referováno, nařídil, aby cech byl všemi možnými prostředky donucen postavit novou barvírnu. Nerad viděl, že kupci a lieferanti (dodavatelé) pro nedostatek suken dobrých barev Polnou míjejí a pro sukna, která by mohli vyvážet, se obracejí jinam, čímž soukeníci ztrácejí výdělek a městu i knížecímu důchodu vzniká škoda, protože poplatek z valch nebyl velký. Naproti tomu, kdyby nová barvírna byla opatřena vším možným, mnozí kupci a lieferanti by přicházeli do Polné nakupovat. Výroba by se tím povznesla a příjmy města i knížecího důchodu by se zvětšily. Soukeníci proto zamýšleli vystavět zde barvírnu z kamene a upravenou tak, aby byla způsobila barvit zde vyrobená sukna také pro vysoké barvy. Místři neměli mnoho peněžitých prostředků. Polenský špitál měl tou dobou na hotovosti 4000 zlatých, které bez užitku mrtvě ležely v kase. Mínili si tedy polenští soukeníci vypůjčit odtud na stavbu 1200 zl. na 5% úrok. Žádali knížete o svolení k této půjčce, jakož aby jim milostivě přenechal za mírnou cenu stavební materiál. Vrchní hejtman Martin Všetečka doporučoval tuto žádost knížeti k příznivému vyřízení. Kníže odpovídá vrchnímu: *„Poněvadž při našem vysokém stáří na nic už nemyslíme než na věčnost a věci časné málo nám na srdci leží, oznamte nám, zda vy sám nejen na své nebezpečí, ale i na svoji duši a spasení vzítí můžete, že polenský špitál u soukenického cechu tímto kapitálem 1200 zl. nepohoří, v kterémžto případě my milostivě dovolujeme, abyste polenskému soukenickému cechu dle svého náhledu nápomocen byl.“*

Podle další zprávy hejtmana Všetečky, zaslané knížeti, dalo šest cechmistrů své domy a pozemky pod hypotéku do zástavy, že dluh bude řádně splacen. Cech sestával z 80 mistrů. Ti všichni prohlásili, že všichni za jednoho a jeden za všechny stojí a ručí. Tak početný cech nemůže se tak snadno rozpadnout. Vypůjčený kapitál splácel by se činží z barevny 100 zl. ročně, kterou se zavázal barvíř nájemce na konci roku na umoření kapitálu a úroků odvádět přímo špitálskému správci. Poněvadž pro první rok obnášel úrok 60 zl., usnesl se cech, že každý mistr odevzdá z jednoho vyrobeného kusu 3 krejcarey do uzavřené pokladničky. Ročně zhotovilo se průměrně 1200 kusů sukna, i více. Tímto způsobem by každým rokem dluhu ubývalo a barvírna bez nebezpečí ztráty kapitálu by byla v 10 letech k užitku soukeníků vyplacena, takže kníže může bez váhání dát své svolení k výpůjčce. Kníže byl ochoten tak učinit, když k tomu dá svolení i arcibiskupská konzistoř. Tato nekladla žádných námitek, poněvadž špitál bude mít užitek z peněz ležících ladem, které budou jinak v městských knihách

zajištěny. Zbaven jsa zodpovědnosti, kníže dal dne 23. ledna 1733 k výpůjčce svolení.

Do roku 1761 měl soukenický cech pouze jednoho cechmistra. Nad pořádkem v cechu bděl inspektor dosazený magistrátem. Toho roku byl ustanoven cechmistrem Jan Morkus. Inspektorem byl Josef Měřínský. Někteří mistři vyslovili přání, aby mladému cechmistru přidělen byl za poradce starý cechmistr Ondřej Kratochvíl. Vrchní úřad tomuto přání vyhověl, ač se kníže divil, proč cech potřebuje dva cechmistry, když na správu dohlíží inspektor.

Dne 25. července 1784 prodali soukeníci za staršího cechmistra Františka Svobody a cechovního inspektora, zároveň primasa města Josefa Karla Justa, svoji barevnu Karlu Lachenbauerovi, krásnobarvíři (*Schönfärber*), za 3000 zlatých a ročního nákupního nájmu 120 zl.;³ *laudemia*⁴ se zřekli. Mezi zařízením barevny uvádí se starý měděný kotel na ohřívání a stará dřevěná kupa. Cech vymínil si předkupní právo, když by měla být barevna dobrovolně nebo licitačně prodána. Barvíř byl smlouvou vázán zachovávat náležité ceny. Za barvení suken nebo zboží, které se odvádělo do císařské ekonomie pro vojsko, bylo za barvy placeno tolik, kolik se s císařskou komisí smluvně vyjednálo. V tom ohledu neměl barvíř žádného závazku. Pokud se týkalo zboží, které jednotlivě přináleželo buď handlířům nebo obchodníkům sukny, byli barvíř i jeho nápadníci (dědicové, právní nástupci) zavázáni vyhotovit vždy dokonale podobné barvení ve správné ceně, poněvadž neměla vzniknout žádná ztráta pro větší nebo menší cenu barvicího materiálu. Každému obchodníku se sukny byla ponechána volnost své zboží odeslat do barevny jinam, kde by se mu levněji barvilo. Poněvadž podle císařského rozhodnutí ze dne 28. srpna 1764 bylo každému výrobci povoleno barvit běžnými, ordinárními barvami černou a hnědou, tuto výhodu nákupní smlouva nezrušila, nesměla se však vztahovat jenom na takové zboží, které miní jedenkaždý sám rozprodávat „v kroji“. Na jiné zboží vyhotovené na objednávku nebo na zakázku se vztahovat neměla, poněvadž by tím byla zkrácena živnost emfyteutického pachtýře barevny. Každému bylo svobodno dát sobě vlnu pro sebe barvit tak, jak se to dělo v minulosti.

Naproti tomu se poctivý cech soukenický zavazoval, že bude Karla Lachenbauera i jeho nápadníky (dědice, právní nástupce) v jeho správě zachovávat, hájit a že nikdy nepřipustí, aby skrze soukeníky nebo kohokoliv jiného svévolným způsobem nebo bez příčiny byla živnost na té barevně umenšována, nýbrž že vždy počestný cech tu péči míti bude, aby byl při

---

³ Zákupní či emfyteutický nájem či pacht představuje dědičný pacht, kdy dědičný pachtýř kromě zaplacení jednorázové nákupní ceny po uzavření smlouvy odvádí propachtovateli každoroční pachtovné (činži).

⁴ *Laudemium* je jednorázový poplatek, který se platí emfyteutickému propachtovateli při změně emfyteutického nájemce.

každé smlouvě s císařskou ekonomikou v budoucnu dojednán jistý počet suken k barvení. Kdyby pak v ekonomii nastala nějaká změna, sliboval početný cech vždy na to hledět, aby pan emfyteut (dědičný pachtýř) této barevny měl dostatek práce a obchodních příležitostí.

Ze zákupní smlouvy dovídáme se o některých starodávných zvyklostech v soukenickém cechu. Starobylý obyčej byl, že barvíř, odváděje každého roku nájemné, předával pánům cechmistrům tři kremnické dukáty *nomine accidentis*.⁵ Těžce by se byli páni cechmistři loučili s tímto přídatkem k věčnému emfyteutickému pachtu ročních 120 zl., a proto v zákupní smlouvě uvádějí, že „*tato povinnost těch dukátů zůstati má.*“ Podobně zůstalo i při staré pивní poctě. Bylo zvykem, že při tříletém obnovení bývalých pachtovních smluv dával barvíř pánům starším i cechmistrům sud piva. Byla-li barvírna propachtována na 6 let, tehdy při obnově pachtu dával barvíř představeným cechu 2 sudy. Při této poctě mělo se dále zůstati, ačkoliv žádná smlouva příště zhotovována nebyla. Kdyby barvíř na tuto povinnost zapomněl, bylo pánům cechmistrům svobodno ve 3 nebo 6 letech řečené výhody od něho požadovat. Mimo jmenované byli podepsáni na zákupní smlouvě Vavřinec Skočdopole, Josef Roštok, František Měřinský, Matěj Kratochvíle, Šimon Pešák, Ondřej Kratochvíle, Vojtěch Kožený, Martin Vítek, František Hulej, Jan Svoboda, Vojtěch Bergmann, Maxmilián Roštok a Felix Morkus.

Ke zpracování suken potřebovali soukeníci valchy. Vrchnost vyšla jejich požadavku vstříc, takže vystavěla jim valchy svým nákladem. Na úhradu vybírala poplatek za valchování z každého kusu sukna. Valchu měla buď ve vlastní režii a ustanovila zde valcháře jako svého zřízence, nad nímž měl dohled purkrabí, nebo valchu pronajímala cechu nebo i soukromníkům. V Polné vystavěla a udržovala vrchnost pro velký počet soukeníků valchy dvě, horní a dolní. Než i ty nepostačovaly, zejména bylo-li málo vody. Zřídila proto vrchnost ještě valchy jiné, při stálé vodě, při řece v Sázavě a v Poříčí. Poslední dvě navštěvovali hojně též soukeníci cizopanní, pomáhající tak zvětšovat příjem z valch.

Úpadek soukenictví zavinil zrušení valch. Nejdříve došlo na vzdálenější. Valcha v Sázavě byla 26. srpna 1800 prodána Ondřeji Špinarovi⁶ s podmínkou, že veškeré zařízení s kotlem odvede do Polné nebo do Přibyslavi, že zasype k valše vedoucí vodní náhon a že budovu nepoužije ani jako valchu, ani jako mlýn, ale pouze jako obytné stavení pod číslem popisným 15. Kupní cena obnášela 300 zl. a 4. zl. roční zákupní činže. Souseďící panskou pustinu koupili Martin a Ondřej Špinar už roku 1772. Povstalo z ní obytné stavení číslo popisné 16. Z bývalé valchy učinil Špinar kovářskou dílnu.

---

⁵ Akcidence – vedlejší příjem zejména úředníků za úřední výkony.

⁶ Na jiných místech stojí psáno křestní jméno František.

Vrchnost nepřála si, aby zrušené valchy byly obnovovány nebo stavěny nové, poněvadž zamýšlela polenské valchy prodat. Čím více valch, tím menší jejich cena, usuzovala. Roku 1843 domáhal se u vrchnosti zákupník (emfyteutický pachtýř) pekelského mlýna Jan Pánek dovolení, aby při svém mlýnu směl vystavět valchu, jak jej k tomu vybízeli soukeníci ze Žďáru, Měřína i z Polné. Z uvedené příčiny však vrchnost jeho žádost zamítla. Podobně stalo se i louckému mlynáři Janu Roykovi, když poříšská valcha byla zrušena a na jejím místě vrchnost mínila postavit panský mlýn.

Horní valcha v Polné čp. 112 stávala na dolním předměstí na pozemku topografického čísla 627. Roku 1779 pronajal valchu na šest roků, tj. do konce března 1785, od vrchnosti polenský měšťan František Springel. Od roku 1786 do konce června 1810 zůstávala ve správě vrchnosti. Panským valchářem byl zde František Bělohlávek. Dne 12. června 1810 byla valcha pronajata na tři léta polenskému cechu soukeníků a později měl ji pronajatou uvedený František Bělohlávek.

Vedle valchy, na pozemku topografické číslo 628, stávala městská zahrádka, kterou nájemce valchář zdarma používal. Dne 11. července 1826 vyrozuměl magistrát valcháře Bělohlávka, že nemůže nadále připouštět, aby bez dovolení obce a bez veškeré náhrady tuto zahrádku si užíval a že ji míní pronajmout. Zároveň oznámil magistrát knížecímu úřadu, že musí z této zahrádky měřící 108 čtverečních sáhů platit daně, aniž by z ní obec brala nějaký užitek. Toto břemeno nemínila nadále nést, zvláště když by jiný užíval bezprávně její výhody. Vrchní hospodářský úřad namítal, že valchář neužívá zahrádky bezprávně, ale že mu byla s valchou smluvně přepuštěna stejně jako jeho předchůdcům, kupř. roku 1810 měšťanům polenským jako členům cechu soukenického, kteří zahrádku považovali vždy za součást valchy. Z toho plyne, že vrchnost nachází se v užívání této zahrádky klidně a nerušeně přes 40 roků, neboť tato byla součástí valchy také v době, kdy stála valcha ve správě panství a pod jejím dohledem, a nejen tedy v době, kdy byla pronajímána. Tomuto náhledu přiklonil se i politický úřad. Obec byla v té věci poukázána na pořad práva (na soudní řízení).

Ve stejné době, kdy cech najal od vrchnosti horní valchu (tedy roku 1810), najal též i valchu dolní. Zástupci cechu byli tehdy cechmistři Martin Fukátko a František Svoboda a mistři Jakub Eichler a Vincenc Hladík. Roční nájemné obnášelo 656 zl. Cech složil záruku 200 zl. Kdyby cech nájemné neplatil, mohla se valcha zavřít, cech ale byl zavázán nájemné vrchnosti hradit.

Kdo chtěl sukna valchovat, byl povinen vyzvednout si u panského úřadu paletu. Bez této nesměl valchář nikoho k valchování připustit. Roku 1810 platilo se za jeden kus sukna 18 krejcarů rakouské měny mimo platu valcháři a za dříví. V horní valše byl roku 1844 poplatek za paletu 6 kr. Valcháři byla ve valše vykázána světnice, aby se soukeníci měli kde ohřát a uvařit teplou vodu. K tomu účelu dostával od panství tři sáhy měkkého dříví. Jeho záloha (jistota) za udržování valchy v pořádku činila 30 zl.

Jak svého času bylo soukenictví v Polné rozšířeno, svědčí, že podle seznamu školních dětí z roku 1828 bylo v Polné 130 otců soukeníků. Nejvíce jich bylo ve městě a na dolním předměstí. Od čísla 88-87 byl v každém domě soukeník. K tomuto počtu je nutno připočítat soukeníky, kteří měli děti škole odrostlé, a soukeníky bezdětné. 19. století přineslo soukenickým cechům soutěž se strojní výrobou sukna. V té soutěži ruční zpracování sukna jako pomalé a drahé úplně podlehlo. Soukeníci počali vymírat.

Hospodyně Marie Stejskalová **„Máři, Máři!“, volal na svoji hospodyní hudební skladatel** **Leoš Janáček**

Rodačka z Jamného u Polné Marie Stejskalová se narodila dne 24. srpna 1873 manželům Josefovi a Kateřině Stejskalovým. Otec, vyučený kupec, pocházející z Matějova na Žďársku, provozoval v Jamném na návsi v domě čp. 14 hostinec a knihkupectví. Matka Kateřina, rozená Bratršovská, se narodila na statku v Nových Dvorech v soudním okrese Příbyslav.¹

Stejskalovi měli 5 dětí, z nichž nejstarším byl syn Hubert, pak následovaly dcery Marie a Hedvika a synové Karel a Norbert, který však zemřel v prvním roce svého života. Stejskalovi zaměstnávali služku a kuchařku a hostinec dobře prosperoval. Žel, za dvanáct let podnikání byli Stejskalovi 8x vykradeni potulnými zloději, když naposledy jim ukradli koně i s kočárem. Zatrkli tak na Jamné a začali přemýšlet o změně.

Dům čp. 14 na návsi v Jamném, kde rodina Stejskalova do roku 1881 provozovala pohostinství a knihkupectví (foto autor)

---

¹ MZA Brno, E 67 – Sběrka matrik, kniha 6384, pag. 88.

Otec si přál, aby jeho děti nabyly vyššího vzdělání, nemusely po základní škole někam dojíždět či bydlet v podnájmu. V roce 1881 proto kupují Stejskalovi hostinec v Brně na Cejlu a děti přihlašují do české školy. Marie později vzpomíná na Jamné, na krásné lesy, sady, čtyři rybníky, zámeček, a zvláště pak na svého učitele Františka Čermáka, kterého nazývá „tichým vlastencem“.

Otec občas jezdívá do Jamného vymáhat pohledávky u svých dlužníků, ale obyčejně s malým úspěchem. Přichází však nemoc, na provoz hostince již nestačí a v roce 1883 umírá na tuberkulózu. Marii je teprve 10 let. Aby rodina netrpěla, prodává matka hostinec a vdává se za stoláře Pekana v Juliánově, s nímž má později dalších pět dětí. Rodina netrpí nouzí, ale musí šetřit, což se projevuje i na pozdější volbě dalšího vzdělávání. Marie toužila jít studovat na českou měšťanku, ale ta je v brněnské obci jen jedna a na tu se nedostala. Po vychození obecné školy odchází do učení v šicím závodě na Křenové ulici. Po dvou letech pak přechází, za finanční podpory staršího bratra Huberta, na soukromou rodinnou školu VESNA v Údolní ulici, kde se setkává se studentkami z celé Moravy.²

**Marie Stejskalová v roce 1894 jako
jedenadvacetiletá**

Marie ráda vzpomínala na chvíle ve Vesně, kde si oblíbila především ruční práce a dějepis. Po absolvování jednoho školního roku 1889/90 však ze školy pro špatné finanční zaopatření odchází zpět k šití na Křenovou. Denně ušije na stroji až šest košil za týdenní mzdu 3 zlaté a svačinu. Stěhuje se za matkou na Staré Brno do Křížové ulice, kde pomáhá v rodině Krulových s vařením, což, jak se později ukáže, je pro ni dobrou školou.

V roce 1891 umírá její mladší sestra Hedvika na tuberkulózu. Marie v šití pokračuje až do svých 21 let. V srpnu roku 1894 zprostředkovává Marii matka, přes svou známou, práci v domácnosti u rodiny profesora učitelského ústavu a začínajícího skladatele

---

² Ženský vzdělávací a výrobní spolek VESNA v Brně byl založen v roce 1870. Vychoval tisíce dívek. Po roce 1918 byla škola předána veřejné správě Československé republiky.

Leoše Janáčka v domě čp. 2 na tehdejším Klášterním, dnes Mendelově náměstí v Brně.

Vykonává zde práce všeho druhu od topení, úklidu, vaření, žehlení, drobných nákupů a praní. Marie vzpomíná, jak tvrdým oříškem pro ni bylo vyprat košilové manžety svého pána, na které si on zapisoval notové záznaky zvuků slyšených v ulicích či při procházkách přírodou. V bytě není tekoucí voda, která se nosí z chodby. Záchod je pro všechny nájemníky na patře. Elektřina není ještě zavedena a svítí se petrolejkami.

Dům čp. 2 na Mendelově náměstí v Brně, kde žili Janáčkoví do roku 1910 (foto autor)

Marie přichází do rodiny po čtyřech letech od úmrtí syna Janáčkových Vladimíra na zánět mozkových blan a smutek rodina ještě znatelně pociťuje. Janáček pracuje často dlouho do noci, komponuje hudbu u klavíru a připravuje si hodiny výuky na učitelském ústavu v Brně, kde vyučuje zpěv a hudební nauku až do roku 1904. V zimě musí proto Marie udržovat oheň v kachlových kamnech do doby, než pán odejde na kutě. Ráno pak vybrat popel ze všech kamen v bytě, nanosit dříví ze dvora a zase zatopit. Práce má Marie hodně, ale je spokojená, finančně soběstačná až tak, že odnáší část svého výdělku své matce. S paní Janáčkovou, Zdenkou rozenou Schulzovou, si rozumí a popisuje ji jako velmi pracovitou a vkusnou paní. Marie šije Janáčkoví i košile a spodky.

Jaký byl pro Marii den u Janáčků? Vždy v pondělí se pralo, Marie vstávala již po půlnoci a paní domu ji pak zastoupila v dalších domácích pracích. Jinak ráno se uklízelo, každý den se vytíraly podlahy, na dvoře klepaly koberce, v zimě se zatápělo ve třech pokojích a v kuchyni, uhlí a dříví se nosilo ze dvora do 2. patra. Úklid musel být hotov do deseti hodin dopoledne. Paní se vrátila z nákupu a šlo se vařit. Maso vařila obyčejně paní Zdena, Marie pak to ostatní, a především moučníky a buchty. Janáček si potrpěl na dobré jídlo, a zvláště na ty moučníky. Těch měla Marie ve své kuchaře zapsáno na desítky. Míval též velmi v oblibě silnou hovězí polévku, zvěřinu, zvláště daňčí, kterou mu posílali známí z obory na jeho rodných Hukvaldech. Z moučníků měl nejraději tvarohové koláče, palačinky a koblihy. Po obědě se pila černá káva. Hodně jedl i večer, kdy se vracíval z návštěvy varhanické školy v České ulici, kam odcházel vždy po páté odpoledne.

Marie pečuje též o dceru Janáčkových Olgu, která je o devět let mladší a se kterou si velmi rozumí. Olga v mládí prodělala těžkou angínu a trpěla srdeční vadou a kloubním revmatismem. Nebyla proto přijata na učitelský ústav a chodila studovat soukromě francouzštinu a ruštinu. Po návštěvě strýce v Petrohradě v roce 1902 onemocněla tyfem, přidal se zánět ledvin, jater a Olga v únoru 1903 umírá. Pro Janáčkovy, ale i pro Marii je to další těžká zkouška. Janáčkoví tak ztrácejí již druhé dítě a promítá se to pochoptitelně do psychického stavu rodičů, který působí neblaze i na Marii.

Po čtyřech měsících služby u Janáčkových umírá Marii její matka. Marie se však domů nevrací. O rodinu pečuje otčím Petran a Marie ze svých skromných prostředků finančně pomáhá mladšímu bratrovi Karlovi, který studuje na učitelském ústavu v Brně.

V běžné dny vždy odpoledne měla Marie volno. Jezdila občas na Vysočinu do Matějova ke strýci pro „horské máslo“ a brusinky. K narozeninám či svátku dostávala od Janáčků nějaké potřebné ošacení a dopisní papír. Volněji měla, když Janáčkoví odjeli na Hukvaldy či do lázní Luhačovice. Marie však za svůj život nenavázala vážnou známost a zůstala svobodná.

Léta plynula, a tak v červenci 1910 se Janáčkoví stěhují do nového domku postaveného v zahradě varhanické školy na dnešní Smetanově ulici. Na této škole v Kaunicově ulici Janáček vyučoval harmonii již od roku od roku 1881 až do roku 1919. Později se stal i jejím ředitelem. V roce 1919 přijímá i místo externího profesora na pražské konzervatoři. Kromě skládání hudby organizuje koncerty, hraje na varhany, diriguje a sbírá lidové písně.

Dobře se žilo v novém – tekoucí voda v bytě, elektřina, Marie má svůj pokojík. Janáček je však velmi konzervativní, odmítá zavedení telefonu, rádio i gramofon. Marie vzpomíná, jak obsluhovala vzácné návštěvy, které si u Janáčků podávaly dveře. Bylo to již i v původním bydlišti, ale zde v novém ještě častěji. Přicházeli hudebníci Jan Kubelík, Vítězslav Novák, šéf

opery František Neumann, spisovatel Max Brod, Vítězslav Nezval, architekt Dušan Jurkovič a jiní. Marie píše, že Janáček byl velmi emotivním a impulzivním člověkem. Byl tvrdohlavý, nesnášel odpor a často vzplanul. S oponentem pak dokázal třeba půl roku nemluvit.

**Vilka v zahradě varhanické školy na Smetanově ulici v Brně
– dnes Janáčkovu muzeum (foto autor)**

Janáček komponoval operu *Její pastorkyně* po dobu devíti let a ta je poprvé uvedena v roce 1904 v Brně. V Praze pak až v roce 1916, ve Vídni v roce 1918. Po I. světové válce Janáček konečně pracuje na dalších opusech. O jeho dílo je náhle zájem jak doma, tak ve světě, a tak se rodí *Glagolská mše*, *Káťa Kabanová*, *Příhody lišky Bystroušky*, *Věc Makropulos* a další. Často jezdí do zahraničí na premiéry svých děl.

Ve 20. letech je Janáček léčen na onemocnění štítné žlázy, revmatismus, srdeční potíže, přidává se zápal plic a geniální mistr české moderny

a folklorista Leoš Janáček dne 12. srpna 1928 umírá v nemocnici v Moravské Ostravě. Bylo mu 74 let. Marie si v tu dobu poznamenala: „*Bůh mi dal vzácný dar. Čtyřiačtyřicet let jsem žila vedle slavného člověka. Mohla jsem skoro každý den slyšet to, zač by mnoho lidí rádo zaplatilo – jak génius hudby tvoří svá díla.*“

Po smrti Janáčka nastávají pro manželku Zdenu i pro Marii těžké časy. Pozůstalost se řeší pět let a Zdena to vše těžko zvládá. Je sice dobře finančně zaopatřená (dědictví a výnosy z uváděných děl), vyřizuje však stále množství korespondence. Počátkem roku 1938 je u ní diagnostikována rakovina jater a Zdena dne 17. února 1938 umírá.

Pro Marii tím končí 44 let služby u Janáčků. Je jí 65 let, když v roce 1934 Marie za tuto věrnou službu dostává od prezidenta T. G. Masaryka čestné uznání. Zdena Janáčková jí v závěti odkazuje některé cenné věci a nábytek. Zpočátku zůstává v Janáčkově domě, ale v červnu 1938 odchází k bratru Karlovi do Židenic. Pobírá důchod a má i nějaké úspory. Přichází však německá okupace, protektorát, strach, co bude dál, nedostatek potravin ve městě. V roce 1941 jí umírá bratr Hubert.

Po válce si Marie přivydělává spravováním a šitím prádla. V roce 1953, kdy je Marii 80 let, jí Český hudební fond začíná vyplácet měsíční finanční rentu. Občas se schází s přáteli Janáčkových. V roce 1954 národ slaví 100 let od narození Leoše Janáčka. Pořádají se oslavy, besedy v rozhlase a v Janáčkově muzeu, na které byla využita vilka Janáčkových v zahradě ve Smetanově ulici. Marie dokonce účinkuje v jednom dokumentu, který natočila Československá televize.

Po dožití 90 let se Marie uchyluje do domova důchodců Na Kociánce v Králově Poli a zde ve věku nedožitých 95 let dne 2. června 1968 umírá.

Marie Stejskalová v roce 1963

Marie Stejskalová si nepsala systematicky deník, ale zaznamenávala si do malého sešítku některé význačné události v rodině Janáčkových a pochopitelně i v životě svém. Některé poznámky najdeme i v její ručně psané kuchařce, které byly také publikovány. Několik jsme jich vybrali i pro tento příspěvek:

- 1920** V pondělí 8. 3. dostal pán psaní od pana Ostrčila, tak jel do Prahy, jsou zkoušky na p. Broučka, jel v zimníku. V neděli 23. 3. bylo matiné v divadle, poprvé se hrála Balada blanická, špatně hráli, a tak pán utekl z divadla. Přesto dostal věnec.
Dnes 17. 6. byl u nás pan Dr. Max Brod spisovatel a pak ještě p. Sonnenfeld. Oba chtějí překládat Broučka do němčiny.
Pán jel do Prahy, v sobotu 9. 7. se dávala Pastorkyně, byl tam pán z Ameriky, moc se to líbilo. Přijel domů v neděli večer a v pondělí ráno odjel do Luhačovic.
- 1923** 23. 2. přišly klavírní výtahy Káti Kabanové z Vídně. 20. 4. přijely dvě dámy z Londýna do Brna, dávala se Káťa Kabanová a v sobotu 22. 4. Její pastorkyně. Moc to bylo pěkně provedeno. 28. 4. poslaly dámy pánovi květiny. Byly u nás do 26. 4. Pán odjel týž den na Hukvaldy.
- 1924** Ve čtvrtek 7. 2. dostal pán psaní z Berlína, že se tam bude dávat Její pastorkyně, a pak psaní, že zaplatili pana Kovařovice. Ve středu 5. 3. přišel dopis z Ameriky, že žádají materiál na Jenůfu a pak kabelový telegram, že příští rok bude paní Jericová zpívat Jenůfu v Novém Yorku.
29.11. si šel pán pro nový klobouk k panu Landovi a dostal ho zadarmo. Dal pak za něj klavírní výtahy k Bystroušce.
- 1926** V pátek 28. 5. jeli Janáčkoví do Berlína, v sobotu byla generální zkouška na Káťu Kabanovou a 31. 5. byla premiéra. Moc se líbila. Přijeli domů 1. 6. v noci a v pátek 5. 6. jeli na Hukvaldy, kde s oblibou odpočívali.
- 1930** V Brně se 18. 2. vyvěšovaly nové tabulky na náměstí Leoše Janáčka.
- 1936** Náš pes začal stonat 3. 2., ve čtvrtek 6. jsem s ním jela na veterinární kliniku, pak ještě 7. a 10.

***

Leoš Janáček byl vyhlášeným gurmetem a kuchyně jeho hospodyně Máří mu náramně vyhovovala. Miloval maso, zvláště daňčí zvěřinu, kterou mu posílali přátelé z obory na Hukvaldech. Byly to i některé moučníky. Když chtěl někoho uctít, poručil udělat koblihy. Na pití si Janáček nepotrpěl, ani na kouření. Piva i vína pil málo a kouřil jen příležitostně. Zazlíval svým přátelům umělcům, když se neuměli ovládat, a jak u nich zjistil, že jsou pijáci, ochladl a bylo po přátelství.

Z ručně psané Mářiny kuchařky jsme vybrali několik receptů:

Daňci na šťávě – Maso z kýty posol a polož na trochu opraženou zeleninu, přidej trochu celého koření, pepře, asi 3 hřebíčky, bobkový list a tymián. Podle vodou a nech dusit až je měkké. Štávu zapraš moukou, podle vodou, je-li třeba přidej 5 lžic bílého vína a nech vše povařit.

Smetanová omáčka – V kastrolku se udělá světlá jíška, zaleje slanou vodou s bobkovým listem svařenou a přidá se kyselá smetana. Dle chuti pak okyselí a osolí a přidá se trochu pepře. Uvařené brambory nakrájí se na kostečky a krátce před tím, než se nese omáčka na stůl, dají se do ní.

Dobré knedlíky k omáčkám – 28 dkg zemlí rozkrájej na kostky, na kastrol dej 10 dkg másla a nech žemle osmahnout. Pak nalej 1,5 žejdlíku mléka, asi půl hodiny před zavařením. Přidají se 3 vejce, trochu soli a půl žejdlíku mouky, to se smíchá a dělají se malé knedlíky a házejí se do vroucí vody.

Štika s kyselou smetanou – Štika se poleje vařící vodou, aby šly šupiny dobře oškrábat, pak se osolí a pomaže sardelovým máslem, dá se na kastrol hodně másla, jemně sekaná cibulka se nechá do zlatova a peče se v troubě až je hezky měkká. Pak se vyndá na mísu, šťáva se přecedí a udělá se ze smetany omáčka, pak se ryba dá do omáčky a nese se na stůl.

Šípkové cukroví – 17 dkg cukru, 17 dkg spařených a strouhaných mandlí, limonková šťáva, polívková lžice šípkové marmelády na talíři rozmíchat, podlouhlé válečky z toho dělat, na prst vysoko vyválet a ledem z půl bílku a cukru potřít, ostrým nožem na tenké plátky pokrájet a otočit do kroužku. Naklade se na plech a nechá sušit.

Křehké koblihy – Na vále rozsekej 15 dkg mouky, 15 dkg másla, přidej 12 dkg cukru, 12 dkg loupaných mandlí a 14 dkg citronátu. Těsto dobře vypracuj, rozválej na prst tlustě a vykrajuj koláčky. Klad' na plech máslem pomazaný, potři vejcem, posyp cukrkandlem. Upečené potři zavařeninou a ulož vždy dva na sebe.

Použité prameny a literatura:

Prchal, Jan: *Biografický slovník Polenska*. Linda: Polná 2002.

Stejskalová, Marie: *Mářina kuchařka*. TIC Brno: Brno 2020.

Trkanová, Marie: *U Janáčků*. Panton: Praha 1959.

Polenské revoluční přetisky z května 1945 na protektorátních známkách

Přiznám se, že jsem zvažoval, zda je vůbec vhodné připravit do sborníku Polensko příspěvek, který je svým zaměřením víceméně doménou pouze filatelistů. Avšak polenské „ceniny“, o nichž je dále pojednáno – poštovní známky s tzv. revolučními přetisky – jsou stále častěji středem zájmu nejen sběratelů... A proto nebude vůbec ke škodě se o této filatelistické vzácnosti něco dozvědět.

O revolučních přetiscích obecně

Československé revoluční přetisky z let 1944–1945 na poštovních známkách, vydaných v období tzv. Protektorátu Čechy a Morava, si stále více získávají oblibu nejen u sběratelů. Vznikaly ke konci II. světové války na území, které bylo při postupu spojeneckých armádách osvobozeno od německé okupace. Přetisky na známkách zpravidla iniciují státní orgány, které jako jediné poštovní ceniny vydávají, tj. i poštovní známky, a k tomu mají oprávnění ze zákona. Mimo takto oficiálně použitých přetisků vznikaly přetisky tzv. svévolné, vydané buď správami obcí a měst, institucemi či dokonce spolky, které však k tomu zákonné pověření (povolení příslušných orgánů) neměly. Jejich motivacemi bylo nadšení, radost z konce války; k tomu lze přičíst národní hrdost, ale nelze opominout ani určité záměrné spekulativní důvody.

Všechny „revoluční přetisky“ se na území Československé republiky objevily v souvislosti s postupným osvobozováním jejího území od německé okupace v období od prosince 1944 do první poloviny května 1945. O oprávněnosti jejich existence a případném použití v poštovním provozu se dodnes vedou názorové rozdíly jak mezi sběrateli, tak i v odborných kruzích.

Tzv. revoluční přetisky 1944/1945 nejsou uváděny v katalogích poštovních známek a cenin a vše nasvědčuje tomu, že v brzké době nebudou. Ovšem sběratelství známek nemá pranic společného s funkcí pošty; sběratelé se zajímají pouze o různé druhy známek samotných – včetně lokálních a neoficiálně vydaných přetisků. Filatelista nezkoumá, co je či není v souladu s vnitrostátním či mezinárodním právem; sbírá známky, které existují, a to podle své volby.

Různé lokální revoluční přetisky vznikaly na území bývalého protektorátu a Sudet živelně a doposud je jich evidováno nepřehledné množství. Zásoby protektorátních známek na poštách i u soukromých prodejců (držitelů oprávnění o prodeji cenin) byly přetištěny na základě souhlasu narychlo ustavených místních národních výborů, z iniciativy poštovních

Revoluční přetisk „Národní výbor...“ na protektorátních známkách

zaměstnanců, avšak většinou z podnětu členů a funkcionářů filatelistických klubů. V Čechách a na Moravě byly opatřeny přetisky často celé série známek s portrétem Adolfa Hitlera, pokud to zásoby na příslušných místech umožňovaly, ale např. i známek vydaných v letech 1944 a 1945, jako např. z dvouznámkových emisí Bedřich Smetana a Katedrála sv. Víta.

Kromě protektorátních známek opatřených revolučními přetisky jsou předmětem zájmu mezi sběrateli i celistvosti, tj. ofrankované obálky, dopisnice či pohlednice. Podobné zásilky byly vyráběny filatelisty záměrně a mnohdy i dodatečně s větším časovým odstupem od konce války. Řekněme, že přibližně do poloviny května roku 1945 některé poštovní úřady takovou korespondenci (včetně zásilek podaných doporučeně) skutečně doručovaly, a tím de facto známky s přetisky nezákonně „uznaly“. Takové celistvosti se však objevují na filatelistickém trhu jen zřídka. Ve sbírkách mnohých filatelistů a na sběratelských burzách se vyskytují většinou úmyslně vyrobené zásilky se záměrem dobře je zpeněžit, nebo dokonce padělky. Umělé filatelistické výrobky lze rozpoznat jednak podle nepatřičných frankatur, které neodpovídají poštovním poplatkům, nebo nápadně úhledně vylepenými známkami a akurátně umístěnými poštovními razítky. Existují i celistvosti s razítky po 16. květnu 1945, kdy už bylo používání jakýchkoli přetisků úředně zakázáno, a zdaleka nejsou výjimečná ani padělaná poštovní razítka.

Revoluční přetisky 1945 „Polná“

Dne 8. května 1945 zaslalo velitelství Junáka v Polné Okresnímu národnému výboru v Polné žádost, aby veškeré protektorátní poštovní známky, které jsou k dispozici na poštovním úřadě v Polné, byly opatřeny přetisky „ČSR – Národní výbor Polná 5. 5. 1945“ a „ČSR – Junák národu Polná 5. 5. 1945“. Žádost byla následně schválena a pro realizaci přetisků ustavena čtyřčlenná komise ve složení Jiří Fröhbauer /Dvorský/ za organizaci Junák, František Báča a Miloš Vítek za Klub filatelistů a Josef Beran za poštovní úřad. Přetiskem bylo opatřeno 25 172 protektorátních známek různých nominálních hodnot s portrétem Adolfa Hitlera (katalog Filatelie Trojan č. 78-99 a č. 122) a 760 známek s vyobrazením chrámu sv. Víta v Praze (č. 120 a 121). Přetisk provedla tiskárna Bedřicha Zapletala v Polné ve dvou barvách – červené a černé, přičemž druhý přetisk (Junák národu) jen v barvě červené. Část přetisknutých známek byla prodána Klubu filatelistů v Polné (založen 1940) a zbývající měly být znovu použity u poštovní přepážky. Výnosem prozatímní správy pošt v Praze ze dne 11. května 1945 nebylo však používání protektorátních známek s revolučními přetisky povoleno. Podobných přetisků, jak je výše již naznačeno, totiž vzniklo v té době po celém území Československa mnoho a ve vyplácení poštovních zásilek nastala v revolučních a porevolučních dnech chaotická situace.

Velitelství "JUNÁKA" Polná, Zámek.

Polná, dne 8. května 1945.

Okresní Národní výbor

P o l n á.

Velitelství "JUNÁKA" žádá, aby byla celá zásoba známek s Hitlerem
jež jsou zásobou na poštovním úřadě v Polné opatřena přetiskem:

Čsl. Národní výbor v Polné
5.5.1945

1/3 tohoto nákladu aby byla opatřena přetiskem:

"JUNÁK Polná" "Národu"
5.5.1945

Určení tříčlenné komise sestávající se z poradců:

a to z vedoucího "JUNÁKA" br. J. Frühbauera
z úředníka poštovního úřadu v Polné
z funkcionáře filatel. klubu v Polné.

Přetisknutí by provedla tiskárna p. B. Zapletala.

Část přetisknutých známek aby byla prodána klubu filatel. pro
Polnou a okolí.

"N A Z ' D A R I "

"JUNÁK"
JUNÁCKÝ KMEN
OKRESK NĚM. BROD
1. ODD. POLNÁ.

Zást. vedoucího:

Výtláčec bruda

Vedoucí:

J. Frühbauer

Zást. vedoucího:

M. Jan. Zrubek

Do vydání nových čs. známek (23. 5. 1945) bylo výplatné za poštovní zásilky vybíráno dle platné vyhlášky na všech poštách v hotovosti. Pošta v Polné tak fakticky známky s revolučními přetisky v poštovním provozu nepoužila a celá zásoba 11 200 kusů známek zůstala v trezoru. V roce 1948 byly tyto známky uloženy do polenského muzea, kde se ve vlhkém prostředí za čas znehodnotily slepením a „rzi“ (rezavé skvrny vzniklé chemickou reakcí lepu na vlhkost). Z tohoto množství se v muzeu po letech zachránila jen nepatrná část. Ostatní známky (14 732 kusů), které zakoupil místní klub filatelistů, skončily naštěstí ve sbírkách. Mezi nimi i přetisk Junáka. Přetiskem „Junák národu...“ bylo opatřeno pouze 280 známek (2 x 140 kusů) dvou hodnot 1,50 a 2,50 K s vyobrazením chrámu sv. Víta. Tento malý počet známek byl rozdělen mezi členy Junáka a Klubu filatelistů, jednu sérii obdrželi funkcionáři Revolučního národního výboru v Polné. Za zmínku stojí, že v roce 1945 byla jedna série přetisků darována Ing. Rudolfu Gilbertovi (1896–1984; původním jménem Rudolf Doležal, rodák z Polné a majitel měšťanského domu čp. 22 na Husově náměstí), o němž ještě bude dále pojednáno.

V období 1948 až 1990 nebyl v Československu vydáván katalog proktorátních známek, všechny emise z let 1939–1945 byly cenově zaznamenávány pouze v zahraničních katalozích (Zumstein – Švýcarsko, Michel – Německo, Scott – USA, Yvert – Francie...). Revoluční přetisky z let 1944 a 1945 pak samostatně zpracoval soudní znalec v oboru filatelie pan Juan Santa Eugenia Grau z Barcelony, jemuž jsem polenské přetisky po jedné sérii tehdy zaslal. Katalog *Sellos Revolucionarios y Sobrecargas Conmemorativas de la Liberación de Checoslovakia 1944/1945* vydal pan Grau v roce 1978. Polenské přetisky jsou v ní uvedeny na str. 83 pod č. 485 a 486. Českého překladu „španělského“ seznamu podchycených přetisků a známek vydaných na teritoriu Československa obsazeného v letech 1938 a 1939 a osvobozeného v letech 1944 a 1945 se sběratelé dočkali pod názvem *Tzv. revoluční známky Československa 1944/1945* až v roce 1991, po pádu totalitního komunistického režimu.

Revoluční přetisky jsou u nás filatelistickými experty dosud v podstatě neuznávaným filatelistickým materiálem. V odborné literatuře o nich najdeme jen kusé zmínky. Na filatelistických burzách se tu a tam objevovaly od roku 1960, ponejprv v cenovém rozpětí 1,- až 10,- Kč za kus, později dosahovaly částky pěti až desetinásobku. Coby dokumentační materiál jsme je občas vídali na nálepních listech výstavních exponátů poštovní historie s regionálním zaměřením – na oblastních, krajských, ale i celostátních výstavách. Jejich ocenění na burzách a ve výběrovém klubovém kolování však po roce 1990 dosahovala již mnohem vyšších částek; navíc se v nabídkách objevovaly již velmi zřídka. V roce 2019 byl zaznamenán prodej dvou známek s přetiskem Junák národu... za 1000 korun.

a přetisknutí revolučních známek, bylo použito násl. množství.

„Č.S.R. Národní výbor Polná 5.5.1945 „

10 hal.	1361	kusů za	.....	136.10 K.	
30 „	„	„ „	.....	408.30 „	
40 „	„	„ „	.....	544.40 „	
50 „	„	„ „	.....	680.50 „	
60 „	„	„ „	.....	816.60 „	
80 „	„	„ „	„	1.088.80 „	
1.-- „	„	„ „	.....	1.361.-- „	
1.20 „	„	„ „	.....	1.633.20 „	
1.50 „	„	„ „	.....	2.041.50 „	
1.60 „	„	„ „	.....	2.177.60 „	
2.-- „	„	„ „	.....	2.722.-- „	
2.40 „	1153	„ „	.....	2.719.20 „	
2.50 „	1347	„ „	.....	3.367.50 „	
3.-- „	1361	„ „	.....	4.083.-- „	
4.-- „	1338	„ „	.....	5.352.-- „	
4.20 „	495	„ „	.....	2.079.-- „	
5.-- „	1362	„ „	.....	6.810.-- „	
6.-- „	„	„ „	.....	8.172.-- „	
8.-- „	1060	„ „	.....	8.480.-- „	
10.-- „	359	„ „	.....	3.590.-- „	
20.-- „	194	„ „	.....	3.880.-- „	
30.-- „	95	„ „	///	2.850.-- „	
50.-- „	95	„ „	.....	4.750.-- „	
1.50 „	240	„ „	.....	360.-- „	Sv. Vít.
2.50 „	240	„ „	.....	600.-- „	„
25.651 kusů za				67.102.70 K,	úhrnem.

„Č.S.R. Junák národu Polná 5.5.1945.“

1.50 hal.	140	kusů za	.....	210.-- K	Sv. Vít.
2.50 „	140	„ „	.....	350.-- „	„
280 kusů za				560.-- K	úhrnem.

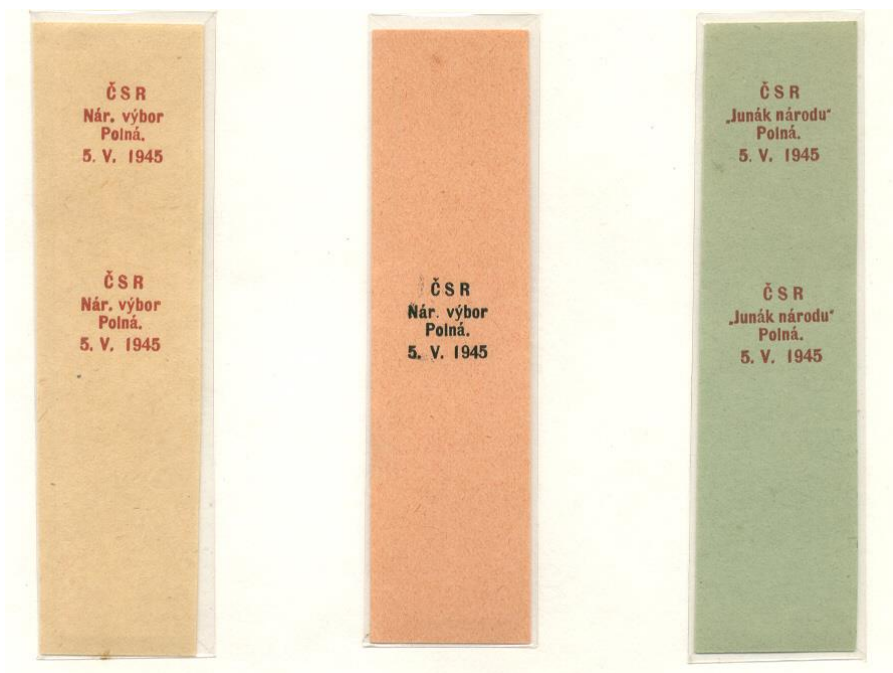
Tisk byl proveden ve dvou barvách a sice 10, 30, 40, 50, 60, hal. 1.60, 2.50, 8.-- a 10.-- a 20.-- a 50.-- K dále 1.50 a 2.50, Sv. Vít, v barvě červené. 80 hal. 1.20, 1.50, 2.--, 2.40, 3.--, 4.--, 5.--, 6.--, 2.40, 4.20, 1.--, a 30.--K v barvě černé.

Junák, hodnoty 1.50, 2.50, v barvě červené.

KLUB FILATELISTŮ
pro Polnou a okolí
= V POLNÉ. =

Jan Filštejn
vedoucí I. oddělení Junáka
Polná

Jan Václav
prosetel
Jan Václav

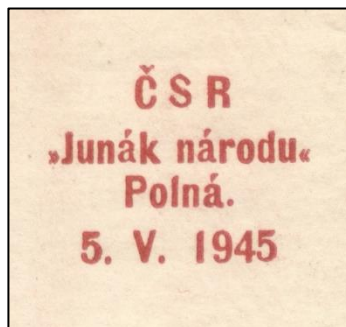
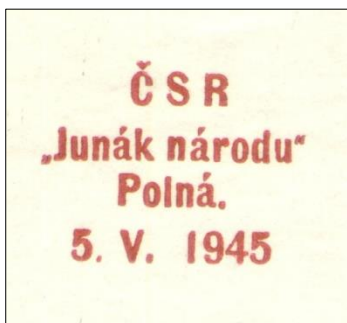
Tzv. zkusmé tisky revolučních přetisků

Původní pravé přetisky „Junák národu...“

Zkusmé tisky přetisku „Junák národu...“ s odlišně použitými uvozovkami

Série známek „Chrám sv. Víta“ s kupony a pravými přetisky „Junák národu...“

Padělky přetisků

V současné době jsou revoluční přetisky z roku 1945 u sběratelů nadále vyhledávaným filatelistickým artiklem. Mnozí z českých sběratelů zaznamenali i enormní zájem ze strany zahraničních sběratelů. Na burzách se s nimi v současné době již prakticky nesetkáme. A pokud se objeví, měl by být každý při jejich nákupu velmi ostražitý; většinou se totiž jedná o padělky. Zasvěcený sběratel mnohé z nich na první pohled rozpozná, jiné jsou poměrně dokonalými falzy. Mezi méně zdařilé padělky lze zařadit i přetisk „Junák národu...“, který se objevil na pražských burzách poprvé v polovině šedesátých let. Byl zde tehdy prodáván v páru za 30,- Kč. Velký zájem ze strany filatelistů byl patrně pobídkou pro zhotovení dalšího padělku před rokem 2000. Upozorňuji, že padělky existují v barvě černé, ale i v původní červené. Kontury písmen u padělaného přetisku jsou neostře, téměř slité.

K problematice přetisků „Junák národu...“ – původních i padělků – napsal filatelista Václav Sláma: „Širší než katalogovou informaci o přetisku podává monografie již J. Prchalem zmíněného Miloše Miltnera, evropského ex-náčelníka našeho exilového skautingu („Sláva, žánik a znovuzrození československého skautingu očima skauta a sběratele poštovních známek“ /samizdat, 1990/. Autor v monografii prezentuje na kopii doporučeného dopisu dva typy přetisku, jejichž vznik vysvětluje tím, že při přetiskování (v Zapletalově tiskárně) se sazba rozpadla a při jejím novém sesazení byly nepozorností sazeče uvozovky v nápisu, které byly uprostřed, posunuty do spodní části nápisu Junák národu. V obou případech jde o typ šípovitých uvozovek, jaké publikuje španělský filatelista J. S. Grau. Existují však i přetisky s tradičními dvoučárkovými uvozovkami umístěnými před nápisem dole a za nápisem nahoře. Že by to nepozorný sazeč udělal do třetice úplně jinak nebo je to falzum? Obdobně je to i s barvou a počtem padělaných přetisků. M. Miltner uvádí jen černou, zatímco v protokolu realizační komise i v katalogu p. Graua je uvedena u „Junáka“ jen červená. V který den byl přetisk zhotoven a poštovně použit není v žádném dokumentu místního filatelistického klubu zaznamenáno. Jsou tam pouze zmínky o tom, že po jedné sérii bylo odesláno prezidentu republiky Edvardu Benešovi (za kterou přišel z jeho kanceláře do Polné děkovný dopis), ministerstvu pošt, ústředí filatelistického spolku a skautskému velitelství v Praze... V den přetisku bylo posláno též konkrétně neurčené množství doporučených i obyčejných dopisů na soukromé adresy. Doporučený dopis citovaný Miltnerem má razítko pošty Polná s datem 9. 5. 1945, což byl den po podání žádosti na ONV o přetisk a den, kdy byla Polná a její okolí plná německých jednotek prchajících před sovětskými vojsky, které pak 10. 5. město osvobodily. Historická hodnota přetisků Junák národu je však nesporná, zvláště pak pro skautskou filatelii, ale i organizaci vůbec. Protože z mnoha revolučních přetisků byl jako jediný – právě polenský přetisk – věnován skautům za jejich aktivní činnost v boji proti německým okupantům. Je trvalým svědectvím junácké věrnosti své vlasti...”

Doporučené dopisy s razítky pošty Polná, s datem 9. 5. 1945, nemohly být toho dne poštou odeslány. Německý název Polna je již v horní části mezi-
kruží razítka odstraněn, což neodpovídá skutečné úpravě razítek s ně-
mecko-českým názvem, k níž došlo až po 26. květnu

Výstřížek se známkami
(bez revolučního přetisku)
s datem na razítku
15. 5. 1945 a podací lístek
v německo-českém vydání
s datem na razítku
26. 5. 1945. Razítka pošty
Polná používaná v tyto dny
nemají německý název
v horní části mezikruží do-
sud odstraněn.

Sorgfältig aufbewahren! — Pečlivě uschovejte!
Der Absender wird gebeten den umrandeten Teil auszufüllen.
Odesílatel vyplní silně ohraničenou část.

Einlieferungsschein — Podací lístek

Gegenstand (z. B. E-Bf), Druh zásilky (na př. R)	(Abkürzungen s. umseitig unter A) (Zkratky viz na druhé straně pod A)				
Angegebenen Wert oder eingezahlter Betrag Udaná cena nebo vplacená částka	K	h	Nach- nahme Do- birka	K	h
	(in Ziff. - číslicami)			(in Worten - slovy)	
Empfänger Adresát	Jan Praštil				
Bestimmungsort Místo určení	Nové Město				

Postvermerke
Služební údaje

Postannahme:
Příl.:

Einliefer.-Nr.
Podací číslo
150

Gewicht - Váha
kg g

Poststempel
POLNA
26.V.45-17
Denní razítko

12 A (I-1944)

Známky s přetiskem „Národní výbor Polná...“ (vlevo pravé přetisky, vpravo falza)

Padělky přetisku „Junák národu...“ z 60. let minulého století

Dnes s odstupem času můžeme konstatovat, že původní přetisk „Junák národu...“ se vzhledem k počtu vydaných kusů právem stává filatelistickou raritou II. stupně, přesto, že tyto známky nejsou a zřejmě ani nebudou jako poštovní ceniny oficiálně uznány. K výskytu obálek (dopisů) s revolučními přetisky Polné lze sdělit, že dozajista byly tyto celistvosti vyrobeny až později, nikoliv 9. 5. 1945. Záznam Klubu filatelistů v Polné z roku 1947, kde je mj. doslova uvedeno: „...*obojí přetisky byly vyrobeny a prodávány současně, od 8. 5. 1945 do zákazu. Pošta dopisy uznala, doporučené dopisy řádně zapsala v ranních hodinách 9. 5. 1945...*“, nepovažuji za věrohodný. Poštovní razítka polenské pošty byla totiž „znárodněna“ odstraněním německého názvu v horní části mezikruží až koncem května 1945; to dokládá řada dokladů (stvrzenek, podacích lístků, pošt. zásilek). Přitom na obálkách s revolučními přetisky, které jsem podchytil a registroval (a je jich několik desítek), je denní poštovní razítko s datem 9. 5. 1945 již s odstraněným německým názvem. Z toho lze naprosto spolehlivě usuzovat, že podobné doklady nikdy neprošly poštovním provozem a byly dodatečně vyrobeny a mají „antidatované“ razítko z ochoty. S dopisem skutečně prošlým poštou, který by musel být 9. 5. 1945 orazítkován ještě „neznárodněným“ protektorátním poštovním razítkem s dvojjazýčným názvem Polna – Polná, jsem se více jak za 65 let mé sběratelské činnosti nesetkal.

Spekulanti použili padělaný přetisk „Junák národu...“ též na známkách s portrétem Adolfa Hitlera (viz Příručka revolučních přetisků).

Příručka revolučních přetisků

V roce 2015 vzniklo úctyhodné dílo – sběratelská příručka *Československé revoluční přetisky, nálepky a známky z let 1944–1945*. Autoři: Ing. Josef Zvoniček z Poděbrad a Milan Mlýnek z Hodonína řadu let budovali sbírky revolučních přetisků, dohledávali k tomu vhodné doklady a dokumenty, kontaktovali desítky sběratelů atd., než se jim podařilo uspořádat jedinečnou příručku v elektronické (počítačové) verzi. V podobě tištěné publikace nebyla příručka dosud vydána, ale osobně jsem přesvědčen, že by o ní byl nejen u sběratelů velký zájem u nás i v zahraničí.

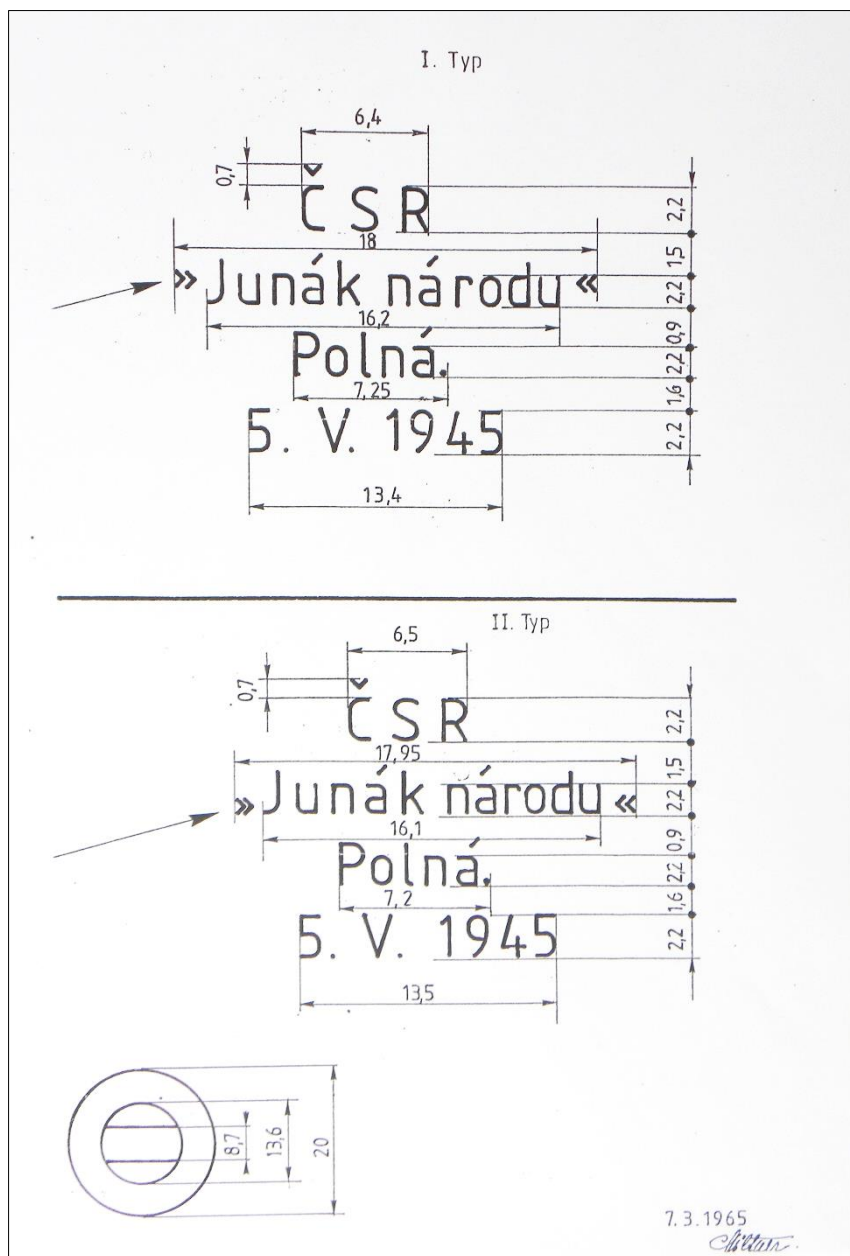
V úvodním textu příručky autoři uvádějí: „*Příručka si neklade nereálné cíle ani co do posouzení autenticity jednotlivých emisí, ani co do úplnosti zpracování problematiky. Vnitřně je příručka rozčleněna na jednotlivé lokality, v nichž byly přetisky vydány či jichž se týkají, seřazené abecedně v příslušných adresářích. „Počítačový“ formát umožňuje jednak pozdější doplňování dalších lokalit, pro něž se podaří získat příslušný známkový materiál, a jednak snadnou výměnu jednotlivých souborů za soubory dodatečně opravené a doplněné v závislosti na tom, jak budou eventuálně přibývat nové informace.*“

Revolučním přetiskům Polné je v příručce věnováno 8 stran textu a obrazových příloh, kde jsou polenské přetisky i celistvosti detailně

popsány. Je jistě vhodné si částmi textu výše uvedené údaje doplnit, přestože již některé byly odlišně připomenuty. Příručka uvádí:

Polná Polna / Polná, okres Jihlava z přetisky – „Národní výbor...“ a „Junák národu...“ Oba přetisky, lišící se zněním druhého ze čtyř řádků, jednoznačně iniciovali místní filatelisté, ale oficiální požadavek adresovaný národnímu výboru podepsal funkcionář oddílu Junáka v Polné Jiří Frühbauer-Dvorský s tím, že jistá část známek bude prodána filatelistickému klubu. Po formálním souhlasu národního výboru je zhotovila tiskárna Bedřicha Zapletala na známkách ze zásob místní pošty, která k přetištění vydala celkem 25 172 výplatních známek a 760 známek emise Katedrála sv. Víta. Údaje o počtu přetisků na jednotlivých hodnotách značně kolísají a datum vydání není známo (nebylo v žádném dokumentu zaznamenáno), jisté je jen to, že pošta vzhledem k zákazu přetisky fakticky nepoužila a její téměř celá zásoba kolem 11 tisíc kusů tak skončila v trezoru. Filatelistický klub v Polné odkoupil pro své členy celkem 14 732 známek a vzápětí vyšlo najevo, že přetisk I na vysokých hodnotách výplatních (č. 97–99) prosadil v rozporu s původním záměrem pokoutně předseda klubu a ponechal si pro sebe 50 kompletních sérií, zatímco ostatní členové obdrželi jen série neúplné. Po propuknutí aféry byl náklad „doplněn“ tak, aby na každého člena vyšla jedna série, zatímco předsedovi byly údajně ponechány dvě. Podle nejistých údajů byl náklad vysokých hodnot zvýšen takto: č. 97–194 kusů, č. 98 a 99 – po 95 kusech, č. 120 a 121 po 240 kusech. Asi 500 přetištěných známek bylo v roce 1948 uloženo v místním muzeu, kde se jich časem a nedbalostí personálu většina znehodnotila slepením a rzí.

Pro studium jsme měli k dispozici značné množství materiálu z domácích i zahraničních zdrojů (Slovensko, SRN, USA, VB), na jehož základě lze konstatovat, že příslušnost červené a černé barvy přetisků jednotlivým hodnotám výplatních známek odpovídá údajům v katalogu JSG (Juan S. Grau), zatímco jiné údaje (uvedené v záhlavním seznamu v hranatých závorkách) jsou chybné. Přetisky černé: č. 83–86, 88–89, 91–94, 98, 122 (12 kusů). Přetisky červené: č. 78–82, 87, 90, 95–97, 99 (11 kusů). Existují i padělky několika proveniencí, zhotovené vesměs ručním razítkováním, ale také na nich byly ve všech zjištěných případech barvy přetisků přiřazeny ke známkám správně. U přetisku II („Junák národu...“ – odlišné uvozovky) jsou choulostivým tématem typy uvozovek ve druhém řádku textu. Výroky pamětníků, sběratelů a různých znalců si natolik vzájemně odporují, že nelze spolehlivě určit, co jsou rozličné typy pravých přetisků a co pozdější falza. Předběžně lze rozpoznat dva typy uvozovek, šípové a typografické, přičemž šípové se dále liší dvojím různým výškovým umístěním vzhledem k textu. Podle švýcarského sběratele M. Miltnera původně existovaly pouze první dva typy, tj. šípové uvozovky lišící se výškovým umístěním, přičemž druhý typ (v nižší poloze) vznikl proto, že sazba se tiskaři rozpadla a musela být složena znovu. Miltner popírá, že by legálně existoval ještě třetí typ s typografickými

První dva typy přetisku podle Miltnera, lišící se kromě umístění uvozo-
vek i nepatrnými rozdíly (v desetínách mm) některých rozměrů nápisu

uvozovkami. Podle Emila Kunta, tehdejšího obyvatele Polné, nemusí být třetí typ nutně falzum, příčinou může být i malá zásoba stejných uvozovek v malé tiskárně nebo nízká úroveň tiskaře, který sazbě nevěnoval patřičnou pozornost. Kunt tvrdí, že má všechny typy ve své sbírce z roku 1945, takže žádný z nich nemohl být vytištěn později... Další možností je opětne sesazování desky při – nejspíše chaotickém – „doplňování“ nákladu po aféře předsedy klubu, přestože se v této souvislosti uvádí pouze přetisk I. A samozřejmě nelze vyloučit ani falza, a to u všech tří typů – poprvé byla objevena v polovině šedesátých let na pražské burze. První dva typy přetisku podle Miltnera, lišící se kromě umístění uvozovek i nepatrnými rozdíly (v desetinách mm) některých rozměrů nápisu. Podle Jana Prchala z Polné, jenž se věnoval studiu polenských přetisků hlouběji a měl k dispozici i částečně zničený materiál z archivu muzea v Polné, se původní přetisky obou typů (tj. I i II) liší od falzifikátů tvarem horního zakončení písmena „l“ ve slově „Polná“ a číslice „1“ v letopočtu „1945“, přičemž u písmena „l“ se vyskytují dva typy – zakončení je buď vodorovné nebo zleva šikmo seříznuté, zatímco číslice „1“ je zleva šikmo seříznutá vždy. U padělků jsou pak oba tyto znaky nahoře různě deformované – buď nepravidelně zaoblené, nebo seříznuté zprava či z obou stran („do špičky“). Detaily pravých přetisků – horní zakončení písmena „l“ je buď vodorovné (horní řada), nebo šikmo seříznuté zleva (dolní řada), zatímco číslice „1“ je vlevo nahoře seříznutá vždy. Detaily padělků – horní zakončení písmena „l“ i číslice „1“ je deformované, většinou seříznuté do špičky. Méně nápadné rozdíly lze najít i u jiných písmen a číslic, například u akcentu na písmenu „á“, jenž má u pravých přetisků výrazně trojúhelníkový tvar, zatímco u padělků je štihlý a nahoře zaoblený. Kromě toho se padělky vyznačují hrubším tiskem.

Tolik ještě k doplnění již tak do detailů zpracovaných popisů přetisků pravých a padělaných.

Klub filatelistů Polná

Po roce 1930 se zájem o sbírání známek v Polné rozšířil zásluhou Gustava Vítka (1886–1943), obchodníka a zakladatele veřejné Husovy knihovny v Polné (1914). Vítek byl již od roku 1920 členem Klubu filatelistů v Praze a pro filatelii získal několik svých polenských přátel, např. úředníka Rudolfa Radouše, obchodníka Václava Melouna, živnostníka Františka Bácu a další. Posledně jmenovaný se zasloužil o založení místního filatelistického klubu, který byl zaregistrován v Ústředí filatelistických spolků v Praze pod č. 58 v lednu 1940. V té době čítal klub 18 členů. Schůzky klubu probíhaly 2 x měsíčně, střídavě v místnosti u Linhartů v Palackého ulici a u Filipenských na Husově náměstí; později též v hostinci u Culků a v oddělené místnosti restaurace u Eisů.

Vlevo pravý přetisk „Junák národu...“, vpravo druhá varianta padělků, které se objevily na filatelistickém trhu po roce 1990

Příležitostná česká dopisnice s přitiskem 60. výročí „Revolučního přetisku“ Polná 1945–2005 a pamětním poštovním razítkem byla vydána v nákladu 150 kusů v nakladatelství Linda Polná

Zájem o filatelii v Polné byl značný, k čemuž dle sdělení Rudolfa Radouše přispěly i návštěvy Ing. Rudolfa Gilberta, polenského rodáka a filatelistického znalce a odborníka (ten mj. údajně přivezl do Polné počátkem roku 1935 první čsl. aršíky „Kde domov můj“, vydané 21. 12. 1934, a několik párů jich zde prodal). V polovině roku 1943 sdružoval klub již 43 členů a počátkem roku 1944 dokonce 79 členů! V průběhu roku 1944, s vývojem válečných událostí a přibývajících problémy v zásobování obchodů, začal mezi členy zájem o filatelii upadat a členská základna byla radikálně ponížena. Činnost klubu oživila až po osvobození Československa od německé okupace.

Obdobně jako v jiných místech naší vlasti, též v Polné se zasloužili o vznik revolučních přetisků především filatelisté. Každý z tehdejších členů klubu obdržel po jedné sérii přetiskové série s portrétem Adolfa Hitlera, stejně tak dvojici známek s přetiskem Junák národu. Zajímavé je, že v polovině 60. let navštívil několikrát Polnou Ing. Rudolf Gilbert, a jak sám Rudolfu Radoušovi potvrdil, navštívil několik místních filatelistů s úmyslem odkoupit od nich známky s revolučními přetisky. Při jedné jeho návštěvě jej doprovázel Miloš Miltner, který poté v jednomu ze svých článků doznal, že se jim v Polné podařilo několik sérií odkoupit včetně doporučených dopisů s těmito přetisky.

Závěr

Jak bylo již naznačeno, u zrodu polenských revolučních přetisků stáli skauti a filatelisté. Vyrobili je z nadšení na samém konci války a v domnění, že známky budou připuštěny k poštovnímu použití. Přesto, že se tak nestalo a tyto protektorátní ceniny s revolučními přetisky zůstávají „druhořadým“ filatelistickým materiálem, patří náš vděk všem, kdo se o jejich vznik přičinili; byli to zejména: Jiří Frühbauer-Dvorský (oddílový vedoucí Junáka), Rudolf Radouš, František Báča a Miloš Vítek (členové Klubu filatelistů v Polné), Rudolf Vytlačil (zástupce vedoucího Junáka) a Ing. Jan Brabenec (zástupce vedoucího Junáka).

V roce 2005, u příležitosti 50. výročí ukončení II. světové války, byly přičiněním Junáka v Polné vydány dopisnice s přitiskem „60. výročí „Revolučního přetisku“ Polná 1945-2005“ s vyobrazením dvou známek (č. 120 a 121) s revolučním přetiskem „Junák národu...“, obálka s přitiskem „ČSR Junák národu Polná 5. V. 1945“, faksimile tohoto přetisku na kupónu známky ČR hodnoty 7,50 Kč, určené pro podobné přitisky a také pamětní poštovní razítko.

Na otázku, zda poštovní ceniny s podobnými přetisky patří do sbírek filatelistů, je dle mého názoru jednoduchá odpověď. Ano, rozhodně by měly být předmětem sběratelského zájmu. Již jen proto, že každý takový doklad je němým svědkem projevu národní hrdosti a touhy po svobodě a samostatnosti. Co je zvlášť imponující, že se Polná prostřednictvím

poštovních známek zviditelnila nejen mezi filatelisty v Československu, ale např. též ve Španělsku, Rakousku, Švýcarsku... Zda budou naše revoluční přetisky zařazeny do katalogů, jako jsou kupříkladu rakouské přetisky z roku 1945 již cenově uvedeny v katalogu Michel (vydáván v Německu), si čeští filatelisté budou muset ještě počkat.

Pamětní razítko polenské pošty z roku 2005, vydané a používané u příležitosti 60. výročí vzniku přetisku "Junák národu Polná" (výřez z dopisnice, zvětšeno)

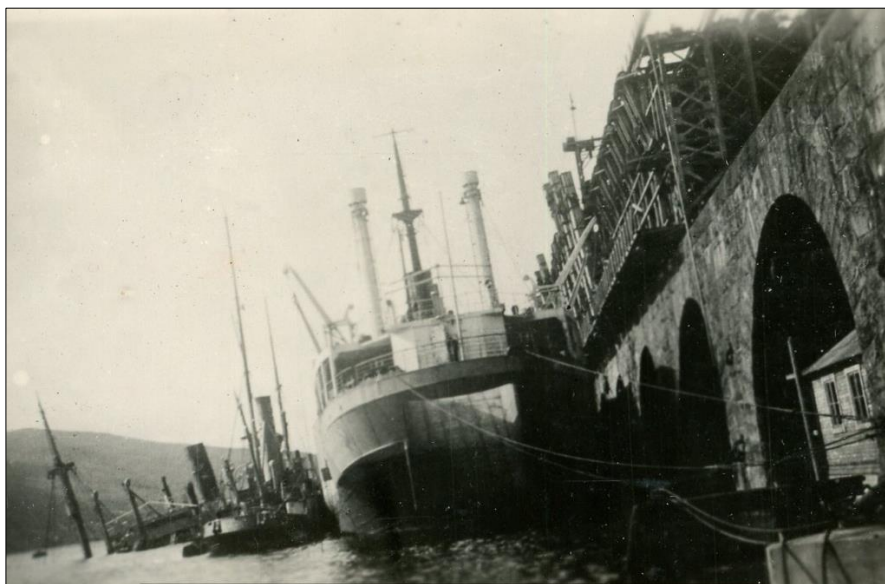

Z Polenska až za polární kruh

Tento příspěvek volně navazuje na příspěvek Totálně nasazení z Polska uveřejněný v roce 2021 v publikaci *Polensko, střípky z historie i současnosti*. Na stránkách časopisu *Historie a současnost* byla zveřejněna kartotéka osob z Protektorátu Čechy a Morava, které byly nasazeny v rámci Organizace Todt v Norsku. Ze studia jmenného seznamu vyplynulo, že z Polska bylo v Norsku nasazeno 14 osob. V Norsku pracovalo nejvíce občanů z Protektorátu Čechy a Morava v roce 1943, jednalo se o 1294 osob. Stavby dělníků z protektorátu na nucených pracích v Norsku byly proměnlivé, teoreticky jimi prošlo asi na 1500 osob. V podstatě jedno procento z celkového počtu nasazených osob byli mladí muži z našeho mikroregionu. V roce 2022 vyšla publikace *Poslání na sever, Češi na nucené práci v Norsku* autorů Venduly Hingarové a Zdenko Maršálka. K napsání tohoto příspěvku přispěly nejen informace z této publikace, ale i několik deníků, dopisů, dokladů a fotografií občanů z Polné a okolí, kteří nuceným nasazením v Norsku prošli. Podmínky života nuceně nasazených v Norsku se v některých aspektech lišily od podmínek nuceně nasazených na území Německa a jím okupovaných států.

Na úvod příspěvku je vhodné se seznámit se situací v Norsku po vypuknutí válečného konfliktu. Severské státy, mezi nimi Norsko, předpokládaly, že se jim nový válečný konflikt vyhne tak, jako se jim vyhnula I. světová válka. Německo pohlíželo na Norsko a jeho obyvatelstvo jako na zemi obývanou nordickou rasou. To bylo pro Nory určitou výhodou, mimo židovského obyvatelstva Norska, které patřilo do skupiny národů, které nacisté považovali za podlidí nehodné života. Fašistické Německo vyvinulo značné úsilí, aby získalo Norské království na svoji stranu. Poté, co ztroskotaly snahy najít v Norsku svého spojence, se Německo rozhodlo pro invazi. Invaze do Norska začala 9. dubna 1940 pod názvem Weserübung ultimativním návrhem, aby se okamžitě vzdalo. Strategická poloha této země byla pro Německo významnější než respektování její neutrality. Norsko ale na ultimátum nepřistoupilo a tím si vybralo své místo na straně Spojenců. Nepřipravená norská armáda podstoupila tvrdé boje o strategická místa jako Narvik, Bergen, Trondheim nebo Oslo. I když Norsko v boji s Němcem dosáhlo dílčích úspěchů, bylo poraženo a v červnu 1940 se norská vláda a královská rodina odebraly do exilu do Velké Británie.

Dne 18. dubna 1941 nastoupil do čela okupační správy Norska vysoký funkcionář NSDAP, Josef Terboven, který vyhlásil zřízení Říšského komisiátu Norsko, zbavil úřadu krále i oficiální vládu. Rozpustil všechny politické strany mimo Najsonal Samling, což byla norská nacistická strana. Roku 1942 byl její vůdce Vidkun Quisling jmenován formálně premiérem.

Narvik v červnu 1940 po útoku Německa (z pozůstalosti Aloise Polzera, uložené v Městském muzeu v Polné)

Význam Norska pro německou Říši tkvěl hlavně v jeho geografické poloze, díky které mělo chránit Říši před námořní blokadou. Zároveň mělo sloužit jako základna pro operace německého námořnictva a letectva v Severním moři, v Arktidě a pro další průnik do Atlantického oceánu. Bylo proto důležité rozšířit kapacity přístavů, které měly být útočištěm válečných lodí a ponorek německé Kriegsmarine, z tohoto důvodu uvnitř těchto přístavů byly budovány mohutné bunkry, které měly chránit německé ponorky před nálety bombardérů. Němci v Norsku rozšiřovali stávající letiště a budovali i nová, aby letadla Luftwaffe doletěla až nad Británii.

Jako ochrana před případnými invazemi Spojenců bylo třeba budovat obranná zařízení. Obranná linie budovaná na pobřeží měla vést od jihu až k polárnímu kruhu a k finským hranicím. Tento záměr ztěžovala členitost norského pobřeží, jehož délka je přibližně 25 tisíc kilometrů. Z tohoto důvodu byla budována palebná postavení pro děla, která měla chránit systém bunkerů, zákopů a ženíjních překážek. Celý tento komplex se nazýval Festung Norwegen.

Druhým strategickým plánem bylo pro Německo vybudování Severní a Polární železnice z Trondheimu do Narviku a dále na sever až do Kirkenesu ve Finnmarce. Do přístavu v Narviku se přivázela kvalitní železná ruda ze Švédska, která kryla potřeby německého válečného průmyslu. Pokračující železnice směrem na sever měla zásobovat polární základny a zajistit potřeby útoku na ruský přístav Murmansk. Během tří let se Němcům podařilo stávající trať, vybudovanou Nory, prodloužit téměř o tři sta kilometrů, až do přístavu Bodo.

Z těchto důvodů byli na stavbu od podzimu 1942 nasazeni váleční zajatci, především z bývalého Sovětského svazu a Jugoslávie. Drsné polární klima, nelidské podmínky, kruté zacházení a hlad byly důvodem smrti asi 10 % těchto zajatců. Další pracovní síly ale v málo lidnatém Norsku chyběly, a proto bylo potřeba nasadit smluvní dělníky z neutrálních a spojeneckých zemí fašistického Německa a z okupovaných území Evropy. V průběhu války bylo údajně do Norska posláno 150 000 zahraničních dělníků (včetně zajatců). Do Norska jich většina přijela prostřednictvím Organizace Todt.

Tato polovojevská stavební organizace byla založena roku 1938 a pojmenována po prvním vedoucím této organizace, který byl i autorem její organizační struktury, inženýru Fritzovi Todtovi. Organizace zastřešovala výstavbu silnic, dálnic, železnic a energetických rozvodných sítí, ubytovacích a kasárenských staveb i staveb opevnění. Hlavním zdrojem pracovních sil byli pro tuto organizaci vězni, zajatci a nuceně nasazení civilisté z okupovaných území Evropy. Počet jejich zaměstnanců čítal až 1,5 milionu.

Pro Norsko byla zřízena samostatná odbočka Organizace Todt s názvem Einsatzgruppe Wiking. Podléhala přímo říšskému komisaři v Norsku Josefu Terbovenovi a Albertu Speerovi, hlavnímu vedoucímu organizace a ministru zbrojního průmyslu. Einsatzgruppe Wiking se dělila na nižší

organizační celky. Základním řídicím stupněm bylo ředitelství tzv. stavebního velkoušek, zvané Oberbauleitung. Jejich počet se mírně měnil, nejvíce jich bylo patnáct v roce 1943. Některé byly samostatné, jiné sdružené do větších celků tzv. Einsatz. V roce 1943 existovaly tři takové celky. Einsatz Mittelnorwegen, Einsatz Nordnorwegen a Einsatz Polarbereich. Na kartách nuceně nasazených je ve většině případů uvedeno, pod který velkoušek dělník patřil. Jednotlivé velkoušky se dále členily na ředitelství úseků – Bauleitung a konkrétní staveniště Baustelle. Největší počet pracovních sil této organizace v Norsku tvořili obyvatelé tehdejšího Sovětského svazu, následovali Norové, Poláci, Dánové, občané Jugoslávie, Němci, Francouzi, občané Protektorátu Čechy a Morava, Nizozemska, Belgie, Slovenska a Španělska.

Samotné zakázky tato organizace zadávala jednotlivým, většinou německým firmám, kterým poskytla plány, materiál a pracovní sílu, pro niž zajistila i ubytování. Dodavatelská firma vyslala pouze odborný tým, který zajišťoval pracovní zařazení dělníků, organizaci práce a výplatu mezd (žoldu). Na stavbách většinou pracovalo několik firem současně a po ukončení práce přecházela firma zpravidla i se zaškoleným personálem na další zakázku.

Většina Čechů, kteří byli v rámci nuceného nasazení posláni do Norska, byla odvedena v první vlně, která probíhala na podzim roku 1942. Nejprve všichni dostali povolávací rozkaz, aby se dostavili na příslušný pracovní úřad, kde proběhla jejich registrace a zdravotní prohlídka. Několik dní poté již mladíci odjížděli do Říše speciálními vlaky, které většinou mířily do Berlína, kde byli ubytováni v tranzitních táborech v okolí Wannsee. Jednalo se především o tábor Schlachtensee, který mnozí z Poleňáků ve svých denících nebo dopisech zmiňují.

Muži nasazení z Polenska svorně popisují několikadenní pobyt ve sběrném táboře, který tvořily typizované dřevěné domky asi pro 300 osob. Denní režim byl poměrně volný, mohli se volně pohybovat, čas si vyplňovali hrou karet, šachů nebo dámy. Strava pro ně byla nezvyklá a hodnotili ji jako nechutnou, protože šlo o německou kuchyni a nadto samozřejmě nehýřila pestrostí a byla omezená zdroji. Zde probíhalo základní rozřazování, pro nasazení v Norsku byli vybíráni adepti fyzicky nejzdatnější. Další byli určeni pro práci např. ve Francii, kde se rovněž budovalo opevnění, kam byl přidělen např. Alois Štoček, cukrář z Polné. Mladí muži určeni pro Organizaci Todt dostali oválnou plechovou známku s vyraženým osobním číslem a zkratkou ORG TODT a Dienstbuch (služební knížku) s fotografií. Ti, kteří byli určeni na práci v Norsku, se přesunuli do polského Falckenburgu (dnes Ulocienic), kde byl vybudován velký tábor.

Skupiny nuceně nasazených odjížděly do Norska ze Štětína nebo některého dánského přístavu po Baltském moři. Po vylodění v Oslu vlakem pokračovali do Trondheimu, kde byla hlavní rozřazovací stanice pracovních sil. Nuceně nasazení pokračovali na místo určení vlakem nebo lodí.

Ze zápisů vyplývá, že na dopravu čekali dělníci i několik dní. Pro naprostou většinu z nich to byla první cesta mimo domov a rodinu, i tehdejší protektorát. Po vyloštění v Oslu, před pokračováním cesty, měli možnost si prohlédnout hlavní město Norska, což pro ně představovalo velký zážitek. Většina z nich pocházela z venkova nebo menších měst, a tak obdivovali architekturu, zážitkem pro ně bylo moře a přístav. Mile překvapeni byli i pohostinným a přátelským chováním Norů. Zde se také potkali s některými svými známými, kteří cestovali na jiné lodi. Oslo sloužilo jako průchozí místo při jejich cestách na dovolenou a zpět. Bylo to také město, odkud po válce odjížděly hlavní transporty repatriantů.

Dalším místem, které všichni z nuceně nasazených poznali, byl Trondheim. Zde většinu příchozích přidělili k jednotlivým firmám; z dostupných pramenů můžeme konstatovat, že nikdo z nuceně nasazených z okruhu Polenska v Trondheimu nezůstal pracovat. Geografická poloha Trondheimu určila jeho strategický význam. Hluboký a bezpečný široký přístav se měl stát jedním z klíčových míst v boji proti britskému loďstvu a základnou německého válečného námořnictva. Jedním z realizovaných projektů se stal obří bunkr pro ponorky DORA I, chráněný systémem palebných postavení pro dělostřelectvo a letištěm. Zde také sídlila Einsatz Mittelnorwegen a štáb jednoho z úseků Bauleitung Trondheim. Byl zde velký pracovní tábor Strinda, který někteří z Polenských zmiňují jako místo, kde během cesty na dovolenou nebo při návratu přespalí.

Dalším městem, které se vyskytuje v denících nebo poznámkách nuceně nasazených z Polenska, byla Alta – nejlidnatější město v nejsevernějším norském kraji Finnmark. Na březích Altafjordu nacisté budovali palebná postavení několika pobřežních baterií a řadu vojenských staveb, na kterých se podíleli i mladí muži z Polenska. Zde sídlila i jedna z vyšších organizačních složek Todtovy organizace Oberbauleitung Alta, která podléhala Einsatz Polarbereich, jejíž sídlo se nalézalo v blízkém Finsku. Dle dostupné evidence bylo vedení této složky předáno 98 Čechů, kteří pracovali v okolí Alty nebo v odlehlých, v zimě odříznutých lokalitách obývaných pouze kočovnými Sámy (Laponci). Můžeme předpokládat, že pod vedení Oberbauleitung Alta spadala většina polenských nuceně nasazených.

Jaká byla kvalita života těchto nuceně nasazených Čechů v Norsku?

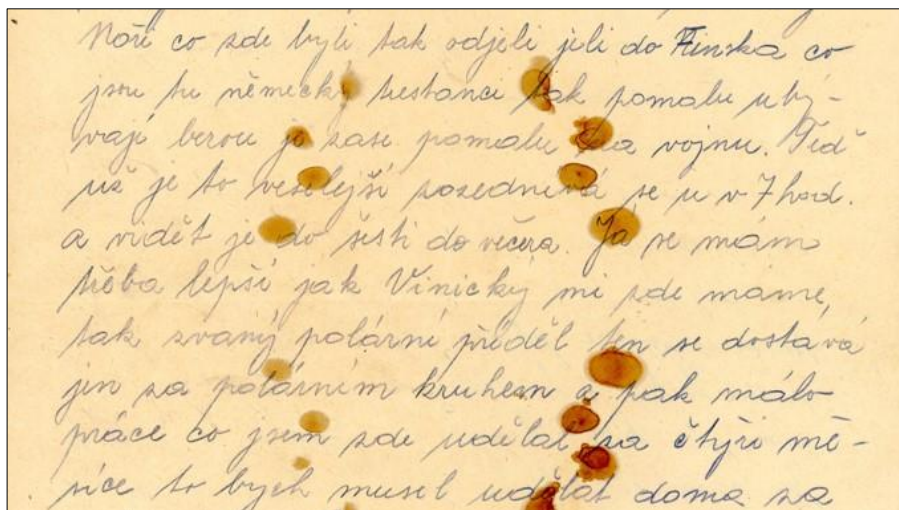
Jaký byl jejich pracovníprávní status a následné soužití s ostatními dělníky, s norským prostředním a místními obyvateli, se pokusíme na základě dostupných zdrojů přiblížit.

V rámci pracovního zařazení se během výkonu práce setkávali jak s nuceně nasazeným občany jiných okupovaných států, tak s místním obyvatelstvem. Mnohdy mezi nimi vzniklo i trvalé přátelství, jak dosvědčuje např. písemný kontakt Františka Skořepy s nuceně nasazenými z Dánska a Francie, nebo dlouhodobý písemný styk mezi norskými sestrami Kajou (1921–1985) a Tordis (*1924) a jejich rodinami s Ladislavem Pospíšilem,

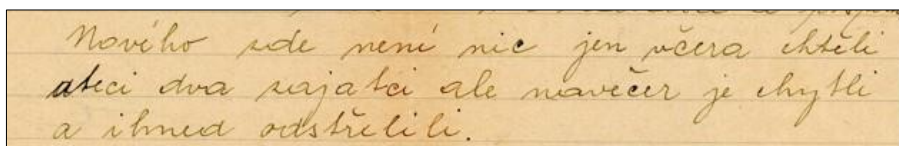
který s rodinou několikrát navštívil Norsko. Sestry v doprovodu svých blízkých přijely do tehdejšího Československa a navštívily i Dobronín.

V rámci pracovního nasazení se setkávali i s německými kriminálními vězni, jak zmiňuje ve svém dopise např. Josef Smejkal, jejichž stavy se postupně snižovaly, protože byli posíláni na frontu, tak jak se zdroje pro mobilizování a doplňování stavu německé armády tenčily.

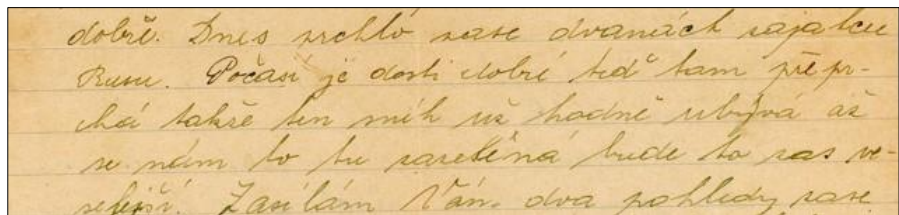

Nové co zde byli tak odjeli jeli do Finska co
jsem tu německý sestanci tak pomalu uby-
vají berou je tak pomalu přes vojnu. Vidí
ná je to poslední poselství je u v 7 hod.
a vidět je do řeky do níže. Já se mám
šlába lepší jak Vinický mi zde máme
tak svamý polární předěl ten se dostává
jin na polárním kruhu a pak málo
práce co jsem zde udělal na čtyři mē-
něce to bych musel udělat doma na

Další skupinou, se kterou se setkávali na pracovišti, byli zajatci. O jejich přítomnosti na stavbě, kde pracovali, se zmiňuje jak František Skořepa, tak Josef Smejkal i Josef Fišar. Styku zajatců s totálně nasazenými se snažili strážní dle možností striktně zamezit.

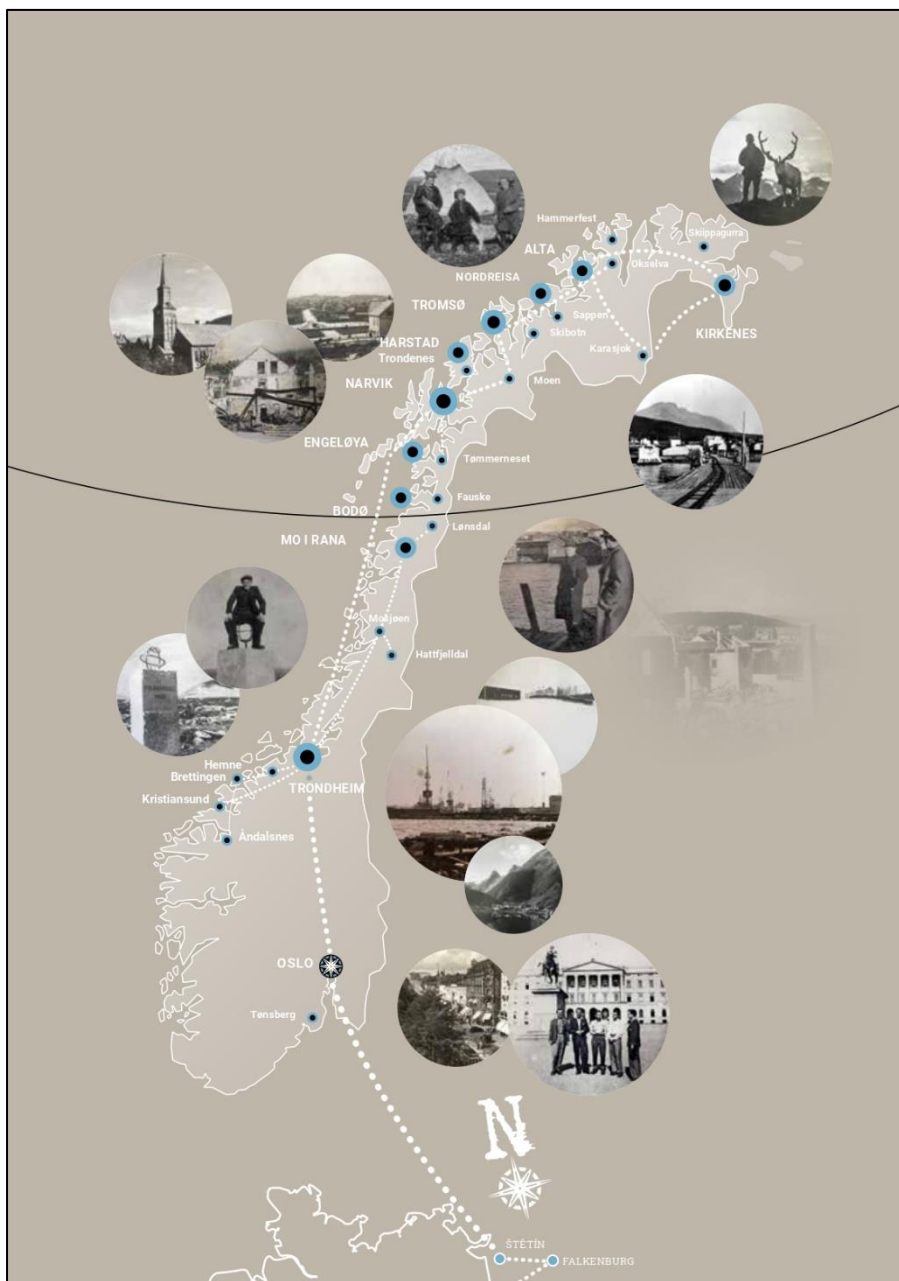

Nového zde není nic jen učerá křteli
atci dva zajatci ale navěc je chytli
a ihned odstřelili.

dobře. Dnes proběhlo naše dvamíst zajatců
Bram. Právě je dosti dobře kdy tam přep-
chali takhle ten smích mi hodně ubývá a
u něm to je poslední šance ho nas-
tupit. Zaučím Vám dva pohledy, na

Úryvky z dopisů Josefa Smejkala (z pozůstalosti Josefa Smejkala, uložené v Městském muzeu v Polné)

Mapka Norska s lokalitami nuceného nasazení Čechů (© Archiv Noraci.cz/
FF UK: Vendula V. Hingarová)

S místním obyvatelstvem se setkávali při práci, protože Norové byli zaměstnáni jako dělníci na stavbách v místě jejich bydliště, a také i v době svého volna. Mimo jiné si díky Norům zajišťovali potraviny pro zpestření a doplnění jídelníčku. Ve svých denících nebo dopisech se svorně zmiňují o nákupu ryb, brambor, sobího a losího masa i různých lokálních rukodělných výrobků jako památky na pobyt v Norsku.

Nuceně nasazení dělníci byli zaměstnaní u různých, většinou německých firem a jejich postavení bylo podřízené. Mezi dozorujícími příslušníky OT, případně nadřízenými techniky a dělníky přátelské vztahy nevznikaly. Z dostupných zdrojů lze vyčíst, že málokdy docházelo ke kolizím a že chování německých techniků i dozorců OT k nuceně nasazeným českým dělníkům bylo relativně slušné, na rozdíl od chování většiny dozorců a vedoucích pracovišť na území Říše.

Příběhy jednotlivých Noráků z mikroregionu Polensko

V konvoji čtrnácti námořních lodí, které vypluly ze Štětína 22. listopadu 1942 pod ochranou dvou hydroplánů, na lodi Per Brahe cestoval do Norska **Josef Fišar**, narozený 21. května 1921 v Hrbově. V době svého předvolání na pracovní úřad a nuceného nasazení žil s rodiči na Lipině, kde společně pracovali v zemědělství. V jeho pozůstalosti se nachází tři deníky, sedm dopisů, ústřížky poukázek, kterými byla část jeho mzdy zasílána rodičům. Náleží k ní i soubor fotografií s motivy norské krajiny a místního obyvatelstva. Nechybí ani barevná publikace, která také prezentuje krásy Norska. Dalších několik fotografií zachycují místa v Německu a objekty zničené bombardováním.

Po předvolání a absolvování prohlídky na jihlavském pracovním úřadě bylo rozhodnuto o jeho nasazení na nucené práce. V doprovodu sestry Bláženy a Anny Janečkové, které s ním šly na jihlavské nádraží, nastoupil 30. října 1942 do vlaku a průběh dalších událostí popisuje shodně jako Josef Smejkal, protože cestovali ve stejném konvoji. Jejich cesty se rozdělily až v Narviku, kdy se Josef Fišar nalodil s ostatními dělníky z Čech a německými vojáky na loď Bretagne Norge.

Jeho prvním působištěm byla Nordreisa. Tuto obec ve Finnmarce, v bývalém hrabství Troms, dnes i v minulosti tvořilo několik menších skupin stavení. V Reisafjordenu existovalo přístaviště. Většinu obce v roce 1945 zničila ustupující německá armáda. Dvacet dva Čechů bylo ubytováno do dvou místností, „cimer“. Jejich pracovní náplň tvořilo vykládání nákladních lodí, které přivážely stavební materiál, trámký, pražce, kolejnice. I Josef Fišar popisuje stejně jako Josef Smejkal výpadky proudu, vítr a zimu. I když si ozdobili skromný stromeček a dostali vydatnější a bohatší večeři i drobné potravinové dárky od firmy, prožil svůj první Štědrý večer stejně smutně jako ostatní nuceně nasazení.

Po Novém roce pokračovali při vykládání nákladních lodí, které přivážely stavební materiál. Pokud nebyla práce v přístavu, pracovali v místní

elektrárně. Jejich řady rozšířilo dalších třicet jedna Čechů, kteří dorazili o několik týdnů později.

Jak vyplývá i ze zápisů ostatních, po kterých se dochovaly deníky nebo dopisy, Organizace Todt zřídila pro vlastní zaměstnance a civilní dělníky ambulance s lékařem a zdravotnickým personálem, tzv. OT-Revier. Všichni nuceně nasazení dělníci trpěli často zdravotními potížemi, které vyplývaly z prochlazení v drsném severském počasí, to ale nebylo důvodem pro uznání pracovní neschopnosti.

Dne 20. ledna 1943 Josefu Fišarovi na nohu padla traverza. Naštěstí ji neměl zlomenou. Na ambulanci, tzv. „sanitě“, Josefu Fišarovi nohu ošetřili a na několik dnů byl uvolněn z práce v přístavu. Po několika dnech odpočinku na lůžku začal chodit, a tak dostal za úkol uklízet chodby a provádět úklid před ubytovnami, škrábat brambory a podobné lehké práce.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	
OBL Alta											OT-Einsatzgruppe Wiking Arbeitseinsatzkartei für Firmenangehörige										Einsatzfirma (mit Heimatschrift) Fritz Schuppert, H a n n o v e r, Adelheidstr.22									
Name 1 F i s c h a r											Vorname Josef											Staatsangehörigkeit 7 Protektorat Böhmen u. Mähren								
geb.am 21.5.21											in Herbau											Volksdeutscher (bei nicht deutscher Staatsangehörigkeit) ja/nein *)								
Kreis Iglau											Staat Protektorat B.u.M.											eingetroffen in Norwegen am 26.11.1942								
Heimatschrift (Ort, Strasse, u.s.w.) Lippina-Jamny, Post: Shors											Arbeit aufgenommen am 14.12.1942											bei Firma Fritz Schuppert								
3											Krs: Iglau											Dienstbuch Nr. 069 896								
ledig, verheiratet, verw. (nicht verheiratet, verw. *)																						Erkennungsmarke Nr. 323 963								
4											Anzahl der Kinder /											Alter /								
erlernter Beruf landw. Arbeiter																						Wehrpassnummer /								
5											eingesetzt als Bauarbeiter											ausgestellt vom Wehrbez.-Kdo./Wehrmeldeamt /								
Schwarzbauer, Dienstverpflichteter, Zugewiesener *)																						10								
Heimatfirma oder -behörde 6																						in Wehrüberwachung beim Wehrbez.-Kdo./Wehrmeldeamt /								
																						gedient/ungedient *) /								
																						letzter Tauglichkeitsgrad /								
*) nicht Zutreffendes streichen																														

Karta Josefa Fišara, uložená v Norském národním archivu v Oslu

Po návratu ze „sanity“ na tzv. Baustelle (staveniště) se připojil k ostatním. Pokud nekopali základy pro stavbu srubů, které měly hluboké betonové sklepy se železobetonovými stropy, odcházeli dle potřeby do přístavu a nakládali na nákladní auta stavební materiál. Kolem Nordreisi byly borové lesy, v nich káceli stromy a vybírali dřevo na sruby, stavěli bednění ve vykopaných výkopech a betonovali. I on se zmínil, že doprovázeli OT many

na střelby, kam jim přepravovali terče a ti cvičili pro případ odchodu na frontu.

Další zdravotní obtíže musel Josef Fišar řešit v červnu 1943. Zatrhl si nehet na palci u nohy a ten mu natolik zhnísal, že mu nepomohl pobyt na sanitě a byl převezen do nemocnice, kde se podrobil operačnímu zákroku. V době, kdy nebyla k dispozici antibiotika, záleželo jenom na síle organismu, jak si s infekcí poradí. Mimo velkých bolestí na Josefa Fišara negativně působila i skutečnost, že se nemohl domluvit s ošetřujícím personálem, a proto se chtěl co nejdříve vrátit na sanitu, která zajišťovala péči pro jejich pracoviště. Zde ho navštěvovali jeho spolupracovníci, zmiňuje se hlavně o častých návštěvách Oldřicha Nováka. Dle kartotéky se jednalo o Jihlavana, který před svým odchodem do Norska pracoval v polenské Sativě. Na staveniště se vrátil v srpnu 1943; po téměř třech měsících, co se mu palec zahojil, si konečně mohl obout boty. Z jeho pohledu bylo lepší pracovat, než být na „sanitě“ nebo škrábat brambory v kuchyni. Při práci byl ve styku s ostatními nuceně nasazenými Čechy, a navíc čas rychleji plynul.

Pokud nuceně nasazeného začaly bolet zuby, byla možnost ošetření zubním lékařem složitější. Jeho pomoc museli vyhledat většinou ve městě u civilního lékaře. Překážku ve vyhledání této pomoci nicméně představovala vzdálenost i jazyková bariéra.

Mimo popisu probíhajících prací, počasí a situace na pracovištích, kterými Josef Fišar prošel, jsou velmi cenné jeho informace, kdy uvádí jména svých spolupracovníků, takže díky jeho deníkovým záznamům si můžeme doplnit i pravděpodobné osudy polenských nuceně nasazených, o kterých se nám nepodařilo zjistit žádné další informace. Ve svém deníku zmiňuje Václava Šťastného, Miloše Stojana, Josefa Smejkalu, ale jmenuje i další nuceně nasazené Čechy, jejichž jména se podařilo dohledat v kartotéce. Někteří z nich dokonce uprchli později v roce 1944 do Švédska a po přesunu do Velké Británie byli zařazeni do řad naší zahraniční armády, ať už jde o Josefa Berného, Antonína Vaňka nebo Viléma Pačese.

V deníku v každodenních zápisech referoval Josef Fišar o stravování, přidělech cigaret, známkách na balíky, zachytil průběh prací na staveništích v okolí přístaviště v Nordreise, kde byli dělníci ubytováni v nedalekém lágru. Jejich hlavní pracovní náplní byl několik měsíců výkop velké jámy, do které byla později uložena ohromná cisterna na pohonné hmoty. Budovali pro cisternu patky, odtokový kanál, aby v případě nebezpečí mohla být nádrž vypuštěna. Výkopové práce v kamenitém terénu byly fyzicky náročné a bylo třeba provádět i odstřely zeminy. V mezičase, kdy zrál beton patek v bednění, budovali kovárnu, prováděli úpravy v elektrárně, likvidovali ruský zajatecký tábor Gura. Nakonec po usazení byla cisterna zasypána a dělníci pokračovali ve stavbě kovárny, dalšího srubu a dál bourali kruhové cely pro ruské zajatce, protože podle plánu se měla firma posunout na další pracoviště a s ní se přesouvali i zaučení dělníci.

Laponská rodina (z pozůstalosti Josefa Fišara, rodinný archiv)

Laponská svatba, o které se mimo jiné také ve svém deníku zmiňoval František Skořepa (z pozůstalosti Josefa Fišara, rodinný archiv)

Ve svém deníku popsal norské počasí, kdy mrzne až do konce května a v září již padá znovu sníh. Pokud měli možnost, hráli se během práce venku u ohňů, když polevil dozor OT manů. I když obdivně popisoval krásy norské přírody, přesto se mu po domově stýskalo. Zaujali ho i místní obyvatelé, Laponci ve svých specifických úborech i jejich obydlí.

V jeho deníku se po více jak ročním pobytu často objevuje zápis, zachycující očekávání všech, kdy budou mít konečně možnost odjet na dovolenou, kterou jim opakovaně jejich nadřízení slibovali. Konečně nadešel očekávaný den, 4. prosince 1943, kdy po více jak roce odjížděli na dovolenou. Dne 6. prosince 1943 se nalodilo 260 mužů, kteří přespali v mrazu ve skladě v přístavu Supnez, na loď Wolsum. Mezi spolucestujícími byli i Miloš Stojan a Václav Šťastný z Polné. Po vyplutí absolvovali cvičný poplach, aby se naučili použít záchranný pás. Odpoledne dorazili do Tromsø, kde se v přístavu nalézalo velké množství lodí a letadel. Po dvou dnech pokračovali v plavbě a zakotvili v přístavu Hardstad. Z tohoto přístavu vypluli v noci a následující den kotvili společně s dalšími třemi loděmi v Brettingenu. V tomto přístavu se loď připojila ke konvoji, který plul do Mosjøenu. V Mosjøenu na molo vystoupili nejprve námořníci, vojáci Wehrmachtu, a nakonec nuceně nasazení. Společně přespali na zemi v norské škole. Z Mosjøenu pokračovali vlakem v přeplněném kupé do Trondheimu, kde se podrobili lékařské prohlídce, zda nemají vší, a ubytovali je v táboře Strinda, kde měli možnost se vykoupat. Čeští dělníci pracující trvale v Trondheimu pro ně připravili kulturní program.

V Trondheimu se je snažili pracovníě využít, ale obratně se této povinnosti vyhýbali. 15. prosince konečně odjeli společně se Srby a Poláky v nákladních vagónech po třiceti, s malými kamny uprostřed – směr Oslo. Po příjezdu na nádraží v Oslu byli odvezeni nákladními automobily na Leitstelle, kde proběhla kontrola a opět čekali. V Oslu poprvé 19. prosince zažili poplach. Nešlo ale o nálet, jak se později vysvětlilo, ale o výbuch muničního skladu. Přesto museli během noci dvakrát do krytu, což bylo pro dělníky pracující na severu Norska novinkou. Nálety patřily k dalšímu rozdílu pobytu nuceně nasazených v Norsku ve srovnání s nasazením v Říši a zbytku okupované Evropy. Ráno v 0,30 odjeli z místního lokálního nádraží na konečnou a v cestě pokračovali nákladními automobily do přístavu. Po jmenné kontrole dostali lodní lístky. Na lodi s nimi společně opět cestovali vojáci Wehrmachtu. Loď byla přeplněná a každý si musel najít nějaké místo, kde by se aspoň posadil. Nebyla zde k dispozici žádná lůžka, vzduch v podpalubí se prakticky nedal dýchat.

Po nalodění vypluli z Oslafjordu a na širém moři absolvovali zkušební poplach. Pluli v konvoji lodí, které stejně jako jejich loď měly nad sebou balón ve tvaru torpéda. 23. prosince zakotvili v dánském přístavu Aarkus, po opuštění lodi pokračovali vlakem přes Německo ke svému cíli, domovu.

ČESKOSLOVENSKÝ REPATRIACNÍ ÚŘAD
ЧЕХОСЛОВАККИЙ РЕПАТРИАЦИОННЫЙ ОРГАН
CZECHOSLOVAK REPATRIATION OFFICE

No. of document *1000*

Jméno a příjmení:
 Фамилия и имя:
 Family name: *Josef Fišar*

Den, místo narození:
 Год, месяц, день и место рождения:
 Date, place and country of birth: *21. 1. 1921*

Povolání:
 Занятие:
 Occupation: *um. dělník*

Místo určení:
 Место назначения:
 Desired destination: *Lipina*

Vlastnoruční podpis:
 Подпись владельца:
 Signature of holder: *Josef Fišar*
10. 9. 45

V *Prze* *Prze* *Prze*
 P *Prze* *Prze* *Prze*
 X *Prze* *Prze* *Prze*

L. S.

10. 9. 45

Repatriační průkaz Josefa Fišara je datován 6. září 1945, můžeme předpokládat, že k rodině se vrátil až po tomto datu. To znamená, že jeho cesta domů po ukončení války trvala téměř čtyři měsíce (z pozůstalosti Josefa Fišara, rodinný archiv)

Zápisy v deníku Josefa Fišara nepokračují. Zda ve svém psaní dále pokračoval, nevíme. Možná, že v budoucnu se objeví pokračování jeho deníku. Můžeme předpokládat, že jeho další pobyt v Norsku byl podobný jako ostatních mužů, jejichž jména uvádí ve svém deníku a kteří patřili k zaměstnancům firmy Fritz Schuppert, Hannover.

Po návratu do Norska v dopise, který napsal sestře Anně dne 26. února 1944, píše, že je stále na stejném místě, v Nordreise, ale že se budou s firmou přesouvat. V dalším dopise z 20. června 1944 psal, že tam, kde je, se ještě stromy nezelenaají a prosí otce, aby mu poslal dratev, protože potřebuje opravit boty a že zde není možné nic koupit. Z toho

můžeme usoudit, že se posunuli na sever, tak jak jim slibovali, za město Alta. V dopise píše, že bydlí v pokoji s Václavem Šťastným, zmiňuje Josefa Smejkal a Miloše Stojana. Můžeme usuzovat, že asi byli všichni přesunuti do Kirkenesu, kde pracovali na stavbě železnice. V dopisech z listopadu 1944 se zmiňuje o snížených přídělech jídla a o zprávách, že budou přesunuti na práci do Říše. Nemají mnoho práce, každý třetí den okrajují brambory, pracují v lese, kde kácí borovice na prkna.

Předpokládejme, že se vrátil do vlasti přes moře, plavbou z Osla do Brém a pokračoval vlakem do Československa. Je tedy možné, že patřil do poslední skupiny repatriantů, kteří z Brém pokračovali do Domažlic, přes repatriační středisko v Plzni do Prahy a odtud již z hlavního nádraží zamířili individuálně k domovu.

Po návratu domů jako ostatní mladí muži absolvoval půlroční základní vojenskou službu. O jeho dalších osudech po válce máme informace od jeho rodiny. Po návratu pracoval v hospodářství jako soukromý zemědělec. Oženil se v roce 1948 a přestěhoval se do Hybálce, kde byl spoluzakladatelem tamního jednotného zemědělského družstva. Pracoval v něm až do odchodu do starobního důchodu, nejprve jako traktorista a později jako skupinář (osoba, která organizovala práci skupině družstevníků – zemědělských dělníků tak, že jim přidělila práci, místo výkonu práce nebo výkon jednotlivých např. na sebe navazujících pracovních operací a vypracovávala výkazy práce na základě, kterých byli družstevníci odměňováni). Společně s manželkou vychovali pět dětí, tři syny a dvě dcery. Josef Fišar zemřel 12. října 2014.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	
OBL										OT-Einsatzgruppe Wiking										Einsatzfirma (mit Heimatschrift)									
<u>M o i k a n a</u>										Arbeitseinsatzkartei für Firmenangehörige										Arge Stallmann, Gelsen kirchen, Boniverstr. 4									
1 Name <u>F i s c h e r</u>										Vorname <u>J o h a n n</u>										Staatsangehörigkeit <u>protektoratsang.</u>									
2 geb. am <u>7.11.10</u>										in <u>Polna</u>										7 Volksdeutscher (bei nicht deutscher Staatsangehörigkeit) <u>(nein*)</u>									
Kreis										Staat <u>Protektorat</u>										eingetroffen in Norwegen am <u>13.12.42</u>									
3 Heimatschrift (Ort, Strasse, u.s.w.) <u>Polna 560. Bez Iglau Protektorat</u>																				8 Arbeit aufgenommen am <u>7.11.42</u>									
																				bei Firma <u>Arge Stallmann</u>									
4 <u>ledig</u> , verheirat., getrennt lebend, geschied., verw. *)																				9 Dienstbuch Nr. <u>059644</u> Erkennungsmarke Nr. <u>325744</u>									
Anzahl der Kinder <u>keine</u>										Alter										Wehrpassnummer									
erlernter Beruf <u>Tischler</u>																				ausgestellt vom Wehrbez.-Kdo./Wehrmeldeamt									
5 eingesetzt als <u>Tischler, Zimmerer</u>																				10 in Wehrüberwachung beim Wehrbez.-Kdo./Wehrmeldeamt									
Stammarbeiter, Dienstverpflichteter, Zugewiesener *)																				gedient/ungedient *)									
Heimattfirma oder -behörde																				letzter Tauglichkeitsgrad									
6 <u>Arbeitsamt Iglau</u>																													
*) nicht Zutreffendes streichen																													

31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59											
von Firma															nach Firma															Umsetzungen									
OBL															OBL															Grund									
am															am																								
11 von Firma															nach Firma															Grund									
OBL															OBL																								
am															am																								
Bemerkungen																																							
12																																							
Ausscheiden aus der Einsatzgruppe Arbeit beendet am in Marsch gesetzt am <u>23.10.44</u> nach <u>Leitstelle-Stettin</u> 13 Grund <u>Zurückgeführt.</u>																																							

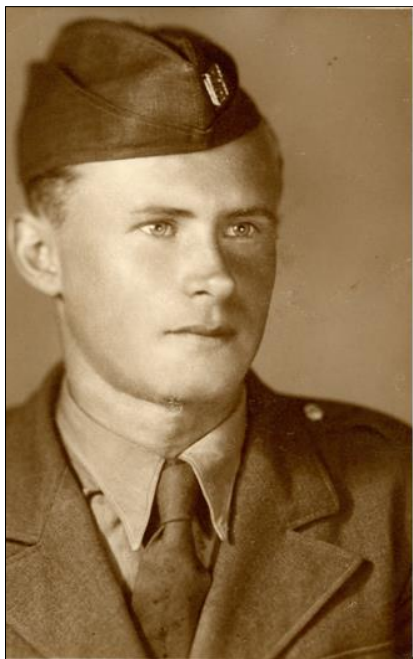
Karta Jana Fišera, uložená v Národním archivu v Oslu

Zcela bez informací, mimo karty z Národního archivu v Oslu, jsme o dalším z Poleňáků nasazených na nucené práce v Norsku, **Janu Fišerovi**, který se narodil 7. listopadu 1910 v Polné. Jeho otec byl mezi pohřešovanými vojáky z I. světové války. Dětství prožil společně se starším bratrem Františkem a sestrou Růžnou a mladším bratrem Karlem. Vychovávala je matka Jana Fišerová, která pracovala v zemědělství. Bydleli v Malé (Panské) cihelně čp. 560. Vyučil se truhlářem a v době, kdy jej předvolal Pracovní úřad v Jihlavě, byl nezaměstnaný.

Do Norska přijel 7. listopadu 1942 a 13. prosince 1942 nastoupil k firmě Arge Stallmann jako truhlář. Jeho služební knížka měla číslo 059 644, známka číslo 325744. Na druhé straně jeho karty je uvedeno, že 23. října 1944 byl vrácen na tzv. kontrolní centrum ve Štětíně, stejně jako Stanislav Vinický. Jaké byly jeho osudy do konce války a po jejím konci, se nepodařilo zjistit.

V roce 1950 již v domku žila jen jeho matka Jana Fišerová, která později domek prodala, a jeho bratr Karel Fišer, povoláním cestář. Bohužel, další informace se nám o osudech Jana Fišera nepodařilo zjistit.

Oldřich Laštovička v době své základní vojenské služby (z rodinného archivu Mileny Brůhové)

Mezi totálně nasazenými z Polenska byl **Oldřich Laštovička**, který se narodil 4. června 1918 v Brzkově, kde prožil své dětství. Vyučil se tesařem u firmy Matějka v Příbyslavi, u které byl i zaměstnán. Dle dochované Arbeitsbuch (pracovní knížky) jako tesař pracoval i u stavební firmy architekta Václava Fikara v tehdejší Německém (Havlíčkově) Brodě do předvolání na Pracovní úřad v Jihlavě, kde byl zaevidován, podrobil se zdravotní prohlídce a po doručení příkazu nastoupil na pracovní nasazení v listopadu 1942.

Tak jako většina mužů, kteří byli později nasazení v Norsku, dojel do některého ze shromažďovacích průchozích táborů v Německu. Dle evidenční karty Organizace Todt byl přidělen k firmě Arbeitsgemeinschaft des Baugewerbs Hamburg, číslo jeho pracovní knížky bylo 059344 a jako všichni, co byli přiděleni k Organizaci Todt, měl i známku s ev. č. 325275. Pracoval v okolí města Mo i Rana, které se nachází 80 km před polárním kruhem.

Do Norska přijel 3. prosince 1942 a 11. ledna 1943 nastoupil u firmy Arge Nordmark. Na kartě je uvedena i profese, vykonával práci tesaře.

V jeho pozůstalosti se mimo pracovní knížky dochovaly repatriační průkaz, několik fotografií z pracovního nasazení v Norsku a také zápisník z roku 1945. V heslovitých zápiscích výstižně zachytil situaci blízcího se konce války, který se odrážel v zásobování a dalších plánech s pracovními silami nasazenými v Norsku. Jako jediný zachytil i svoji repatriaci.

Válečná situace byla nepřehledná, 7. května 1945 ve 13 hodin přijeli do Oslu, kde vládla napjatá atmosféra. Po dvou hodinách čekání byli ubytováni v Grümelhe ve škole, kde v 17 hodin odpoledne slyšeli z rádia zprávu o částečné kapitulaci Německa. Následující den Němci, příslušníci strážní jednotky Todt, kteří nad nimi vykonávali dozor, odešli do shromažďovacího tábora.

Ve svém zápisníku zachytil nadšení, které zavládlo v Oslu, když 12. května přijeli angličtí a američtí vojáci. Následující den, 13. května, se nuceně nasazení museli hlásit u velitele okupačních armád v Oslu; přihláška Oldřicha Laštovičky měla číslo W 00135750. Po příjezdu norské vojenské jednotky 14. května oslavy pokračovaly, v parcích hrála vojenská hudba a všichni se radovali a tančili. I když byli mladí muži z řad nuceně nasazených šťastní z konce války, vládla mezi nimi netrpělivost a touha po domově. Konečně 29. května přijeli českoslovenští repatriační důstojníci, kteří jim slibovali brzký návrat.

Čas plynul, 31. května byli přestěhováni ze školy v Grümelhe do školy v Sarsgatenu. A opět čekání. 7. června se vrátila norská královská rodina, kterou Norové dlouhé hodiny očekávali na ulicích, nadšeně ji vítali, oslavovali, ale čekajícím nuceně nasazeným docházela trpělivost a 11. června nepokrytě dali najevo své rozhořčení. Dle všeho to byl i důvod návštěvy československého vyslance u norské vlády Ladislava Szathmáry s manželkou, kteří se je snažili uklidnit. Někteří netrpělí kamarádi odešli 21. června 1945 do ruského tábora, rozhodnutí odjet do vlasti přes Švédsko a Stockholm společně s ruskými repatrianty. Po třech dnech přijeli dva českoslovenští repatriační důstojníci a přesvědčili všech patnáct dělníků k návratu z ruského tábora zpět. Konečně 4. července přišla zpráva, aby se připravili k odjezdu.

Dne 5. července v 11,15 odletěli z Oslu dvoumotorovým letadlem Douglas Dakota do Bruselu. K transportu repatriantů byla využita letadla, kterými se vrátili norští vězni z koncentračních táborů do vlasti. Jejich čekání na návrat trvalo v Oslu dva měsíce. V Bruselu přistáli 6. července v 15,15, ubytováni byli ve františkánském klášteře, kde čekali dalších čtrnáct dnů. Repatrianti byli bez finančních prostředků, a tak jim tehdejší československý zástupce v Bruselu 10. července 1945 vyplatil 500 belgických franků jako kapesné.

Skupina tesařů na některé ze staveb v lokalitě Mo i Rana. Ubytován byl tak, jako všichni totálně nasazení v typizovaných dřevěných domcích, na jejichž stavbě se jistě jako tesař podílel (rodinný archiv Mileny Brůhové)

Skupina nuceně nasazených v táboře (rodinný archiv Mileny Brůhové)

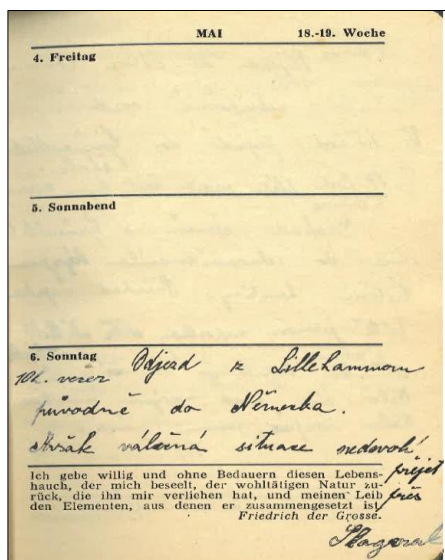
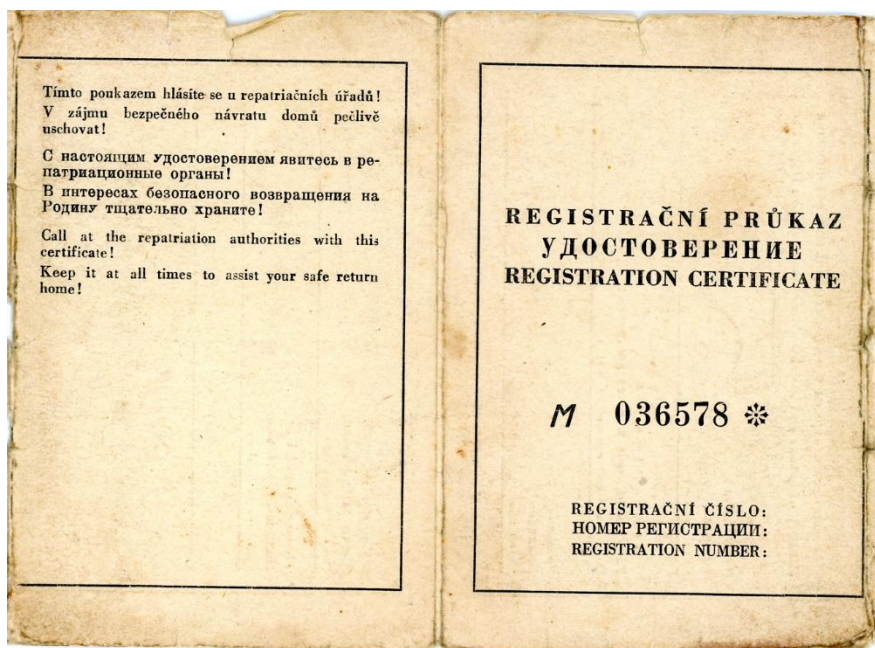
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
OBL									OT-Einsatzgruppe Wiking									Einsatzfirma (mit Heimatschrift)										
Mo i Rana									Arbeitseinsatzkartei für Firmenangehörige									Arbeitsgemeinschaft des Baugewerks Nordmark										
1 Name <u>Lastowitschka</u> Vorname <u>Ulrich</u>									Staatsangehörigkeit <u>B.U.M.</u> <u>HAMBURG</u>									Einsatz „Wiking“										
2 geboren <u>18.11.18</u> in <u>Brakau</u>									7 Volldeutscher (bei nicht deutscher Staatsangehörigkeit ja/nein *)																			
Kreis <u>Igelau</u> Staat:									eingetroffen in Norwegen am <u>3.12.42</u>																			
Heimatschrift (Ort, Straße, z.z.w.)									8 Arbeit aufgenommen am <u>11.1.43</u>																			
3 <u>Brakau 48- Fr. Igelau</u>									bei Firma <u>ARGE Nordmark</u>																			
ledig, verheiratet, getrennt lebend, geschiedt, verw. *)									9 Dienstbuch Nr. <u>059344</u> Erkennungswort Nr. <u>325275</u>																			
4 Anzahl der Kinder: Alter:									Wehrpassnummer																			
erkannter Beruf <u>Einzelner</u>									angestellt von Wehrbez.-Kdo./Wehrmeisunt																			
5 eingestuft als <u>Facharbeiter</u>									10 in Wehrüberwachung beim Wehrbez.-Kdo./Wehrmeisunt																			
Stammangehöriger, Dienstverpflichteter, Zugewiesener *)									gedient/ungedient *)																			
Heimatsfirma oder -behörde <u>ARGE Nordmark</u>									letzter Tauglichkeitsgrad																			
*) nicht Zutreffendes streichen																												

Karta Oldřicha Laštovičky, uložená v Národním archivu v Oslu

Jejich cesta domů pokračovala až 21. července, kdy byli repatrianti převezeni automobily americké armády do Francie. I když byl horký červenecový den, odjížděli v poledne ve 12,30. Cesta do francouzského Sevres trvala 12 hodin, do města přijeli v noci ve 23,30. Po dvou dnech, 23. července 1945, jim provedli francouzští četníci prohlídku kufrů a odebrali jim zbraně i větší nože, což u vracejících se mužů vyvolalo rozhořčení a dovolávali se pomoci na československém zastoupení v Paříži. V následujících dnech je místní úřady nutily do práce a bylo s nimi nevlídně zacházeno. Situace se zlepšila až po příjezdu dvou československých důstojníků z Paříže. Po devítidenním pobytu konečně 30. července odjel Oldřich Laštovička společně s ostatními českými repatrianty do vlasti. Od 12 hodin projížděli v polo rozbitých vagónech západní zpustošenou částí Německa. Projeli Ulmem, Stuttgartem, Mnichovem a dalšími zničenými městy. Byl 1. srpen 1945, poslední hodiny před návratem do vlasti.

Na území osvobozeného Československa vlak dojel v 7,45 ráno. Čekající dav je slavnostně vítal, hymna mnohým vehnala slzy dojetí a radosti do očí. Jednu hodinu po poledni 2. srpna přijel Oldřich Laštovička do Plzně. Dle pokynů se zde všichni hlásili na repatriačním úřadě a konečně 3. srpna

vystoupil na polenském nádraží. Od rodného Brzkova ho dělilo několik málo kilometrů. Návrat nuceně nasazených byl tak zdlouhavý proto, jelikož zástupci institucí, které repatriaci organizovaly, se dohodli, že nejprve budou repatriováni vězni koncentračních táborů a káznic, poté zajatci a nakonec nuceně nasazení dělníci; všichni měli statut zavlčené osoby.

Doma u rodičů se Oldřich Laštovička zotavil a odpočinul si. V té době se postupně konsolidovaly poměry v republice a nebylo jednoduché rozhodování, jak dál. Rozhodl odjet za svým bratrem do

Repatriační průkaz O. Laštovičky. V roce 1945 se Laštovička nacházel v městě Lillehammer, v zápisníku má u data 6. 5. 1945 poznámku, že mají být odvezeni do Německa (z rodinného archivu Mileny Brůhové)

Opatova v tehdejším okrese Litomyšl, kde bratr jako vyučený pekař provozoval pekařství, a zde si hledal vhodné zaměstnání.

Od 1. února 1946 se stal zaměstnancem Správy československých drah v České Třebové jako traťmistr. Tak jako všichni mladí muži po válce absolvoval zkrácenou základní vojenskou službu, v době od 1. března do 31. července 1946. Železnici zůstal věrný až do odchodu do důchodu. V České Třebové založil rodinu a vychoval zde svoji jedinou dceru Milenu. Zemřel 23. srpna 1999.

Ladislav Pospíšil se narodil se 14. června 1922 v Německém Schützendorfu a pracoval jako modelér (na formárně) firmy Sklářny a rafinerie J. Inwald, a. s. Praha, závod Dobronín. Ve formárně se z tvrdého dřeva vyrábějí formy, ve kterých získává horká sklovina patřičný tvar, aby mohla být nadále zušlechťována do podoby broušeného skla. Bohužel, tato historická výroba nádherných skleněných předmětů již v Dobroníně zanikla a zbývají po ní jen vzpomínky ve formě broušených číší na víno, pivních souprav, džbánů a misek, které se třpytí ve skříňkách s nádobím.

Společně s Františkem Skořepou, Františkem Šenkem a Aloisem Polzerem z Dobronína odjel na nucené práce do Norska. Cestovali společně všichni čtyři, jak ve svém deníku popisuje František Skořepa, ve vlaku, tak

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
OBL									OT-Einsatzgruppe Wiking									Einsatzfirma (mit Heimatschrift)										
I Narvik									Arbeitseinsatzkartei für Firmenangehörige									Laule Kirchenbauer Gernsbach Baden										
1 Name Pospisil Ladislav														Stammesgehörigkeit Tscheche														
2 geboren 14.6.22 in Schutzendorf														7 Volksdeutscher (ist nicht deutscher Staatsangehöriger) (ja/nein *)														
3 Kreis Iglau Staat Pr. Böhmen-Mähren														eingetroffen in Norwegen am														
4 Heimatort/itz (Ort, Straße, u.s.w.) Deutsch Schutzendorf														8 Arbeit aufgenommen am 11.12.42														
5														bei Firma wie oben														
6 ledig, ~~verheiratet~~ (ja/nein)														9 Dienstbuch-Nr. Erkennungsmarke-Nr.														
7 Anzahl der Kinder: — Alter: —														Wehrpaßnummer														
8 erlernter Beruf: —														ausgestellt vom Wehrbez.-Kdo./Wehrmeldeamt														
9 eingestellt als Hilfsarbeiter														10 in Wehrtrübenbesetzung beim Wehrbez.-Kdo./Wehrmeldeamt														
10 ~~Schutzbefehl~~ Dienstverpflichteter, ~~freiwillig~~														godient/ungodient *)														
11 Heimatsfirma oder -behörde: —														seiner Tauglichkeitsgrad														
*) nicht Zutreffendes streichen																												

Karta Ladislava Pospíšila, uložená v Národním archivu v Oslu

Ladislav Pospíšil byl muzikant, a tak si vzal na cestu i svoji trubku, se kterou ho vidíme na fotografii (rodinný archiv Pospíšilových)

později byli společně ubytováni ve Schlatten-see. Bohužel ostatní si žádné zápisy nevedli a nedochovaly se ani jejich dopisy.

V Tronheimu se jejich cesty rozdělily. Ladislav Pospíšil byl 11. prosince 1942 přidělen na práci v lomu u firmy Laule a Kirchenbauer, Gernbach Baden, jako pomocný dělník. Pracoval na ostrově Engeløya v lomu, byl ubytován v táboře v městečku Steigen (město v hrabství Norland). Zde se seznámil s rodinou místního starosty, která vychovávala dvě adoptivní dcery Kaju (1921–1985) a Tordis (*1924). Jejich přátelství bylo natolik pevné, že přetrvalo i po jeho návratu domů, do Dobronína.

Udržovali nejen písemný styk, ale také se navštěvovali. Ladislav Pospíšil s manžel-

kou, synem a snachou v doprovodu svých norských přátel navštívili město Bodø, které je ostrovu Engeløya nejbližší.

Dle sdělení syna byl Ladislav Pospíšil repatriován do vlasti lodí. Takže jeho cesta při návratu domů vedla pravděpodobně z Osla do Brém a následně vlakem přes Německo, Domažlice, Plzeň a Prahu.

Po návratu absolvoval základní vojenskou službu v Jaroměři. Nastoupil do tehdejších Skláren Inwald, n. p. Teplice, závod Dobronín a pracoval zde až do odchodu do důchodu. Tak jako v době jeho pobytu v Norsku, tak i po návratu ho neopouštěla jeho trubka, věnoval se hudbě a hrál v místní

Ladislav Pospíšil se synem na návštěvě v Norsku (z rodinného archivu)

Obě sestry se podívaly nejen do Dobronína, ale navštívily i Prahu.
L. Pospíšil s Tordis a snachou v Praze (z rodinného archivu)

**Ladislav Pospíšil uprostřed v místní dechové hudbě
(z rodinného archivu rodiny Pospíšilovy)**

---

dechové kapele. Zúčastnil se v doprovodu nejstaršího syna Ladislava prvního srazu „Noráků“ roku 1965 v Lysicích. Navštěvoval také svého kamaráda z nuceného pracovního nasazení v Norsku Bohuslava Dyntara.

Oženil se a s manželkou vychoval tři děti, dva syny a dceru. Celý zbytek svého života prožil v Dobroníně, zemřel 19. ledna 1979.

Ostrov Engeløya se nachází v ústí Vestfjordu, který je hlavní přístupovou cestou k přístavu Narvik. U Narviku byly umístěny dvě ze tří nejtěžších dělostřeleckých baterií celého Atlantického valu, Baterie Theo a Baterie Dietl. Postavení Baterie Dietl bylo budováno na ostrově Engeløya a mělo chránit přístup do Vestfjordu z jihu. Palebné postavení tří těžkých děl ráže 406 mm s dostřelem 56 km doplňovala složitá síť muničních skladů, ubikací a úkrytů pro obsluhu, velitelská stanoviště, postavení protiletadlové obrany, energetických zdrojů atd. Stavba byla dokončena ke konci roku 1943, kdy byla baterie bojeschopná. Ale až do konce války pokračovalo budování a zdokonalování logistického zázemí. Na stavbě se podílelo dva tisíce sovětských zajatců, z nichž téměř pět set zemřelo, a tři tisíce zahraničních dělníků, mezi které patřil i Ladislav Pospíšil. Dle všeho v této lokalitě také pracoval Alois Polzer a Jan Zejda. Je možné také usuzovat, dle označení nasazení na kartě, že i Jindřich Rychtecký pracoval v lokalitě v okolí Narviku na stavbě železnice.

Staveniště Bauleitung Engeløy bylo podřízeno vedení Oberbauleitung Narvik I, spadající pod Einsatz Nordnorwegen sídlící v Tromsø. Dle dostupné evidence na ostrově pracovalo osmdesát českých dělníků.

Do čtveřice mladých mužů, zaměstnanců firmy J. Inwalda v Dobroníně, kteří odjeli z jihlavského nádraží směr Berlín, patřil i **Alois Polzer**, kulič skla, narozený 13. června 1921 ve Věžničce. Cestoval společně se svými druhy z Dobronína v konvoji lodí na palubě jedné z nich. V Trondheimu se jejich cesty rozdělily. Alois Polzer nastoupil 11. prosince 1942 jako pomocný dělník u firmy Laule Kirchenbauer, Gernsbach Baden. Na kartě není uvedeno číslo služební knížky, ani číslo známky.

Po návratu domů se oženil, vychoval dceru a syna. Jeho pobyt v Norsku dokládá jen karta uložená v Národním archivu v Oslu a soubor fotografií, který byl u tehdejších nuceně nasazených populární a zachycuje stopy souboje norské armády s jednotkami Wehrmachtu v Narviku roku 1940. Ke své práci ve sklárnách se již nevrátil, začal pracovat jako dělník u Československých drah. Zemřel 4. srpna 1994 a je pochován na dobroninském hřbitově.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
OBL I Narvik									OT-Einsatzgruppe Wiking Arbeitseinsatzkartei für Firmenangehörige									Einsatzfirma (mit Heimatanschrift) Laule Kirchenbauer Gernsbach Baden										
1 Name Polzer Vorname Alois										7 Staatsangehörigkeit Tscheche																		
geb.am 13.6.21 in Vesenzen										Volksdeutscher (bei nicht deutscher Staatsangehörigkeit) ja/nein *)																		
2 Kreis Iglau Pr. Bohmen-Mähren										eingetroffen in Norwegen am																		
Heimatanschrift (Ort, Strasse, u.s.w.)										8 Arbeit aufgenommen am 11.12.42																		
3 Dobrenz Post Deutsch-Schutzendorf b. Iglau										bei Firma wie oben																		
ledig, ~~verheiratet~~										9 Dienstbuch Nr. Erkennungsmarke Nr.																		
4 Anzahl der Kinder - Alter										Wehrpassnummer																		
erlernter Beruf Glasschleifer										ausgestellt vom Wehrbez.-Kdo./Wehrmeldeamt																		
5 eingesetzt als Hilfsarbeiter										10 in Wehrüberwachung beim Wehrbez.-Kdo./Wehrmeldeamt																		
~~Staatsangehöriger~~ Dienstverpflichteter.. ~~Zurückverkehrt~~										gedient/ungedient *)																		
6 Heimatfirma oder -behörde -										letzter Tauglichkeitsgrad																		
*) nicht Zutreffendes streichen																												

Karta Aloise Polzera, uložená v Národním archivu v Oslu

Z Polné pocházel **Jindřich Rychtecký**, který se zde narodil 2. července 1916. Vyučil se pekařem a před svým odchodem na nucené práce do Norska pracoval jako pomocník v obchodě. Přicestoval do Norska 14. března 1943 se služební knížkou č. 061982 a známkou č. 335589. Během jeho pobytu byla firma Arbeitsgemeinschaft Mistra-Kunz-Richtera z Kassel pohlcena vídeňskou firmou Stuaagt. Zařazen byl jako pomocný dělník na stavbě železnice v okolí Narviku.

O jeho pobytu, návratu domů i o jeho dalších osudech nemáme žádné informace. V říjnu 1948 si nechal vystavit domovský list, kde uvádí své povolání jako obchodní příručí. Zemřel v Jihlavě 5. července 1954.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
Organisation Todt Einsatzgruppe Wiking Eisenbahn-Oberrouteleitung NARVIK									OT-Einsatzgruppe Wiking Arbeitseinsatzkartei für Firmenangehörige									Einsatzfirma (mit Heimatsangabe) Arbeitsgemeinschaft Mistra-Kunz-Richter Kassel, Hildesheim, Frankfurt										
1 Name R y c h t e c k ý									Vorname H e i n r i c h									Staatsangehörigkeit Tscheche Nr. 174										
2 geb.am 2.7.16									in Polna									7 Volksdeutscher (bei nicht deutscher Staatsangehörigkeit) ja/nein *)										
3 Kreis Iglau									Staat Polna									eingetroffen in Norwegen am										
4 Heimatanschrift (Ort, Strasse, u.s.w.) Polna, Kreis Iglau									8 Arbeit aufgenommen am 14.3.43									bei Firma Arbeitsgemeinschaft Mistra-Kunz-Richter										
5 ledig, verheiratet, getrennt lebend, geschied., verw. *) ledig									9 Dienstbuch Nr. 061982									Wehrpassnummer 335389										
6 Anzahl der Kinder 0									Alter 27									10 in Wehrüberwachung beim Wehrbez.-Kdo./Wehrmeldeamt gedient/ungedient *)										
7 erlernter Beruf Bäcker									eingesetzt als Messagehilfe									letzter Tauglichkeitsgrad										
8 Stammarbeiter, Dienstverpflichteter, Zugewiesener *) Stammarbeiter									Heimatfirma oder -behörde Arbeitsgemeinschaft Mistra-Kunz-Richter																			

*) nicht Zutreffendes streichen

Karta Jindřicha Rychteckého, uložená v Národním archivu v Oslu

Z Polné bylo nasazeno na nucené práce více jak několik desítek mladých mužů a žen. Jedním z nich byl **Josef Smejkal**, narozený 19. června 1921 ve Věžničce, který v roce 1942 pracoval jako obchodní příručí u firmy Procházka. Díky jeho synovci se dochovaly jeho dopisy, dva deníky a několik fotografií, které zůstaly v domě jeho rodičů v Polné.

Ve svém deníku i ve svém dopise popsal svůj odjezd 30. října 1942 v doprovodu otce z polenského nádraží do Jihlavy, ze kterého s ním společně v 16,30 odjelo 120 mladých mužů směr Praha. Z Prahy pokračovali rychlíkem do Berlína, kam dojeli následující den v 8 hodin ráno. Byli odvedeni

**Portrét Josefa Smejkala z roku 1949
(z pozůstalosti J. Smejkala,
uložené v Městském muzeu Polná)**

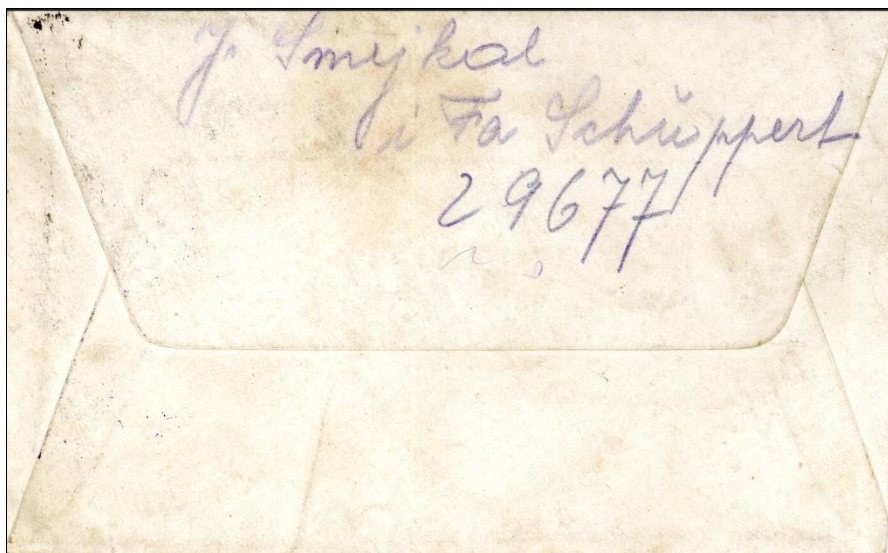
do shromažďovacího „lágru“, tábora ve Schlachtensee. Dle jeho popisu bylo ubytováno v jedné místnosti 32 mladých mužů. Prostor byl vybaven třípatrovými palandami, přesto byl nedostatek lůžek, takže spali po třech na dvou postelích. Do 5. listopadu 1942 pobýval v táboře. Jejich strava se skládala z kávy, polévky k obědu a chleba k večeři. Tuto skromnou stravu si vylepšovali zbytky zásob z domova.

Dne 6. listopadu byli vzbuzeni ve 4 hodiny ráno, z nastoupených mužů před hlavním barákem byli někteří vybráni a ihned odjeli. Mezi těmi, kteří zůstali, byl i Josef Smejkal. Všichni nuceně nasazení u Organizace Todt dostali uniformy, které pocházely z výstroje armád obsazených států. Ta, kterou dostal Josef Smejkal, byla zelené barvy a připomínala mu uniformy naší armády. Civilní oděv poslal domů.

Znovu absolvovali lékařskou prohlídku, poté společně odešli na nádraží, ze kterého odjeli do Štětína, přes Šargard. Mezi pasažéry byli nejen Češi, ale také Poláci, Holanďané a Francouzi. Konečná byla v lágru v Klein Wachlingu, kde byli do 12. listopadu 1942. Mimo několika dnů, kdy sklízeli cukrovku a zahazovali krechty, si čas krátili stejně jako ve Slachtensee, poleháváním, hrou karet, případně potulováním po okolí.

Dne 18. listopadu odjeli z tábora cizinci a zůstali v něm pouze Češi a Němci. Následující den byli převezeni do štětínského přístavu a nalodili se na loď *Per Braha*, která vyplula 23. listopadu 1942 v konvoji dalších 14 lodí. Na otevřeném moři je asi před případnými útoky měly chránit dva doprovázející hydroplány. Konečně se na obzoru 24. listopadu objevilo norské pobřeží, což bylo pro cestující muže úlevou, protože trpěli většinou nevolností, a 25. listopadu zakotvili v 7 hodin ráno v Oslu (na stejné lodi cestoval i Josef Fišar).

Před odjezdem poslal domů adresu, pomocí které měl s rodiči komunikovat: v adrese bylo uvedeno pouze jméno, příjmení a číslo 46 142 L.

**Obálka s odesílací adresou bez uvedení místa pobytu
(z pozůstalosti Josefa Smejkal, uložené v Městském muzeu Polná)**

Ubytovali je v pátém patře kasáren, protože ale několikrát za noc byl vyhlášen poplach, tak noc strávili opakovaným úprkem do krytu a zpět. Na stravu docházeli do vzdáleného lágru. Teprve po dvou dnech pobytu v Oslu dostali volno a mohli si prohlédnout město. Pro většinu z nich to byl první pobyt mimo domov a v zemi ještě tak vzdálené. Norové se k mládencům chovali přátelsky a pohostinně. I když neměli peníze, dostali v kavárně dort a kávu.

Dle zavedené praxe 1. prosince 1942 odjeli vlakem do Trondheimu, po celodenní jízdě vlakem se následující den v rozřazovacím táboře sešli s dalšími nasazenými Čechy. V trondheimském přístavu se 4. prosince čeští dělníci společně s německými trestanci a vojáky Wehrmachtu nalodili na loď Mulkenfeld. Na cestu se vypravilo 130 mužů, pro které nebyly povzbuzující zprávy o dvou potopených předchozích transportech Čechů. Příklad jídla, který jim měl vystačit na čtyři dny, byl nedostatečný, a tak poprvé pocítili hlad. Další jídlo dostali teprve 7. prosince v přístavu, kde zakotvili, aby loď doplnila palivo a zásoby.

Jejich loď připlula 9. prosince do Narviku, odtud pokračovali následující den lodí Bretagne Norge s konečnou stanicí Nordreisa. Zde nebyl ani přístav, loď zakotvila u mola a muži seskakovali se svými zavazadly z lodi. Nordreisa v době jejich příjezdu představovala sídliště za polárním kruhem, které tvořilo několik obytných domů, postavených daleko od sebe. Ve vzdálenosti asi 8 km procházela hranice s Finskem.

**Fotografie z června 1944 z Lonsdal – druhý zprava Josef Smejkal
(z pozůstalosti Josefa Smejkal, uložené v Městském muzeu Polná)**

Dvacet dva Čechů bylo odvedeno do nového nevytopeného typizovaného baráku. Následující den je přestěhovali do starého baráku, který bylo potřeba uklidit, ve dvou obytných prostorách bydleli po 14 osobách. Na každé tzv. „cimře“ si rozdělili službu spočívající v zatopení, přinesení ranní kávy a úklidu obytných prostor, ve které se pravidelně všichni střídali.

Strava se skládala z polévek, nudlí, ryb, zelí, brambor, chleba, sekané a někdy kousku másla. K večeři byl kousek másla, chléb, salám, sýr nebo med. V průběhu roku 1943, na jaře, se změnila skladba stravy, jako cizinci – „auslendiri“ – přestali dostávat kompoty, salám a byl jim omezen příděl cigaret. Ve srovnání se stravou nuceně nasazených např. v Německu nebo zbytku okupované Evropy byla strava pestřejší a bylo jí více, což bylo ovlivněno tzv. polárním přídělem.

I když dostali výplatu v norských korunách, nebyly jim peníze k ničemu, protože mimo ryb se v Nordreise nedalo nic koupit. Nordreise se nachází v zeměpisném pásmu, kde se střídá polární noc a polární den. Jejich pracovní doba byla ovlivňována jeho délkou. Takže svoji první práci na území Norska nastoupili 14. prosince v 8 hodin ráno a pracovali do 15 hodin odpoledne. U firmy Fritz Schuppert, která měla sídlo v Hannoveru, byla stanovena pracovní doba v době polární noci od 8.00 do 14.00, v době polárního dne se pracovní doba prodloužila dle množství práce, pracovalo se i v neděli, jen každá čtvrtá neděle byla volná. Náplní práce

bylo vykládání lodí, které přivážely stavební materiál určený ke stavbě železniční tratě. Jednalo se o nářadí, kolejnice, pražce a kovové zboží, stavební kámen, byla to namáhavá práce. Tento materiál nakládali na nákladní automobily, které transportovaly materiál dál po trase stavby.

Josef Smejkal ve svém dopise popsal i svůj první Štědrý den mimo rodinu. Byl nezapomenutelný nejen pro něj, ale i všechny ostatní. Společně si obstarali stromeček, který ozdobili dle skromných možností. I když dostali slušný oběd a nějaké potraviny navíc, šlo o první Štědrý večer mimo rodinu a domov, a tak jej naplnil smutek. Štědrovečerní náladu nevylepšil ani výpadek elektrického proudu, k čemuž v této lokalitě docházelo často. Firma obdarovala své zaměstnance hrou v šachy, foukací harmonikou, pečivem, keksy, bonbony, cigaretami, lahví vína pro tři dělníky a ¼ litru tvrdého alkoholu.

1		2		3		4		5		6		7		8		9		10		11		12		13		14		15		16		17		18		19		20		21		22		23		24		25		26		27		28		29		30	
OBL										OT-Einsatzgruppe Wiking										Einsatzfirma (mit Heimatschrift)																																							
Alta										Arbeitseinsatzkartei für Firmenangehörige										Fritz Schuppert, H a n n o v e r, Adelheidstr. 22																																							
1 Name S m e j k a l										Vorname J o s e f										Stammangehörigkeit Protoktorat Böhmen u. Mähren																																							
2 geboren 19.6.21										in Weasens										7 Volksdeutscher (bei nicht deutscher Staatsangehörigkeit) ja/nein *)																																							
3 Kreis Iglau										Protoktorat B. u. M.										eingetrieben in Norwegen am 26.11.1942																																							
Heimatschrift (Ort, Straße, z. s. w.)										Polna 651, Krs. Iglau										8 Arbeit aufgenommen am 14.12.1942																																							
bei Firma										Fritz Schuppert																																																	
4 ledig, verheiratet, verlobt, verwitwet, geschieden, verw. *)										Dienstbuch Nr. 669 899										Erkennungsmarke Nr. 323 960																																							
Anzahl der Kinder										Alter										9 Wehrpassnummer																																							
erlernter Beruf										Kaufmann										10 zugestellt von Wehrbez.-Kdo./Wehrmeldesamt																																							
eingesetzt als										Bauarbeiter										in Wehrüberwachung beim Wehrbez.-Kdo./Wehrmeldesamt																																							
Scammarbeiter, Dienstverpflichteter, (Zugewiesener *)																				gedient/ungedient *)																																							
Heimatsfirma oder -behörde										Proschowka, Polna										letzter Tauglichkeitsgrad																																							
*) nicht Zutreffendes streichen																																																											

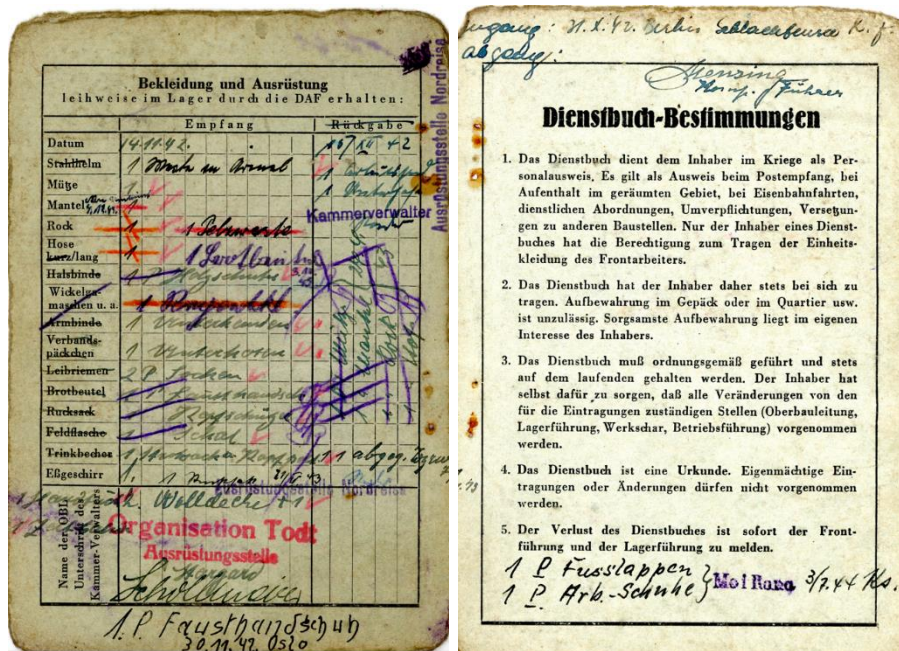
Karta Josefa Smejkala, uložená v Národním archivu v Oslu

K manipulaci s materiálem jim v průběhu zimy přibýlo ještě prohazování sněhu. Některé dny bylo počasí tak nepříznivé, že nemohli vůbec pracovat a museli zůstat na ubytovnách.

Nuceně (totálně) nasazení využívali pro styk s rodinou tzv. Feldpost. Na jejich obálkách nebylo uvedeno místo odeslání, tím ani místo jejich pobytu. Důvodem asi nebylo utajení, ale že po dokončení práce se firmy přesouvaly na další stavbu včetně zaučených dělníků. Nuceně nasazený dělník využíval k uvedení místa pobytu své evidenční číslo. Aby jim rodiny mohly

posílat balíčky těžší než 100 g, dostávali auslandři tzv. „známky“, které rodinám posílali.

V pozůstalosti Josefa Smejkal se dochovalo několik dopisů, ve kterých v úvodu vždy děkoval za velké množství deseti dekových balíčků, které mu blízcí posílali prostřednictvím tzv. Feldpost. Bylo to levnější a mohl tak dostat drobnosti, které nezbytně potřeboval, jako např. mýdlo, holicí mýdlo, zubní pastu, látačí příze, kapesníky, žiletky, dopisní papíry, obálky, tablety na bolest zubů, ale také české noviny. Ty byly pro nuceně nasazené velmi důležité, protože neměli z domova žádné zprávy, a i když se jednalo o protektorátní noviny, dočetli se o některých událostech z domova, a navíc měli možnost číst ve své mateřštině. Výčet zasílaných drobností dokresluje nedostatkové zboží, které bylo v odlehle pustině nedostupné.

Arbeitsbuch Josefa Smejkal, záznam o fasování pracovní obuvi
(z pozůstalosti Josefa Smejkal, uložené v Městském muzeu Polná)

Závěr jeho dopisů tvořily pozdravy, otázky na zdraví, jak se rodině vede v hospodářství a rady, aby peníze, které mu chodí domů, využili k nákupu toho, co potřebují. Správně předpokládal, že po válce nebudou mít uspořené říšské marky žádnou hodnotu. Nuceně nasazení dostávali část mzdy, tzv. žold, v Norsku. Zmiňuje se i nárok na dovolenou jednou za půl roku.

O kvalitě zdravotní péče o nuceně nasazené psal i v jednom ze svých dopisů. Josefa Smejkal v únoru 1943 začaly bolet zuby, k civilnímu lékaři se dostal s velkými obtížemi a musel jít několik kilometrů pěšky. Lékař ordinoval pouze dvě hodiny a pokud přišel norský občan, nuceně nasazený cizinec už nebyl ošetřen. Svoji cestu k lékaři několikrát opakoval, než se dočkal ošetření.

V průběhu ledna 1943 se stav na jejich pracovišti navýšil o dalších 31 mužů. Jejich dozorcí, tzv. OT mani, cvičili na střelnici, takže mezi povinnosti nuceně nasazených dělníků patřilo i přenášení terčů a kulometů. Při vykládce v březnu došlo ke změně složení vykládaného nákladu, vykládali lyže, pušky, které byly ruské a polské provenience. Skládali rukavice, obuv a další části oděvů.

1	2	3	4	5	6	7
Oberbauleitung	Name und Sitz des Betriebes (Unternehmer - Firmensteinzel) oder der Dienststelle	a) Tag des Beginns der Beschäftigung b) Art des Dienstverh.*	a) Art d. Beschäftig. (mögl. genau angeb.) b) Stundenlohn bzw. Monatsgehalt	a) Tag der Beendigung d. Beschäftigung b) entlohnt bis einschl.	Grund f. die Beendigung d. Beschäftigung	Unterschrift d. Unternehmers
1	Schuppert Hammervor Nord-Ried	a) 12. 12. 42 b) Z.V.	a) Arbeiter b) Lohn	31. 3. 43	Konting.	P. Rasmussen
2	Organisation Todt Einsatzgruppe Wiking Oberbauleitung Alta Fritz Schuppert Hoch- und Tiefbaugesellschaft	a) 1. 4. 43 b) Z.V.	a) Arbeiter b) Lohn	12. 1. 44	Neuerstellung	P. Rasmussen
3	Fritz Schuppert Hoch- und Tiefbaugesellschaft Hans-Jo. Norrungen	a) 1. 3. 44 b) Z.V.	a) Arbeiter b) Lohn			
4		a) b)	a) b)			
5		a) b)	a) b)			
6		a) b)	a) b)			

* Zu b: Angabe ob dienstverpflichtet, abgeordnet, freigestellt, Saisonarbeiter, Stenopersonal.

Arbeitsbuch se záznamem o dovolené ve dnech 25. 12. 1943 až 22. 1. 1944
(z pozůstalosti Josefa Smejkal, uložené v Městském muzeu Polná)

Dne 24. března 1943 vypukla mezi dělníky panika kvůli zprávě, že se přesunou do Alty, která se nachází ještě severněji než Nordreisa. K tomu pak skutečně došlo 22. dubna 1943. Jedná se o poslední zápis v deníku. Josef Smejkal už možná pro únavu v zápisech nepokračoval, a tak si jeho další místa působení a zážitky můžeme torzovitě rekonstruovat z dopisů. Vzhledem k nedostatku práce byl přechodně v Narviku, kde měl dvakrát týdně službu, při které kontroloval zatemnění a telefon. Na pracoviště se vrátil

po nastoupení jiného inženýra z firmy Schuppert, který začal plnit nové úkoly a pracovní tempo se zrychlilo a přitvrdila pracovní morálka.

Z jeho dopisů lze dovodit, že na stavbách, kde se pohyboval, pracovalo i pět zajatců. Jejich situace byla tristní; společně s Milošem Stojanem, který také pocházel z Polné, se s nimi podělili o tu trochu jídla, co měli. Zmiňuje

se o útěku dvou ruských zajatců, kteří byli dopadeni a zastřeleni. V roce 1943 pak uprchlo 15 Poláků, kterým se útěk zdařil.

V zimě krajina působila na mladé muže depresivně, jak popisuje v dopise, sem tam chaloupka a zakrslá břízka. V létě to již bylo veselší, kraj se zelenal a v každé čtvrté volné neděli podnikali občas i výlety a krajina se jim jevila jako kouzelná, s křišťálově čistými jezírky, bohatou úrodou hub, které Norové nesbírali, borůvkami a dalšími plody norské přírody. Domov jim připomínali i vrabci a špačci.

Místa jeho pobytu lze rekonstruovat nejen dle dopisů, ale také dle jeho tzv. Arbeitsbuch, kde byly zaevidovány přiděly částí oděvů a obuvi. Např. 3. července 1944 si vyzvedl v Mo i Rana pracovní obuv.

Arbeitsbuch se záznamem o očkování, kterému se podrobili všichni totálně nasazení

Jakou formou byl Josef Smejkal repatriován, z jeho deníku ani dopisů nevyplývá. Můžeme se domnívat, že jeho cesta vedla z Osla do Brém a poté vlakem přes Domažlice, Plzeň a Prahu domů. Po svém návratu se z Polné odstěhoval a pracoval jako provozní v Penzionu Praha v Jáchymově. Zemřel 6. srpna 2005 a pochován je v Karlových Varech.

Dalším pracovně nasazeným v Norsku byl **Ladislav Šmiraus**, narozený 24. června 1922 v Hrbově. V Jihlavě se vyučil kovářem, od rodiny mistra se naučil hovorové němčině a dle vzpomínek jeho dcery se mu znalost němčiny vyplatila v době jeho nuceného nasazení.

Impfungen:		
Typhus — Paratyphus (Stempel)	11. 9. 3. Pypk.	
	1.3.5.43 1,0cc Inactivated 24.9.43 1,0cc Inactivated	
a) Pocken	am	
Erfolg		
b) Ruhr	am	
ccm:		
c) Cholera	am	
ccm:		
d) Sonstige Schug- und Heilimpfungen	am	

Z dokladů připomínající jeho pobyt v Norsku se zachoval pouze zápis od firmy Bauunternehmung Heinrich Butzer, o. H., který stvrzuje že Ladislav Šmiraus u firmy pracoval jako strojník od roku 1942 do dubna 1945.

Z evidenční karty, která byla součástí archivního souboru v norském archivu, vyplývá, že do Norska přijel 3. prosince 1942. Od 1. dubna 1943 byl přidělen na pracovišti Aspfjord. Jeho pracovní knížka měla č. 069894 a známka č. 324 965. Firma H. Butzer sídlila v Dortmundu. Dle všeho pracoval v okolí Fauske na stavbě železnice.

110 614 094

BAUUNTERNEHMUNG HEINRICH BUTZER O.H.

Baustelle: _____

Postanschrift: _____

Fernsprecher: _____

B e s c h e i n i g u n g .

Es wird hiermit bescheinigt, dass der Herr Ladislav Š m i r a u s, geb. 24.6.22. seit Dezember 42. bis zum April 45. bei unserer Firma als Maschinist beschäftigt war.

Heinrich Butzer o.H.
Niederlassung Hamburg
in beauftragter Vertretung
v. H. Butzer
(Signature)

**Potvrzení firmy Heinrich Butzer, o. H. o délce zaměstnání
(z rodinného archivu Marie Pometlové – rozené Šmirausové)**

Na evidenční kartě Ladislava Šmirause je uvedeno jako sídlo nadřízené organizace právě Fauske. Fauske se nachází nad polárním kruhem. Město mělo velký význam při stavbě tzv. Polarbahn, strategické železnice, která měla dosáhnout až k finské hranici. Do Fauske byla trať dostavěna. Výstavbu místní železnice řídilo její centrum Oberleitung Fauske, podřízené pobočce v Tromsø – Einsatz Nordnorwegen. Pod pravomoc tohoto centra bylo přiděleno devadesát Čechů. Je pravděpodobné, že mezi nimi byl i Ladislav Šmiraus.

Svým vnoučatům vyprávěl o pobytu na norském ostrově, kde ho okouzlovala severská příroda, ve které se díky svému venkovskému původu dobře vyznal, a tak si stravu doplňoval sběrem lesních plodů, ale i pytláctvím. Měl možnost si od místních rybářů koupit ryby, takže hladem netrpěl. Byl fascinován technikou, kterou obsluhoval, dle jeho slov to „byl velký stabilák a jel celou dobu bez zastavení! Jen jsme dolévali olej a naftu.“

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	
OBL Eisenbahn Pauske										OT-Einsatzgruppe Wiking Arbeitseinsatzkartel für Firmenangehörige										Einsatzfirma (von Heimatschrift) H. Bützer Portland Niederlassung Bielefeld									
1 1 Name Šmiraus Vorname Ladislav										7 Staatsangehörigkeit Tscheche																			
2 24.6.22 geboren in Hrbow										Volksdeutscher (bei nicht deutscher Staatsangehörigkeit) ja/nein (*)																			
3 Jglau Kreis Protektorat										eingetruffen in Norwegen 5.12.42																			
4 Hrbow Friedrichsdorf Kra Jglau Heimatort (Ort, Strasse, u.s.w.)										8 Arbeit aufgenommen am 1.4.43 Aspfjord																			
5 ledig, verheiratet, geschieden, verw. (*)										bei Firma H. Bützer																			
6 Anzahl der Kinder 0 Alter 20										9 Dienstlich Nr. 069994 Erkennungsnummer 324965																			
7 Schmied gelernter Beruf										Wehrpassnummer																			
8 Schmied abgemessen als										eingestellt vom Wehrbez.-Kdo./Wehrmeldeamt																			
9 Schmied Dienstverpflichteter, Zuweisung										10 in Wehrüberwachung beim Wehrbez.-Kdo./Wehrmeldeamt																			
10 Schmied Dienstverpflichteter, Zuweisung										gedient/ungedient (*)																			
11 Durch Arb. Amt Jglau Heimatfirma oder -behörde										letzte Tagelohnkarte																			
12 12 nicht Zutreffendes streichen																													

31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58										
Umsetzungen																																					
von Firma														nach Firma														Grund									
OBL														OBL																							
am														am																							
11 von Firma														nach Firma														Grund									
OBL														OBL																							
am														am																							
12 Ausländer - Bautarif - Nord Std. Lohn 0,90 RM Fahrteneinsatzgeld = 66.60 n.Kr.														13 Ausscheiden aus der Einsatzgruppe Arbeit beendet am in Marsch gesetzt am nach Grund																							

Karta Ladislava Šmirause, uložena v Národním archivu v Oslu, zajímavé je stanovení tarifu pro Ausländera (cizince)

Podmínky jejich nasazení a dozor se zhoršily v době sabotáže výroby těžké vody. (Těžká voda se vyráběla ve vodní elektrárně Vemork společnosti Norsk Hydro v Rjukanu. Němci plánovali těžkou vodu využít při pokusech o výrobu plutonia, které by bylo možno používat k výrobě atomové bomby. Z tohoto důvodu diverzní skupina složená z norských odbojářů, emigrantů, kteří se uchýlili do Anglie, poškodila výrobní zařízení – akce Telemark).

Svatební foto Marie a Ladislava Šmirausových (z rodinného archivu Marie Pometlové, rozené Šmirausové)

Ladislav Šmiraus se vracel domů na lodi. Bohužel, během této cesty na svůj velký zájem o techniku doplatil úrazem. Ten mu způsobil parní kotel, který poháněl loď a během plavby vybuchl. Ladislava Šmirause opářila horká pára na části břicha a na pravém boku. Popáleniny byly dobře ošetřeny a asi nebyly tak hluboké, protože ho později jizvy po tomto úrazu nijak neomezovaly.

Protože se nevrátil domů s ostatními, začala po něm rodina pátrat. Jeho sestra Jiřina, která se vrátila z nuceného nasazení v Německu, ho společně se svým přítelem našla v nemocnici v Pardubicích, kde se léčil se svým poraněním. Bohužel, díky úrazu přišel o všechny doklady a věci, které si vezl z Norska. Vinil ze ztráty své druhy z Norska. Nebyl ochoten se

z tohoto důvodu s nikým z nich stýkat a účastnit se pozdějších setkání „Noráků“.

Po návratu z nemocnice žil u rodičů v Hrbově. Dne 20. listopadu 1948 uzavřel sňatek a odstěhoval se s manželkou do Přibyslavi. Narodila se mu dcera Marie. V roce 1948 složil kovářské mistrovské zkoušky i zkoušky podkovářské. Zpočátku pracoval na stavbách mostních konstrukcí, později jako mistr kovář v dílnách zemědělských podniků v Přibyslavi nebo v okolí. Byl velmi zručným kovářem a podkovářem, a proto ho vyhledávali chovatelé koní i jako důchodce, aby jim okoval koně. Jeho celoživotní práce byla oceněna vyznamenáním ministerstva zemědělství. Ve svém soukromí se věnoval zahradničení a vedl místní sdružení chovatelů drobného zvířectva. Zemřel po krátké nemoci 16. března 1996 a je pochován v Přibyslavi.

Dalším Norákem, po kterém zůstalo několik podrobných deníků a velké množství fotografií, byl **František Skořepa**, narozený 10. června 1922 v Německém Schützendorfu (dnes Dobronín), který větší část svého života prožil v Polné. Ve svém prvním deníku podrobně popsal události, které následovaly po předvolání, které dostal 28. října 1942.

Všichni předvolaní z Dobronína pracovali ve firmě Sklárný a rafinerie J. Inwalda, a. s. Praha, závod Dobronín. Byl to František Skořepa, František Šenk, Ladislav Pospíšil a Alois Polzer. V Jihlavě se František Skořepa snažil využít při lékařské prohlídce sdělení, že po operaci slepého střeva má bolesti a ani odvolání na osamělou matku, která je na něm existenčně závislá, nepomohly. Paní Skořepová a paní Pospíšilová své syny doprovodily 30. října na hlavní nádraží v Jihlavě. Zde se dověděli, že byli odvedeni k Organizaci Todt Berlín.

Františka Skořepu trápila obava o další osud jeho matky, vdovy, protože i jeho bratr byl nuceně nasazený ve Vídni. Strýc Alois Dajč mu slíbil, že se o jeho maminku v každém případě postará, jeho slib ho částečně uklidnil.

V Jihlavě dostali přiděl potravin na cestu, chléb a salám. Před nástupem do vlaku byla provedena kontrola vyvoláváním jmen, všichni čtyři se usadili v jednom kupé. Když projížděli Dobronínem, na peróně stáli jejich sousedé a loučili se s nimi. Pro vylepšení nálady si zpívali písničku „Bejvávalo, bejvávalo a bude zas,“ zpěv doprovázel Ladislav Pospíšil hrou na trubku. Prahu opouštěli za skandování „Ať žije česká Praha.“

Po příjezdu do Berlína byli odvedeni do lágru, kde čekali před dřevěnými baráky, než jim bylo přiděleno ubytování. Snažili se, aby zůstali všichni čtyři pohromadě. Na ubytovně byla dvě lůžka vedle sebe a tři patra nad sebou. F. Skořepa spal s Františkem Šenkem, pod ním spal Ladislav Pospíšil a nad ním Alois Polzer. V následujících dnech jim byly vystaveny tzv. Dienstbuchy s fotografiemi a přiděleny osobní známky. František Skořepa byl díky znalosti němčiny a administrativních prací vybrán jako výpomoc do kanceláře.

4. listopadu po nástupu před hlavní barák byli vybráni Ladislav Pospíšil a Alois Polzer, kteří ihned odjeli. F. Skořepa tak zůstal sám s Františkem Šenkem, který odjel 6. listopadu. Kam všichni tři odjeli, nevěděl. Všichni muži zaměstnaní u Firmy Todt dostali uniformy a museli se převléknout. Uniformy představovaly směs zabavených vojenských uniforem okupovaných evropských států.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
OBL OT - Oberbauleitung Nordlandbahn Mo I Rana									OT-Einsatzgruppe Wiking Arbeitseinsatzkartei für Firmenangehörige									Einsatzfirma (mit Heimatschrift) Heinrich Lohndorf Kem.-Ges. Bauteilnehmung Seegrücken 3 Wiking E										
1 Name Vorname S k o r e p a Franz									Staatsangehörigkeit Tschechoslowakei									7 Volksdeutscher (bei nicht deutscher Staatsangehörigkeit) ja/nein *)										
geb.am 10.6.22 in D.Schützendorf									eingetroffen in Norwegen am 8.12.42									8 Arbeit aufgenommen am bei Firma										
2 Kreis Staat									Dienzbuch Nr. 068 744 Erkennungsmarke Nr. 323 146									9 Wehrpassnummer ausgestellt vom Wehrbez.-Kdo./Wehrmeldeamt										
Heimatschrift (Ort, Strasse, u.s.w.) 3 Deutsch Schützendorf Nr. 38									10 in Wehrüberwachung beim Wehrbez.-Kdo./Wehrmeldeamt gedient/ungedient *)									letzter Tauglichkeitsgrad										
4 ledig, verheirat., getrennt lebend., geschied., verw. *) Anzahl der Kinder Alter									5 erlernter Beruf Kaufm. Angestellter eingesetzt als dto.									6 Stammarbeiter, Dienstverpflichteter., Zugewiesener *) Heimatfirma oder -behörde										
*) nicht Zutreffendes streichen																												

Karta Františka Skořepy, uložená v Národním archivu v Oslu

Po celou dobu před odjezdem do Norska docházelo k přesouvání ubytovaných dělníků z jedné ubytovny na druhou. Občas byli posíláni na práci, např. vykládali cihly z nákladní lodi, uklízeli a přerozňovali sklady, upravovali terén kolem ubikací. Při práci v kuchyni měl F. Skořepa možnost poznat i otřesné hygienické podmínky při přípravě stravy.

Průběžně dostávali dopisy a balíčky z domova, ve kterých se jim rodiče a příbuzní snažili přilepšit. Díky znalosti němčiny F. Skořepa získal formou směnného obchodu za cigarety a cukroví z domova dvojnásobný přiděl uhlí pro jejich světnici. Tato forma obchodu se vine vzpomínkami všech totálně nasazených, kteří touto cestou získávali potraviny navíc nebo nedostatkové předměty každodenní potřeby. Během pobytu v Berlíně byl nucen vyhledat zubního lékaře.

Z Berlína odjeli 8. prosince 1942 ve 24.00 přes Neumünster, kde při dvouhodinové zastávce dostali polévku a kávu, ve Fleusburgu je ubytovali

v bývalém divadle Sanssouci, kde přespalí. Ubytovna byla špinavá a zavšivená, protože dle všeho v ní přespávali dělníci transportovaní do přístavů. 10. prosince překročili hranice Dánska a dojeli do přístavního města Aarhus. Během procházky městem jim Dánové projevovali svoji loajalitu drobnými dárky ve formě bonbónů, pozvání k jídlu a penězi.

Nalodili se na velkou zámořskou loď Monte Rosa a 13. prosince vypluli v konvoji 6 lodí, které mimo pasažérů vezly i nákladní automobily. Po dvou dnech plavby zakotvily lodě v Oslu. Než byli dělníci ubytováni, prošli očístou ve formě koupele a odvěšení oděvů.

Od 15. do 31. prosince 1942 pobývali v Oslu. I zde se jim dostalo pohostinného a solidárního přijetí Norů. Během pobytu byli využíváni k práci ve skladech, ke stěhování nábytku, vykládání nákladů apod. Ubytovaní byli ve školách. Svůj první Štědrý večer bez svých blízkých prožil František Skořepa v hlavním městě Norska ve vzpomínkách na domov a ve společnosti ostatních nuceně nasazených.

Z Osla odpluli 1. ledna 1943 a následující den zakotvila loď v Trondheimu. Během cesty dospěl František Skořepa k závěru, že Norsko není zemí ledu, jak si představoval, ale hor se zasněženými vrcholky. Další den se opět nalodili, ale daleko nedorazili. Po hodině plavby se vrátili pro poruchu do přístavu. Na palubě lodi se opět setkal s Františkem Šenkem z Dobrořína. Oprava lodi se protáhla a na moře vypluli až 6. ledna, ale pasažéři, kteří dostali skromný příděl jídla na cestu, ho zkonzumovali během čekání, takže někteří neměli co jíst.

Kapitán netušil, že mimo zásob pro posádku není na lodi jídlo pro dělníky. Situace se vyhrotila, a tak byly uvařeny brambory ze zásob pro posádku, což ovšem nestačilo. Přes zákaz kapitán zakotvil v malém přístavu a zde zajistila posádka nějaké potraviny, ale nebylo jich tolik, aby nasýtily hladové dělníky. Zde poprvé F. Skořepa zažil několik dnů, kdy měl pouze krajíček chleba na celý den.

V přístavu Bodø, kde zakotvili 11. ledna, vystoupilo 100 mužů, kteří zde byli pracovně nasazeni. Než vypluli, šest mužů opět shánělo potraviny. Na třídení cestu dostali věku chleba, kousek salámu a margarin. Rodící se vzpoura v zárodku udušila vyhrůžka, že spolujedoucí vojáci proti dělníkům použijí zbraně.

V Narviku zakotvila loď Riegel 13. ledna. V lágru se znovu setkal s Františkem Šenkem a dověděl se, že Ladislav Pospíšil pracuje na ostrově Engeløya. Odtud odpluli na lodi Ulanga do přístavu Alteide, kde nastoupili do autobusu. Ten je odvezl do přístavu Sopnes, 30 km od Godorga.

Po zakotvení v přístavu Alta 21. ledna museli seskakovat se zavazadly do hloubky dvou metrů. Většina norských přístavů nebyla vybudována tak, aby v ní mohly zakotvit velké lodě. Zde čekali v mrazu několik hodin na nákladní automobily, které je na otevřených korbách odvezly do lágru. Naštěstí zde byli ubytovaní dva Francouzi a čtyři Poláci, kteří topili, takže se zkrhlí muži trochu zahřáli. Ubytovna nebyla vybavena nábytkem,

nacházely se zde jen papírové slameníky a dvě umyvadla. V těchto provizorních podmínkách bydleli do 28. ledna 1943. Během pobytu dostávali malé přiděly jídla a pracovali na stavbě garáže při teplotách, které se pohybovaly kolem -15 stupňů Celsia.

Po čtyřhodinovém čekání v 35stupňovém mrazu se nalodili na loď Gudwangen. Jejich spolucestujícími byli vojáci Wehrmachtu; v přístavu Sopnes přistoupilo dalších 280 německých vojáků, z nichž někteří mluvili česky. Cílem byl přístav v Kvalsundu. Během cesty přespali v nevytopené kantýně na stolech, v sedě na lavicích nebo na podlaze. Na otevřených nákladních autech byli převezeni do lágru v Repafjordu. Zde opět nastoupili na loď, která zakotvila v přístavu Lakselo, kde na ně opět čekalo ubytování v kantýně. Jejich cílem byla obec Karasjok, vzdálená 180 km. Do konečného cíle naštěstí jeli na nákladním autě s plachtou, která je kryla částečně před zimou a ostrým větrem.

Když dorazili na místo, zjistili, že budou ubytováni v zemljankách. Kruhový prostor zapuštěný do země měl průměr 4 metry a výšku 2,5 metru. Byl vybaven třípatrovými palandami pro 15 osob. Jako zaměstnanci byli přiděleni k firmě Heinrich Lenhard.

Pracovně zařazováni byli poté, co uvedli svoji profesi. František Skořepa, který uměl německy, psát na psacím stroji, administrativní práce a znal účetnictví jako absolvent Veřejné obchodní akademie v Jihlavě, byl určen jako výpomoc v kanceláři. Za práci v kanceláři dostával menší mzdu než ostatní, ale pracoval v teple. V jeho kompetenci bylo zpracovávání podkladů pro mzdy, tzv. žoldu, třídil poštu, rozděloval přiděl tabáku a cigaret, vyplácel výplaty na jednotlivých pracovištích za dozoru německého vedoucího kanceláře. Ostatní muži pracovali převážně při těžbě dřeva v lese. Pracovali každý den, volná byla jen každá čtvrtá neděle.

Nespokojenost a protesty vyvolalo sdělení, že za dobu, kdy cestovali na místo určení, tj. téměř tři měsíce, nedostanou žádný žold. Horší pro ně bylo sdělení jejich rodin, že nedostaly žádnou výplatu, když jejich živitelé byli nasazeni na práci v cizině.

Volný čas si v Karasjoku vyplňoval František Skořepa osobní hygienou, praním prádla, úklidem zemljanky, zajišťováním otopu, psaním dopisů, deníku, hrou dámy a karet. Nuceně nasazení měli možnost navštěvovat kino, a dokonce v kantýně se občas konaly i koncerty nebo varietní vystoupení. František Skořepa si psal deník, kdy k několika záznamům využil i znalost těsnopisu a opakovaně se vyjadřuje, že nemůže vše napsat tak, jak situace je, protože má obavu, aby zápisy nečetl někdo nepovolaný.

Obec Karasjok se nachází již v oblasti polárního kruhu, takže zde pozoroval polární září a stýkal se s místními Laponci, měl možnost zde vidět jak tradiční svatbu, tak pohřeb, které probíhaly tak odlišně od našich zvyklostí. Od Laponců si koupil nůž na dopisy vyrobený z kosti a bačkory z losí kůže. Obec byla několikrát po dobu více jak deseti dnů odříznutá od okolí,

K uniformám zaměstnanců Todt, jak píše ve svém deníku F. Skořepa, nechali si někteří ušít lodičky, na kterých nosili trikoloru (z pozůstalosti F. Skořepy, uložené v Městském muzeu Polná)

takže nuceně nasazení dělníci prohazovali i silnici, aby obnovili spojení s okolím.

František Skořepa v Karasjoku onemocněl těžkou angínou, takže byl hospitalizován na tzv. Revieru, což byla ošetrovna, kde ordinoval lékař a sanitář (zoletý Španěl). Na základě rozhodnutí lékaře nepracoval od 28. února do 15. března. Pokud někoho bolely zuby, řešení nebylo snadné, jak jsme již uvedli, takže jeden ze zoufalých polských dělníků

2. dubna 43.
 Co bych měl dnes zaznamenat? Nebylo mi
 záležitostí. Odpoledne jsem vykládal s
 vědci o zájatech (defendants). Musí být
 rozhodnuto, co se s nimi dělá. Již jsem řekl mu-
 ro i o Sereb, kterých tu bylo, poměrně asi
 300. Její pohledy nedělely uhy karavany
 nemohu si představit, jak jsem řekl, ale pro pře-
 tě těchto vědků asi ještě poměrně na vě-

Zápis z deníku Františka Skořepy (uložený v Městském muzeu Polná)

se snažil si sám vytrhnout zub kombinačkami. I když situace a život totálně nasazených dělníků byl těžký, ještě těžší byl osud srbských a ruských zajatců.

Konečně po více než půlročním pobytu dostali vytouženou dovolenou. Cesta na dovolenou i zpět byla časově náročná a mnohdy velmi složitá, jak vyplývá z dochovaných zápisů. Vybraná skupina dělníků, kteří dostali dovolenou a mezi kterými byl i František Skořepa, odjela 21. dubna se svými zavazadly přes Inari (obec ve finském Laponsku) a večer dojela do finského města Rovaniemi (finské město ležící na polárním kruhu, na konci války bylo zcela zničeno). Po příjezdu byli ubytováni v kantýně. Po dvou dnech se nuceně nasazení vykoupli, odšívili jim oděvy, podrobili je lékařské prohlídce a pokračovali v cestě nákladním vlakem. Cílem byl západofinský přístav Vaasa v Botnickém zálivu. Uprostřed vagonu, ve kterém cestovalo 18 osob se svými zavazadly, stála kamínka. Zastávka byla v městečku Jaleviska, kde dostali teplou polévku a kávu, mohli se projít a pokračovali společně s vojáky Wehrmachtu v cestě.

Během přestávky ve Vaase si zahráli s místními Finy fotbal, který skončil prohrou. Významné pro ně bylo, že si zde společně koupili kytaru. Hudební nástroje často doprovázely nuceně nasazené na jejich cestě mimo domov a zpěv pro ně znamenal formu uvolnění a povzbuzení v jejich nelehké životní situaci. Vaasu opustili 28. dubna, ale před odjezdem na lodi Neidenfels probíhala dvouhodinová kontrola, nuceně nasazení byli vyvoláváni jménem a poté nastoupili na loď. Cestou na lodi dostali poprvé jídlo až za dva dny ve formě konzervy. Během plavby palubní světlomety objevily na obloze čtyři letadla, ale k útoku na loď nedošlo.

Dne 1. května 1943 zakotvili v přístavu Danzig (dnes polský Gdaňsk), odtud pokračovali vlakem do Berlína, kam přijeli 2. května v 7 hodin ráno. Ubytovaní byli ve shromažďovacím lágru ve Slachtensee.

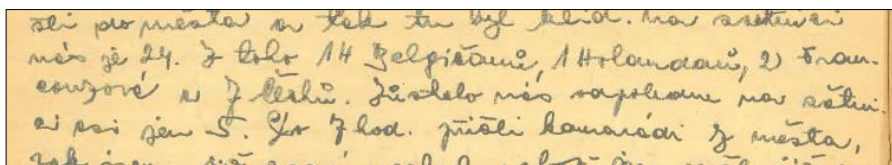

Skupinová fotografie v Karasjoku z 10. 5. 1943
(z pozůstalosti Františka Skořepy, uložené v Městském muzeu Polná)

Následující den pokračovali směr Protektorát Čechy a Morava. Z Prahy již cestoval František Skořepa sám a konečně 5. května vystoupil na Dobronínském nádraží.

Dovolená uplynula velmi rychle a nadešel den odjezdu. Po nastoupení do vlaku se potkal s rodinou dentisty Sadila a jeho bratra, kteří ho zahrnuli otázkami, a než se nadál, byl v Praze. Po příjezdu do Berlína se nejprve zastavil v sídle firmy, kde dostal výplatu za dovolenou a lístky na jídlo. Ubytován byl opět v táboře ve Slachtensee na světnici s 24 osobami různých národností.

Zápis z deníku Františka Skořepy
(pozůstalost uložená v Městském muzeu Polná)

Jeho čekání na další pokračování cesty vyplnila administrativní práce v kanceláři, 7. července odjel se skupinou Čechů do Štětína, kde čekali opět několik dní v totálně rozbitém městě. Během čekání pracovali v kuchyni, odklízeli trosky v továrně na droždí. Před naloděním se opět podrobili

odvšivení a malý parník Hausa je převezl k lodi Wartha, která kotvila na otevřeném moři. Během této cesty poprvé viděli stožáry potopené lodi, a dokonce se během plavby utopil i jeden z pasažérů, i když byla snaha ho zachránit. 26. června zakotvila loď v Oslu.

Po vystoupení na pevninu byli rozděleni na dvě skupiny, jedna pokračovala do Trondheimu a druhá část pokračovala do Mo i Rana, v ní byl i František Skořepa. Vlakem dojeli do Mosjøenu, kde přestoupili a pokračovali do Mo i Rana. Cestou projeli 80 km tunelů, z nichž nejdelší měřil 5 kilometrů. Cíl cesty představoval lágr 75 km vzdálený od Mo i Rana. Zde na F. Skořepu čekal jeho německý nadřízený z firmy, protože bylo potřeba, aby začal okamžitě pracovat.

Správní budova stála asi 8 km od tábora, takže byl odloučen od svých kamarádů. V kanceláři s ním pracovali další tři kolegové, cizinci z řad nasazených. Po příchodu na pracoviště našel velké množství přeposlané pošty z Karasjoku, kde čekalo také 23 dopisů i pro něho. Krajina v okolí byla nádherná, kolem domku tekla řeka, která mu nahradila umývárnu, a i když byl polární den, cítil se dobře. Ve vzdálenosti 40 km od jejich tábora se nacházelo město Naeversnes. Dny plynuly v každodenní práci v kanceláři, kde se řešila veškerá mzdová problematika všech pracovišť firmy Leenhard, která se podílela na stavbě železnice. František Skořepa uměl hrát na harmoniku a kdykoliv měl příležitost, tak si ji vypůjčil od německého úředníka Kempa a hrál pro potěšení sobě a ostatním.

Šťastné chvíle s harmonikou (z pozůstalosti F. Skořepy, uložené v Městském muzeu Polná)

Skořepa několikrát zmiňuje, že se o jídlo s Rusy podělili.

Dne 5. října se po táboře rozšířila zpráva, že Angličané zaútočili na 200 kilometrů vzdálené město Bodø. Následující den projížděli kolem tábora vozy červeného kříže se zraněnými.

V září se všichni nuceně nasazení podrobili očkování proti tyfu. V jejich táboře pracovali dva Rusové; nezmiňuje se, zda šlo o nuceně nasazené nebo zajatce. Postavení těchto národností z východní Evropy (Poláci, Ukrajinci, Rusové) bylo podstatně horší než českých nuceně nasazených nebo dělníků ze Západní Evropy. Ač jejich přiděly potravin byly sniženy, František

S prodlužující se válkou se začaly snižovat přiděly jídla, jak co do objemu, tak i složení stravy. Nuceně nasazení nedostávali např. máslo, bylo méně masa, ryby nahradila tzv. rybí pasta a nakládané ryby – heryci. Tzv. „Auslendrům“ byly sníženy přiděly cigaret na polovinu.

V říjnu došlo ke vznícení dřeva, které se sušilo za kamny. Naštěstí se František Skořepa vrátil na světnici a požár uhasil, i když se ošklivě popálil. Uvědomil si, že kdyby došlo k požáru, byli by ubytovaní pro sabotáž nejspíše zastřeleni. O vývoji situace na válečném poli neměli žádné informace. Dny v lágrech plynuly monotónně, jeden za druhým. V okolí baráků, kde byli ubytováni, se objevily stopy vlka a medvěda.

Společně oslavili Štědrý den, kdy je firma obdarovala ovocem, bonbóny, společenskými hrami a alkoholem. Za dárek lze považovat odjezd na dovolenou 8. ledna 1944. Chlapci, kteří dostali dovolenou, pluli z Osla do přístavu v Aarhusu. Večer pokračovali nákladním vlakem směrem na Hamburk, po 40 ve vagonu. Cestu jim František Skořepa zpříjemnil hrou na harmoniku. Z rozbombardovaného Hamburku vyjeli 16. ledna osobním vlakem do Berlína, 17. ledna se přihlásili na Friedrichstrasse na velitelství, kde byla odsouhlasena transportní listina, ve které měl F. Skořepa č. 57. I v Berlíně bylo k vidění hodně vybombardovaných domů a celých ulic.

Konečně 18. ledna dorazil ke své mamince do Dobronína. Jeho dovolená skončila 13. února 1944. I během cesty zpět hrál na harmoniku; byl nadšený muzikant a chopil se každé příležitosti, kdy měl možnost hrát. Zpříjemnil cestu nejen sobě, ale i spolucestujícím. V Berlíně se navracející znovu hlásili na Friedrichstrasse, kde obdrželi cestovní doklady. Ve městě se snažili zdržet co nejkratší dobu, bylo rozbité a opakovaly se nálety, takže se museli uchýlovat do krytu. Všichni, kteří se chystali na cestu do Norska, se znovu podrobili lékařské prohlídce. V Berlíně byli ubytováni v hostinci a využíváni k práci. Konečně 21. února odjížděli do Dánska, kde se v Aalborgu nalodili na loď Mars-Brenen. Loď o výtoku 8.000 brutto tun byla pro ně překvapením, protože na ní měl každý svoje lůžko, což se při předchozích cestách nestalo.

Zakotvili 23. února v malém přístavu Fredrikslad. Přešli na nádraží a pokračovali do Osla. Další jejich cesta vedla do Trondheimu, kde se hlásili a nocovali v táboře pro nuceně nasazené Strinda. Do Mo i Rana dojezili 27. února a přesпали v lágru 9 B. Ráno se hlásili na Oberbauleitung Nordlandbahn. F. Skořepa se vrátil ke svému psacímu stolu a pokračoval v práci. Mezi dělníky se rozšířila se zpráva, že ti, kteří odjedou na dovolenou, se už nebudou vracet do Norska, ale nastoupí na práci v Říši. V březnu 1944 Německo obsadilo horthyovské Maďarsko.

V době volna nasazení společně docházeli do vedlejšího tábora v Randelsvolle, kde měli možnost se vysprchovat, s ostatními dělníky si zahráli pin-pong, šachy nebo karty. Velmi často zde František Skořepa hrál na

**Ve volných chvílích se scházeli a krátili si čas fotbalem
(z pozůstalosti Františka Skořepy, uložené v Městském muzeu Polná)**

---

harmoniku a ostatní poslouchali nebo si společně zazpívali. Další místo, kde vyhledávali společně kamarády, byl tábor v Nessetu. Všichni společně snili o konci války a stanovovali data, kdy přijde konec.

Většina nuceně nasazených dělníků využila také volný čas k lyžování, vyjížděli společně i s norskými přáteli, které obdivovali pro jejich lyžařské umění. Jejich norští přátelé je zvali do rodin. Za tabák nebo služby (např. Alois Koutný, přítel Skořepy, jim jako krejčí šil kabáty a jiné oděvy) se jim Norové odměňovali v naturáliích, tj. masem losů, rybami, mlékem, bramborami a vajíčky. Mimo stavebních dělníků totiž byli v Norsku nuceně nasazeni také krejčí a ševci, kteří pracovali pro potřeby Organizace Todt a Wehrmachtu. Alois Koutný pravidelně docházel do kasáren, kde opravoval uniformy, šil a opravoval oděvy pro kmenové pracovníky z firmy i nuceně nasazené.

V květnu roku 1944 odjel František Skořepa do Trondheimu, kde vyhledal Dinghaus, což bylo něco jako zdravotní středisko s lékaři specialisty, protože potřeboval napsat brýle. Při této příležitosti koupil stříbrnou lišku. To byl jeden z artiklů, který si v Norsku někteří nuceně nasazení kupovali.

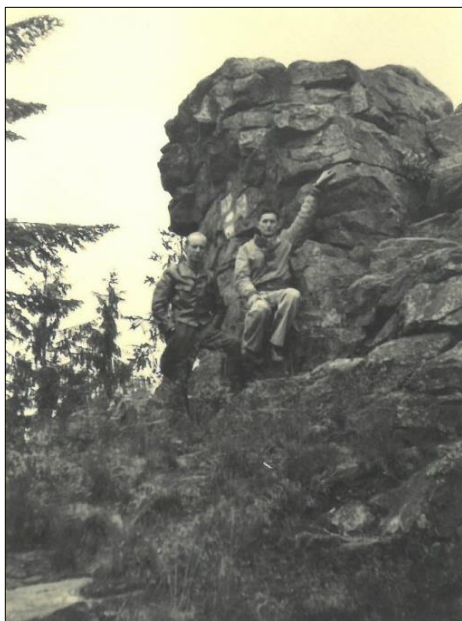
V červenci 1944 jejich pracoviště navštívila kontrola z Německa, která kontrolovala, jak probíhá stavba jejich železničního úseku. Přijeli němečtí důstojníci, norský ministr a představitelé z vedení firmy.

Že se Německu ve válečném tažení nedařilo, vyplývalo už nejen z problémů se zásobováním potravinami, ale i např. z nedostatku benzínu, byl

**Odpočinek před ubytovnou
(z pozůstalosti Františka Skořepy, uložené v Městském muzeu Polná)**

---

vydán zákaz jezdit autem. Do konce z tohoto důvodu stály všechny stroje, které byly využívány při stavbě železnice. Na stavbě měli mistři k dispozici automobil, motocykl a tři kola, která se začala intenzivněji využívat.

Podstatně byly omezeny příděly jídla a jeho kvalita prudce klesla. Složením měli stravu stejnou jako Němci, jen bez pudingu, kompotu a cigaret. V září vyslechli v rozhlase zprávu, že Rusko a Anglie uzavřely s jedním z aktérů války, s Bulharskem, mír.

Výlety během každé čtvrté volné neděle do okolí (z pozůstalosti Františka Skořepy, uložené v Městském muzeu Polná)

Oběd 17. září 1944
 (z pozůstalosti Františka Skořepy, uložené v Městském muzeu Polná)

Tábor 30. října 1944
 (z pozůstalosti Františka Skořepy, uložené v Městském muzeu Polná)

Dny plynuly jednotvárně v očekávání konce války, během měsíce října byli nuceni omezit své návštěvy sousedních lágrů, protože bylo zadrženo několik parašutistů. Začaly být vyhlašovány poplachy a častěji přelétávala spojenecká letadla. Šéf vracející se z dovolené jim vyprávěl, že museli z lodi přestoupit do malých člunů, protože na ně útočili spojenci. Blížil se konec roku 1944, Štědrý den oslavili ve společnosti Polek z Blokhause i vedení. O Silvestru hrál F. Skořepa na harmoniku a Kadlec na housle.

V březnu roku 1945 došlo ke snížení přidělů chleba, dělníci dostávali na den 500 g. Další problém byla špatně fungující pošta, už více jak měsíc neměl Skořepa z domova zprávy. Od 16. března bylo vydáno nařízení pro Němce ve firmě k nepřetržitému hlídání objektů, ve kterém byly skladovány zásoby. Konečně po měsíci mu došel dopis od matky, což ho uklidnilo. V kanceláři panovalo napětí mezi jeho kolegou dánského původu Dahlenem, který s ním sdílel i bydlení. Překvapivě šéf přijímal blížící se konec války bez nervozity. Stále ještě byl sníh, a tak se vydali do okolí na výlet a ve vyšších polohách pokračovali na lyžích.

V té době donutila Františka Skořepu bolest zubu, aby si vyžádal povolení a vypravil se do Mo i Rana k zubaři. Společně ještě s jedním nuceně nasazeným z tábora Hjartas se vypravili na cestu. Část cesty absolvovali pěšky a část automobilem. V Mo i Rana se přihlásili a nocovali v táboře Rheinland. Následující den šli k lékaři, který Františku Skořepovi zub vytrhl. Ve městě koupil dvě stříbrné lišky a dva rukávničky; kožešiny patřily ke komoditám, které si také nuceně nasazení přiváželi z Norska. Následující den se vrátili do svých táborů.

Dne 21. dubna se na jejich Baustelle konala oslava ukončení stavby části dráhy. O dva dny později si vyslechli v rádiu zprávu, že vůdce převzal osobně velení armády. Firma se měla přesunout do Ragnanu a zde měla začít budovat tunel. Nebyla ale žádná práce mimo škrábání brambor a úklidu, osazenstvo tábora hrálo karty, fotbal a šachy. Františku Skořepovi se splnilo jeho přání, podařilo se mu koupit harmoniku za 450 cigaret, a tak každou volnou chvíli věnoval hře na ni; do té doby si harmoniku piánovku musel půjčovat.

Dne 1. května se vrátili kamarádi z Ragnanu se zprávou, že se nebude nic stavět. Další zpráva, která zazněla z rádia, v nich podpořila naděje na blížící se konec války. Němci usilovně cvičili a „Auslendři“ byli shromáždění na Blokhause a poslouchali rádio, 5. května vyslechli zprávu, že Praha je svobodné město. Domluvili se, že by si ještě měli zajet na severní pól, následující dne vyrazili na lyžích k severu, ale počasí jim nepřálo, takže se vrátili.

Konečně 7. května se dověděli, že jsou po třech letech svobodní. Následující den přivezli zásoby, a tak při skládání se patřičně zásobili na cestu domů a odnášeli většinu zásob na své ubikace. Mysleli i na kolegy ze sousedního tábora a poslali jim kufr od harmoniky plný konzerv, chleba a salámu. 12. května jim vedoucí tábora řekl, že mohou jet domů. Ale návrat

nebyl tak jednoduchý, jak si představovali. Volali na norskou policejní stanici v Krokstrandu, kde jim sdělili, že musí čekat.

Poslední zima v Norsku
(z pozůstalosti Františka Skořepy, uložené v Městském muzeu Polná)

Lyžování během polární noci
(z pozůstalosti Františka Skořepy, uložené v Městském muzeu Polná)

Od 14. května se mohli ruští zajatci volně pohybovat a osazenstvo tábora vyvěšilo českou vlajku, kterou ušil krejčí Alois Koutný. Nuceně nasazení muži si udělali figurínu OT mana, kterou nosili po táboře a organizovali její pohřeb, který F. Skořepa doprovázel hrou smutečních písní, a za provolávání hesla „Pryč s nacismem“ figurínu tloukli holemi. V dalších dnech poslali domů telegramy a spojili se 17. května s norskou policií, která jim opět opakovala, že je potřeba čekat. Všichni slavili svobodu zpěvem a vzájemnými návštěvami, nuceně nasazení se vypravili i za ruskými zajatci s harmonikou.

21. května dostali zprávu, že transport cizinců má na starosti Ing. Johansen na policii v Bjöllau. Stále čekali na pokyny, František Skořepa společně s vedoucím jejich kanceláře vypracovali pro všechny nuceně nasazené potvrzení o délce jejich zaměstnání u firmy. 25. května jim bylo nařízeno německými správci tábora, aby sejmuli československou vlajku, spor vyřešil Ing. Johansen a vlajka se na stožár vrátila. Čekání si krátili výlety do okolí i do hor, na Jungfrau, hráli šachy, karty, a čekali.

Dne 1. června nuceně nasazené Polky odjely do Mo i Rana. Češi stále čekali, až konečně i oni se přesunuli do Mo i Rana. 25. června odjíždí 28 Čechů od firmy Fauke. Český repatriční důstojník navštívil shromážděné české nuceně nasazené, kde jim vysvětlil, jak bude probíhat repatriace. Češi si krátili čekání koncertováním a organizovali taneční zábavy a kulturní programy, které navštěvovali i Norové. Toulali se městem. Ve volných chvílích se bavili, hráli kopanou s norskou policií. 9. července pozorovali zatmění slunce. V rámci repatriace se 4. července podrobili zdravotní prohlídce. František Skořepa spolupracoval při administrativní přípravě průvodních listin pro nuceně nasazené, zapisoval výsledky 30 sudetských Němců, kteří jako bývalí občané Československa byli také repatriováni do osvobozené republiky. Dokonce mezi OT many byli i dva občané Dobronína.

Konečně 11. července odjeli z Mo i Rana. Od tohoto data zápisy nepokračují, během cesty již ve vedení deníku František Skořepa nepokračoval. Společně s ostatními nastoupil 27. července na loď, která vyplula z Osla do Brém. Odtud již pokračoval s ostatními do osvobozeného Československa, kde překročil hranici u Domažlic, přes Plzeň cestoval do Prahy a z hlavního nádraží odjel do Dobronína.

František Skořepa byl absolventem Veřejné obchodní akademie v Jihlavě. Po návratu z nuceného nasazení do Dobronína pracoval v obchodě rodiny Cubertových, později v Polné jako příručí v obchodě paní Gilbertové s látkami na Husově náměstí v Polné. Později byl úředníkem ve výrobním družstvu Elchron, Polná. Konec své pracovní kariery završil jako vedoucí úseku hodinářů a zlatníků výrobního družstva Karát Brno. Oženil se 28. října 1950 s Věrou Marasovu z Polné, kam se přestěhoval, a vychovali spolu tři děti, Marcelu, Ninu a Milana. František Skořepa zemřel 27. března 1992 a je pochován v rodinném hrobě v Polné.

Další mladý muž z Polenska, **Miloš Stojan**, se narodil 20. května 1922 v Polné, žil společně se svojí matkou a podle zápisů v knížce sociálního pojištění dle možností pracoval u různých polenských a jihlavských firem. Stejně jako všichni ostatní odjel z jihlavského nádraží a pokračoval do Švédska. V jeho pozůstalosti se nachází Arbeitsbuch (pracovní knížka), kterou věnoval jeho syn s ostatními písemnostmi Městskému muzeu Polná. Z ní a z evidenční karty vyplývá, že než byl pracovním úřadem přidělen na práci do Norska, pracoval u firmy Rychlý v Jihlavě.

Miloš Stojan © Archiv Noraci.cz/
FF UK: Vendula V. Hingarová

Protože na evidenční kartě Miloše Stojana je uvedeno datum příjezdu do Norska 26. listopadu 1942, je patrné, že také on byl na palubě některé z lodí, které pluly v konvoji s dalšími loděmi, na kterých cestovali ostatní muži z Polenska a kteří se vylodili společně. Nastoupil k firmě Fritz Schuppert jako stavební dělník 14. prosince 1942. Číslo jeho služební knížky je 069 897, č. známky 323 962. Ve svých denících zmiňuje Miloše Stojana Josef Fišar, píše o něm ve svých dopisech i Josef Smejkal, takže se můžeme domnívat, že jeho prvním působiště byla Nordreisa. Později se asi s ostatními posunul za Altu. O způsoby jeho návratu do vlasti nemáme

žádné zprávy. Předpokládáme, že také on cestoval z Norska lodí.

Po návratu z Norska se přestěhoval do Kamenné, kde s manželkou vychovali šest dětí, tři dcery a tři syny. Jako vdovec se přestěhoval do Polné do domu s pečovatelskou službou Nad Háječkem čp. 1127. Zemřel v nemocnici v Havlíčkově Brodě v roce 2012, pochován je na polenském hřbitově.

Minimum informací se podařilo shromáždit k osobě **Františka Šenka** z Dobronína. Narodil se 1. ledna 1921 v obci Hudov v okrese Teplice-Šanov. Jeho rodina se přistěhovala do Dobronína ve třicátých letech, kdy jeho otec Alois jakožto sklářský dělník našel zaměstnání ve firmě Sklářny a rafinerie J. Inwalda, a. s. Praha, závod Dobronín.

Dle záznamů o školní docházce navštěvoval od roku 1931 Smíšenou měšťanskou školu v Dobroníně a v roce 1934 Jednoroční učňovský kurz při Měšťanské škole v Dobroníně. Z deníku Františka Skořepy se podařilo zjistit, že byl stejně jako jeho otec zaměstnancem firmy Sklářny a rafinerie J. Inwalda, a. s. Praha, závod Dobronín. Dle všeho pracoval na huti při tavení skla.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
OBL Alta										OT-Einsatzgruppe Wiking Arbeitseinsatzkartei für Firmenangehörige										Einsatzfirma (mit Heimatnachricht) Fritz Schuppert, H a n n o v e r, Adelheidstr. 22								
1. Name Stojana Milos										Vorname										Staatsangehörigkeit Protectorat Böhmen u. Mähren								
2. geboren 20.5.22 Polna										in										7. Volksdeutscher (bei nicht deutscher Staatsangehörigkeit) ja/nein *)								
3. Kren Iglau Protectorat B.S.M.										fest										eingetroffen in Norwegen am 26.11.1942								
4. Heimatnachricht (Ort, Strasse, u.s.w.) Polna, 668, Kra. Iglau																				8. Arbeit aufgenommen am 14.12.1942 bei Firma Fritz Schuppert								
5. ledig, verheiratet, verwitwet, geschieden *)																				9. Dienstbuch Nr. 669 897								
6. Anzahl der Kinder /										Alter /										Ermahnungskartei Nr. 323 962								
7. erster Beruf Arbeiter																				Wehrpassnummer /								
8. eingesetzt als Arbeiter																				ausgestellt von Wehrbez.-Kdo./Wehrmaßstab /								
9. ~~sonstige Dienstverpflichteter.. (Zusammenhang*)~~																				10. in Wehrüberwachung kein Wehrbez.-Kdo./Wehrmaßstab /								
10. Heimatfirma oder -behörde Rychly, Iglau																				gedient/ungedient *) /								
11. letzter Tauglichkeitsgrad /																												

*) nicht Zurechenendes streichen

Karta Miloše Stojana, uložena v Národním archivu v Oslu

Dále ze zápisů Františka Škořepy vyplývá, že spolu s Františkem Šenkem cestovali na stejné lodi do Norska. Jejich cesty se rozdělily v Trondheimu. Protože v seznamu dostupných karet nuceně nasazených se karta Františka Šenka nevyskytuje, nelze zjistit, u které firmy a kde v Norsku pracoval.

Dle vzpomínek pamětníků v poválečném období pracoval na staré huti v Dobroníně, byl zaměstnancem Skláren Inwald, n. p. Teplice, závod Dobronín, a později pracoval ve funkci hutní mistra. Dle všeho své práci rozuměl a postoupil na funkci technologa, následně byl jmenován do funkce výrobního náměstka nejprve na ředitelství skláren v Antonínově Dole a později ve Sklárnách Bohemia, n. p., Poděbrady. Po roce 1968 musel toto místo opustit, ale v zaměstnání ve sklárnách pokračoval a ze skláren odešel do starobního důchodu.

Dle sdělení bývalého ředitele Skláren Bohemia Poděbrady Ing. Jaroslava Seiferta st. si postavil domek v Libici nad Cidlinou, kde také v roce 2006 zemřel. Vychoval s manželkou, rozenou Zákosteleckou, tři dcery. Spojení na jeho dcery se nám nepodařilo zjistit kvůli nařízení o ochraně osobních údajů – GDPR.

lodí při své cestě domů z Osla do Brém, přes Německo do Domažlic, repatriční středisko v Plzni a nakonec z Prahy do Polné.

Pokud po Václavu Šťastném zůstala nějaká pozůstalost, bohužel se ji kvůli současnému nařízení o ochraně osobních údajů – GDPR nepodařilo dopátrat. Jediné, co můžeme bez pochybností říct, je, že společně se svojí sestrou Milenou, která patřila také k totálně nasazeným z Polné, se odstěhoval do Ruprechtic, které jsou dnes součástí Liberce. Domovský list mu byl vystaven 10. května 1947. V Ruprechticích také oba uzavřeli manželství. Václav Šťastný se oženil 26. prosince 1948 s Miladou Brázdovou. Toto je poslední pro nás dostupná informace.

Publikovaná fotografie byla součástí alba jednoho z jeho kolegů v Norsku, jehož stránka byla uveřejněna v publikaci *Posláni na sever, Češi na nucené práci v Norsku*.

Z Polné byl na nucené práce v Norsku nasazen i **Stanislav Vinický**, který se narodil 18. dubna 1918 v Polné. Dle všeho byl odveden na nucené práce z řad tehdejších nezaměstnaných, jako fyzicky zdatný a svobodný muž. Bohužel po jeho osudu začalo být pátráno velmi pozdě a jeho vzdálení příbuzní nebyli schopni k jeho životu nic říct.

Do Norska dorazil 4. prosince 1942, k firmě Sager a Worner, Drontheim nastoupil 7. června 1943 jako pomocný dělník. Jeho služební knížka měla č. 059920 a známka č. 325970.

Dne 23. října 1944 se nacházel na kontrolním stanovišti ve Štětíně. Jedná se o období, kdy mezi dělníky v Norsku kolovaly zprávy, že ti, kteří pojedou na dovolenou, se již nebudou do Norska vracet, ale budou nasazeni na nucené práce v Říši. Zda se tak stalo u Stanislava Vinického, se nám nepodařilo zjistit.

Po skončení války, tak jako mnozí, odešel do pohraničí. Zde žil v obci Nebočad v okrese Děčín. Do Polné se vrátil v roce 1971 a bydlel u svých příbuzných na adrese U Pekla čp. 571. Od roku 1980 pak bydlel na Sezimově náměstí čp. 7. Zemřel v roce 1991.

Posledním v řadě nuceně nasazených v Norsku je **Jan Zejda**, narozený 20. srpna 1921 v Záborné. Informace o jeho osudu vychází ze sdělení jeho dcer: Jan Zejda byl v roce 1941 totálně nasazen na práci v Norsku, a sice ve městě Narvik. Zde pracoval až do konce války v roce 1945 v jakýchsi podzemních továrnách; až do své smrti nechtěl o své práci v Norsku mluvit.

Z karty lze vyčíst, že Jan Zejda v době, kdy bylo na Pracovním úřadě v Jihlavě rozhodnuto o jeho dalším osudu, pracoval jako topič. Ve svých dopisech se o něm zmiňuje i Josef Smejkal, který si vyžádal jeho adresu, ve které je uvedeno: Reichsautobahnlager Schwarze I. Post, Falkenburg, Pomorany. Dle všeho prošel jiným tranzitním táborem v Polsku než většina z našeho mikroregionu. Nastoupil jako pomocný dělník k vídeňské firmě Stuaq, která byla zařazena do Organizace Todt.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	
OBL										OT-Einsatzgruppe Wiking										Einsatzfirma (mit Heimatanschrift)									
Drontheim										Arbeitseinsatzkartei für Firmenangehörige										SAGER & WOERNER ZWEIGNIEDERLASSUNG LIEBLIN Baubüro: DRONTHEIM									
1 Name Vinicky Vorname Stanislav										7 Staatsangehörigkeit Tscheche.																			
geb. am 18.4. 1918 in Polna.										8 Volksdeutscher (bei nicht deutscher Staatsangehörigkeit) ja/nein*)																			
2 Kreis Prot. Pöhmen u. Mähren.										eingetroffen in Norwegen am 4.12.42.																			
Heimatanschrift (Ort, Strasse, u.s.w.)										8 Arbeit aufgenommen am 7.6.43.																			
3 Polna, Unterbergstr. 205.										bei Firma Sager & Woerner, Drontheim.																			
Bez. Iglau.										9 Dienstbuch Nr. 059920 Erkennungsmarke Nr. 325970																			
4 ledig, verheirat., getrennt lebend, geschied., verw.*)										Wehrpassnummer																			
Anzahl der Kinder Alter										ausgestellt vom Wehrbez.-Kdo./Wehrmeldeamt																			
erlernter Beruf										10 in Wehrüberwachung beim Wehrbez.-Kdo./Wehrmeldeamt																			
5 eingesetzt als Hilfsarbeiter										gedient/ungedient*)																			
Stammarbeiter, Dienstverpflichteter, Zugewiesener*)										letzter Tauglichkeitsgrad																			
6 Heimatfirma oder -behörde																													
*) nicht Zutreffendes streichen																													

31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	
Umsetzungen																													
von Firma										nach Firma										Grund									
OBL										OBL																			
am										am																			
11 von Firma										nach Firma										Grund									
OBL										OBL																			
am										am																			
Bemerkungen															Ausscheiden aus der Einsatzgruppe														
															Arbeit beendet am														
															in Marsch gesetzt am 23.10.44														
12															nach Leitstelle- Stettin														
															13 Grund zurückgeführt.														
Mercury 33 - 6 - 43. 5.000																													

Karta Stanislava Vinického, uložená v Národním archivu v Oslu

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
OBL Eisenbahn-Oberaufsicht NARVIK											OT-Einsatzgruppe Wiking Arbeitseinsatzkartei für Firmenangehörige										Einsatzfirma (mit Heimatschrift) "Stuag" Strassen-und Tiefbau- Unternehmung Akt.Ges. Wien I.Tuchlauben 7a.							
1 Name Zejdá Vorname Johann											Staatsangehörigkeit Tsch.																	
geb.am 20.8.21 in Saborna											7 Volksdeutscher (bei nicht deutscher Staatsangehörigkeit) ja/nein *)																	
2 Kreis Iglau Staat											eingetroffen in Norwegen am 13.1.43																	
3 Heimatschrift (Ort, Strasse, u.s.w.) Saborna 39, Kre. Iglau											8 Arbeit aufgenommen am 13.1.43																	
4 ledig, verheirat, getrennt lebend, geschied, verw. *)											bei Firma "Stuag"																	
Anzahl der Kinder Alter											9 Dienstbuch Nr. 068961 Erkennungs-marke Nr. 323766																	
erlernter Beruf Heizer											Wehrpassnummer																	
5 eingesetzt als Hilfsarbeiter											ausgestellt vom Wehrbez.-Kdo./Wehrmeldeamt																	
Stammarbeiter, Dienstverpflichteter., Zugewiesener *)											10 in Wehrüberwachung beim Wehrbez.-Kdo./Wehrmeldeamt																	
6 Heimatsfirma oder -behörde "Stuag"											gedient/ungedient *)																	
											letzter Tauglichkeitsgrad																	

Karta Jana Zejdy, uložená v Národním archivu v Oslu

Do Norska dorazil 13. ledna 1943 a stejný den nastoupil do práce. Jeho pracovištěm byl Narvik a dle všeho se podílel na výstavbě buď bunkru DORA I, nebo železniční trati. Služební knížka měla č. 068961 a známka č. 323 766.

Jeho poválečné osudy popsaly velmi stručně jeho dcery. Po návratu domů byl hned 24. září 1945 odveden na náhradní vojenskou službu a 1. října téhož roku narukoval do Jindřichova Hradce ke 3. rotě pěšího praporu č. 48. Do zálohy byl propuštěn 8. března 1946. Až do smrti pak pracoval jako řidič nákladního vozu. Zemřel 1. prosince 1979 ve věku 58 roků.

V Norsku vládly a vládnou jiné klimatické poměry, a tak zde nuceně nasazení měli i jiné životní a pracovní podmínky, což je určitým způsobem spojovalo. Jejich první setkání se konalo v Lysicích v roce 1965. Když Norákům věkem ubývalo sil a zdraví, požádali Ivana Švece z Havlíčkova Brodu, aby se ujal organizování jejich srazů. S ohledem na věk se dohodli „Noráci“ a jejich příbuzní, že poslední sraz se bude konat v roce 2005 v Havlíčkově Brodě.

Na závěr tohoto příspěvku, který možná přiblížil některým čtenářům pro ně neznámou část tzv. totálního nasazení (Totaleinsatz), tj. pobyt některých z občanů z Polenska na nucené práci v Norsku, bych chtěla poděkovat těm, bez kterých by tento příspěvek neměl možnost vzniknout.

Tak, jak byly jednotlivé příběhy řazeny abecedně, si dovolím seřadit i ty, kteří věnovali svůj volný čas, aby dohledali dopisy, deníky, pohlednice, fotografie nebo nám zpřístupnili rodinné archivy s materiály, které dokumentují pobyt jejich příbuzných v Norsku. Někteří byli tak laskaví, že materiály z pozůstalostí po jejich příbuzných věnovali Městskému muzeu Polná.

Děkuji MUDr. Josefu Fišarovi, Mileně Brůhové rozené Laštovičkové, dceři Aloise Polzera Marii Laškové a jeho snaše paní Polzerové, Ing. Bohuslavu Jelínkovi, Miloši Stojanovi, dětem Františka Skořepy – Marcele, Nině a Milanovi, Marii Pometlové rozené Šmirausové a dcerám Jana Zejdy. Jsem zavázaná i velkými díky Mgr. Petru Dvořákovi ze Státního okresního archivu Jihlava, nejen za pomoc, ale i cenné rady.

Děkuji za zprostředkování a informace paní Aleně Gabrielové, Františku Jozlovi, Karlu Kabelkovi, Světlaně Moravcové, Ing. Jaroslavu Seifertovi st. z Poděbrad, Renátě Varhaníkové, Bohuslavě Veitové a manželům Pachlovým z Kamenné. Bez jejich pomoci bych některé z potomků bývalých Noráků nikdy nevypátrala nebo bych se nedověděla o jejich poválečných osudech.

Rozhovor s Bohumírem Jahodou o pohřebnictví v Polné

Na úvod si povězte, že psát o smrti a pohřbívání nemůže být zálibou snad žádného autora. Pravda, tak nějak si všichni uvědomujeme, že život každého jednou skončí a jak nám sděluje jeden nápis v kostnici v Nížkově: „*Stejně umřeš a nevíš jak, nevíš kdy a nevíš kde...*“ Avšak zaobírat se tímto tématem není nic příjemného, ať již o skonu člověka hovoříme nebo píšeme. Na druhou stranu je patrně dobré vědět o úmrtí a další „cestě“ zemřelého alespoň ty nejzákladnější údaje.

Co se o pohřbívání dozvíme např. v nejrozsáhlejší české encyklopedii – Ottově slovníku naučném? Zkrácené pasáže textu si přiblížíme bez textových úprav:

„Pohřbívání zoveme odevzdání mrtvého těla na místo rozkladu. Místem tím může být země (hrob), budova (hrobka), oheň (krematorium), voda nebo vzduch. Poslednější dva způsoby jsou kromobyčejné a zachovaly se o nich památky jen historické... Tyto způsoby jsou běžné: 1. do hrobu v zemi k hnilobě – inhumace; 2. spalování – incinerace; 3. ponoření do vody – immerse; 4. způsob umělého udržení mrtvých těl vysušením – mumifikace.

Jakožto definitivní odloučení mrtvého těla od živých má pohřbívání kromě stránky náboženské a projevu úcty k neboštiku také důležitý význam právní a zdravotnický. Pohřbením prohlásí se život člověka za ukončený. Proto zde třeba nejvíce dbáti: 1. ohledů osobní bezpečnosti, zjištění osoby, doby úmrtí, smrti přirozené nebo násilné; 2. ochranu pozůstalých, aby škody nevzali přenesením nemocí nakažlivých nebo následky hniloby.

Bezpečnost veřejná toho vyžaduje, aby spolehlivě byla zjištěna příčina smrti, aby vyšetřeny byly všechny případy smrti násilné a náhlé, konečně, aby pohřben nebyl nikdo zdánlivě mrtvý...“ V závěru pouček je mj. ještě uvedeno: „Místo, kde se hroby zakládají směřují, jmenuje se hřbitov, a musí býti uznáno za způsobilé k tomu účelu a schváleno, musí míti půdu příhodnou do hloubi 2 m, polohu slunnou a takovou, aby větry zaháněly výpary od obydlí, plochu dostatečnou na počet obyvatelstva, povrch urovnaný, dostatečnou vzdálenost od obydlí sousedních, nesmí býti vydáno záplavám ani proudu svrchních vod.“

V Polné, jak víme, máme 3 hřbitovy. Nejstarším je hřbitov u sv. Kateřiny, jižně od centra města, na vrchu Kateřinov. Zde se v současnosti pohřbívá již jen sporadicky. Židovský hřbitov se nachází v trati nazývané Na Bubeníku, severně od centra; je historickou památkou udržovanou zvláště dobrovolníky, turisty často vyhledávanou. Hlavní hřbitov u sv. Barbory byl založen v severovýchodní části města (dnes ulice Havlíčkova) po zrušení původního hřbitova u kostela Matky Boží, který byl v roce 1699 zbourán z důvodu stavby nového kostela. Stavba nového chrámu Nanebevzetí

Panny Marie probíhala v letech 1700–1707. V roce 1725 byl v místě nového hřbitova postaven kostel sv. Barbory. V roce 1895 byl hřbitov rozšířen a po úpravě zpřístupněn veřejnosti.

V Polné byl zřízen pohřební ústav, jak je uvedeno v Pamětní knize města Polné, v roce 1907. Na posloupnou činnost a provozování ústavu v průběhu 20. století však tento příspěvek není zaměřen. Účelem článku je přiblížit čtenářům, jak je tato instituce funkční v současnosti.

Slavnostní svěcení pozemku tzv. „Nového hřbitova“ u sv. Barbory v roce 1893, foto Antonín Kluček – archiv MM Polná

Hřbitov u sv. Kateřiny, foto z dronu Zdeněk Jaroš ml., 2023

V současnosti provozovaná **Pohřební služba CHARON J + J** sídlí v domě čp. 300 v Havlíčkově ulici, naproti vchodu na hřbitov u sv. Barbory. Nabízí a zajišťuje komplexní pohřební služby včetně zajištění květinové výzdoby, širokého sortimentu rakví, uren a také poskytuje rady a informace pro pozůstalé. Majiteli a provozovateli jsou Jindřiška a Bohumír Jahodovi.

V čem tedy spočívá činnost pohřební služby?

Umře-li člověk doma, měl by být přítomen lékař. Avšak vzhledem k nadměrné vytíženosti zdravotníků v posledních letech přijíždí k zesnulému zaměstnanci První koronerské služby se sídlem v Turnově, které má v České republice již několik poboček. Po vystavení úmrtního listu pozůstalí vyberou pohřební službu, v našem případě, v Polné, Charon J+J, která zajistí odvoz nebožtíka do chladicího zařízení ve Žďáru nad Sázavou, kde sídlí její pobočka. Poté si pozůstalí domluví druh obřadu – církevní, civilní nebo soukromý jen v úzkém rodinném kruhu. Do kanceláře pohřební služby přinesou oděv pro zemřelého. Ve firmě Charon J+J pracují čtyři odborně vyškolení zaměstnanci. Ti zesnulého umyjí, popř. oholí a jeho tělo zušlechťí. Poté je mrtvý oblečen a uložen do tzv. konečné rakve. Pohřební služba zajistí po dohodě s pozůstalými i květinovou výzdobu; květiny si

Hřbitov u sv. Barbory, v popředí část otevřená pro veřejnost v roce 1895,
foto z dronu Zdeněk Jaroš ml., 2023

---

pozůstalí buď donesou nebo je obstará po dohodě pohřební služba. Na přání pozůstalých je zhotovena také zvětšená fotografie zemřelého – vystavena při obřadu u rakve. V den pohřbení je vše zajištěno a proběhne smuteční obřad, církevní zpravidla ve hřbitovním kostele sv. Barbory. Charon J+J zajišťuje na přání pozůstalých i zvukovou kulisu (hudbu nebo zpěv), popřípadě smutečního řečníka; i na tyto služby vlastní pohřební služba certifikát. Po obřadu dochází k uložení zesnulého do hrobu nebo k odvozu na zpopelnění do krematoria v Jihlavě. Kromě výkopu hrobového místa zprostředkuje Charon J+J úpravu nebo opravu hrobového příslušenství. Na vysvětlenou je vhodné dodat, že hrob mají pozůstalí v pronájmu od města Polná, jakožto správce hřbitova; majitelem hřbitova, a tudíž i hrobových míst, je církev.

Dům čp. 300 v Havlíčkově ulici, sídlo pohřební služby Charon J+J, foto Jan Prchal, 2023

Od roku 1993 provozovala pohřební službu v Polné Jindřiška Rektoříková, roz. Vodrážková za pomoci svého otce Jiřího Vodrážky. Od roku 2005 pomáhá zajišťovat služby se svým druhým manželem Bohumírem Jahodou.

Manželé Jahodovi se v Polné velmi dobře uvedli v roce 2022, když připravili a zorganizovali velmi úspěšnou celostátní akci „Sraz historických retrokočárků“ s průvodem, módním přehlídkou a řadou dalších kulturních

vystoupení a pořadů. Pro velmi dobrý ohlas a velkou návštěvnost se konal v roce 2023 již II. ročník této, pro Polnou úspěšné, kulturní akce. Jahodovi jsou v ČR mj. již vyhlášenými sběrateli historických kočárků.

**Vývěsní cedule na domě
čp. 300..., foto Jan Prchal, 2023**

Z důvodu určitého odlehčení nepřiliš vlídného povídání o smrti a pohřbívání jsem navíc položil Bohumíru Jahodovi několik otázek. To proto, abych tak více přiblížil životní krédo člověka, který je v Polné osobou důležitou, potřebnou a váženou. A jelikož se dobře známe, tykáme si; a proto je tato forma komunikace zvolena i v následujícím rozhovoru.

Jaká je Tvoje současnost?

Moje současnost je rozdělena na několik důležitých věcí. Důležitá je práce a zabezpečení rodiny. Vzhledem k tomu, že manželka je částečně imobilní, tak se s tím pojí i starost o chod domácnosti. Přesto si najdu čas i na koníčky. Společně s manželkou pořádáme sraz historických a retro kočárků.

Čím se baviš, abys pocítil opravdové uspokojení?

Pokud získáme starý kočárek určený k renovaci a podaří se ho uvést do pěkného stavu, je to radost. Samozřejmě i v práci zažívám okamžiky, kdy je náš zákazník spokojený a poděkuje; tak to pro mě znamená mnoho. Mám radost i z dětí, když se jim daří a jsou spokojeny.

Kdybys mohl mít cokoliv a hned, co by sis přál?

Je to něco, co se nedá koupit za všechny peníze světa – zdraví pro své nejbližší.

Zlobí Tě, když se dozvíš, že se o Tobě něco nedobrého povídá?

Ano, zlobí, záleží, jaký to má důvod. Bytostně nesnáším lži a pomluvy. Proti tomu se totiž velice těžce brání.

Co bys chtěl výjimečného zažít?

Navštívit Niagarské vodopády.

Co očekáváš v soukromém životě v budoucnosti?

Spokojené manželství, šťastné děti a vnoučata.

Kterou část dne máš nejraději a proč?

Jsou to podvečerní hodiny, kdy máme čas na společné posezení s rodinou a kávičku, prostě podvečerní pohoda.

Interiér kostela sv. Barbory (oltářní část), kde se konají rozloučení se zemřelými, foto Jan Prchal, 2023

Co Tě v životě nejvíce potěšilo?

Toho je více a bylo by špatné vyzdvihnout jeden prožitek. Bylo to narození dětí, okamžik, kdy jsem se dostal z velice vážné nemoci a mohl dál žít, prostě je toho hodně.

Preferuješ častý kontakt s lidmi nebo spíše samotu a klid?

Většinou častý kontakt s lidmi, ale jsou dny, kdy je člověk rád sám.

Čím jsi byl v životě nejvíc ovlivněn?

Tak asi jako skoro každý člověk, nejvíce mě ovlivnili maminka a tatínek. Jejich postoj k životu v nelehké době minulého století.

Vyjmenuj tři dobré člověčí vlastnosti, a naopak ty nedobré...

Úcta k druhým, tolerance a slušnost.

Závist, neschopnost komunikace, lenost.

Zažil jsi v životě opravdovou nouzi?

Ano zažil, bohudík jsem z té krize vyšel posílněn.

Který den v roce je pro Tebe nejpříjemnější?

Nezáleží na datumu ani na ročním období, je to vždy den, kdy se sejde celá rodina.

Co Tě nejprve napadne při slůvku „Polná“?

Restart v mém životě.

Co bys vzkázal lidem, z čeho by se měli poučit?

V mém životě mám přesvědčení, že: „Chceš-li aby se k Tobě lidé chovali hezky, chovej se Ty k nim zrovna tak.“

Bohumír Jahoda ve své kanceláři pohřební služby Charon J+J v Polné, foto Jan Prchal, 2023

Závěrem připomenutí, co každého z nás čeká a nemine.

Smrt. Nepěkné slovo, což? Zní nám nelibě a některým při jeho vyslovení naskakuje „husí kůže“. Jak by ne! Neboť si ihned představíme, že smrt nastává v okamžiku, kdy zhasne život.

Každý zemře. Skon člověka je nezvratný a dopředu ho nelze určit. Přirozená smrt je, řekněme, nejčastější..., když člověk odejde z tohoto světa stářím a sešlostí. Avšak smrt mnohdy nastává za nejrůznějších okolností – sebevraždou, hladem, žízni, následkem nevyléčitelné nemoci, podchlazením, udušením, utonutím, uhořením, následkem úrazu, popravou, zabitím

(např. ve válce), otravou a tak dále a tak dále. Příčin je opravdu mnoho. Délku života si jedinec ale často určuje sám. Smrt není krutá a v mnohých případech je pro člověka vysvobozením. Bolestnější a krutější je umírání.

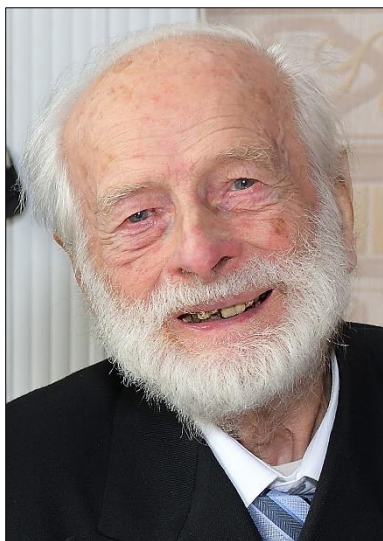
Dříve lidé věřili v duši a tělo. Dokonce byl rozšířen mýtus, že v době příchodu smrti pobývá duše zemřelého nějaký čas na blízku, než se s jinými duchy někde natrvalo usadí. Změna, která nastane s člověkem po smrti, je velmi výrazná. Pohled na mrtvolu není příjemný a děsí. Lidé si za starých časů udržovali představu z obživlých mrtvol. Vznikaly tak pověry o upírech či strašidlech v podobě duchů a na svět přišel strach z mrtvých – démonismus – a strach ze smrti. Přiznejme, že strach ze smrti je dodnes každému vrozený. Avšak smrt je součástí lidského bytí, chovejme se proto za svého života vždy slušně, příjemně, vlídně, buďme přátelští a milí, štedří a laskaví, pomáhejme potřebným, konejme dobro a snažme se být užiteční. Bude se nám z tohoto světa lehčeji odcházet.

(napsáno v červnu 2023)

Za Jiřím Klusáčkem

Dne 28. listopadu 2023 z Polné navždy zmizela věčně usměvavá tvář bývalého předsedy Klubu Za historickou Polnou, Jiřího Klusáčka. Ačkoliv

se dožil požehnaného věku 94 let, až do konce života mu byly vlastní optimistická povaha, duševní svěžest a nezdolný patriotismus k rodnému městu.

Po vyučení truhlářem pracoval Jiří Klusáček po 17 let v dřevozpracujícím průmyslu a při práci si doplnil vzdělání o dvouletou střední průmyslovou školu. Větší část života však věnoval učitelské profesi, neboť v letech 1960 až do odchodu do výslužby v roce 1989 vyučoval na polenské základní škole pracovní činnosti a po nějakou dobu i dějepis. Kvůli změně zaměstnání si v 1. polovině 60. let doplnil ještě pedagogický kurs a střední umělecko-průmyslovou školu v Praze.

Po desítky let se Jiří Klusáček aktivně zapojoval do činnosti různých spo-

lečenských organizací. Už po druhé světové válce vstoupil do tělocvičné jednoty Sokol, posléze se zapojil do místní organizace Svazarm, se kterou se pravidelně a úspěšně zúčastňoval závodů ve sportovní střelbě, několikrát i národního a federálního přeboru. Od roku 1960 vedl v domě pionýrů a mládeže střelecký kroužek, s nímž dosahoval výborné výsledky. Kromě sportovních disciplín už od mladých let zajímala Jiřího Klusáčka historie. Patřil k celoživotním přátelům polenského muzea, zejména ve spolupráci s Květou Rérychovou dokumentoval místní památky a po roce 1989 přes dvacet let prováděl po městských pamětihodnostech turisty a jiné zájemce. Zanechal velké množství fotografického materiálu z období 60. až 80. let, zachycující tvář tehdejší Polné. Od roku 1991 spolupracoval s nově ustavenou Nezávislou památkovou unií, k jejímž prvním členům patřil, a o tři roky později prosadil konání sjezdu unie v Polné, který pomáhal organizačně zajišťovat. Zájem o místní historii se snažil probudit i v jiných lidech – vlastivědě se věnovala a dosud věnuje celá jeho rodina, řadu let vedl vlastivědný kroužek a v roce 1986 založil Klub přátel polenského muzea, který sdružoval podobně naladěné členy. Když byl v lednu 1990 založen Klub Za historickou Polnou, stal se jeho prvním předsedou a členské schůze řídil až do roku 2001. Znovu pak vykonával funkci předsedy spolku v letech 2005–2010.

Jiří Klusáček od roku 1969 příležitostně publikoval v Polenském zpravodaji a Jihlavských listech (dříve Jiskra). Až do svých 90 let otiskl na

30 kratších článků. Ve svých příspěvcích informoval o činnosti místního Svazarmu a Klubu Za historickou Polnou, připomínal polenské tradice, památky a osobnosti. V roce 1992 založil malé nakladatelství KLK Polná, v němž vydal tři polenské pohlednice a faksimili veduty Polné od Matyáše Meriana.

Až do vysokého věku bedlivě sledoval plánované stavební akce v Polné, zejména pokud se dotýkaly památkové ochrany a historického vzhledu města, a neváhal své názory a připomínky projednávat s městským úřadem i příslušnými orgány státní správy. Od roku 1967 byl ostatně i členem památkového aktivu Městského národního výboru a po revoluci pak další řadu let i členem Komise pro regeneraci památek Rady města Polná, zabývající se rozdělováním dotací určených pro památkovou obnovu. Často mrzutě vzpomínal na období, kdy Polná zaujímal v jihlavském okrese postavení odstrkované Popelky, a nerad viděl, když se v tisku objevila zpráva o Polné s označením vesnice, městys nebo „Polná u Jihlavy“. Redaktorovi v takovém případě neopomenul zaslat poučení o historickém významu Polné. Kde to šlo, zasazoval se o posílení turistické atraktivity Polné a jistou větší emancipaci Polné od okolních větších měst. Takovou příležitost mu poskytl rozvoj památkové péče po sametové revoluci. V 90. letech inicioval prohlášení části středověké kupecké stezky Kleštěr, areálu měšťanského pivovaru a dvou domů na Husově náměstí za kulturní památky. Další užitečnou činnost vyvíjel při osamostatnění Městského muzea Polná, kdy v rámci přípravy předání sbírkových fondů do majetku Města Polné k 1. lednu 2007 pracoval po několik měsíců i se svou manželkou Alenou jako člen inventarizační komise. V roce 2018 se přihlásil k iniciativě nově vzniklého Spolku Polenská lokálka, sledující obnovení pravidelného vlakového spojení do Polné. V roce 2014 byly aktivity Jiřího Klusáčka u příležitosti jeho 85. narozenin oceněny slavnostním přijetím starostou města Polná.

Přestože Jiří Klusáček patřil již k odcházející generaci pamětníků první republiky a řadil se k nejstarším obyvatelům Polné, vzhledem k životnímu elánu se těžko věří, že jeho postavu s bílým plnovousem, nemizícím úsměvem a nezbytnými trekingovými holemi už v ulicích neuvidíme.

Obsah

Slovo úvodem.....	3
O původu polenské mrkvancové pouti (<i>Filip Plašil</i>).....	5
Příspěvek k dějinám soukenictví v Polné v 18. století (<i>František Půža</i>).....	17
Hospodyně Marie Stejskalová (<i>Ivan Prokop</i>)	23
Polenské revoluční přetisky z května 1945 na protektorátních známkách (<i>Jan Prchal</i>).....	31
Z Polenska až za polární kruh (<i>Marta Vomelová</i>)	51
Rozhovor s Bohumírem Jahodou o pohřebnictví v Polné (<i>Jan Prchal</i>).....	109
Za Jiřím Klusáčkem (<i>redakce</i>).....	118

Polensko. Vlastivědný sborník

Ročník 32, 2023

Vydává Klub Za historickou Polnou, z.s.

Redakční rada: Filip Plašil, Jan Prchal, Ivan Prokop, Miluše Skočdoplová

Obálka: František Mach, fotografie na zadní straně Jan Prchal

Tisk: Jiprint s.r.o.

Odevzdáno do tisku: 15. 1. 2024

Náklad 150 kusů

Polná 2023